

terminàlia

REVISTA SEMESTRAL
NÚM. 10 · DESEMBRE 2014
ISSN: 2013-6692 (impresa);
2013-6706 (electrònica)

f. BOT Gènere de plantes arbòries o arbustives erectes de la família de les combretàcies, de flors petites i en general verdes o blanques, que comprèn unes 225 espècies pròpies de regions tropicals. Se n'utilitza la fusta, i també serveix com a planta ornamental i és font de tanins.

f. pl. MIT Festes en honor del déu de la mitologia clàssica romana Tèrminus, déu protector dels límits dels camps i de les fronteres. Els pagesos les celebraven anualment el 23 de febrer.

f. SCATERM Revista de la Societat Catalana de Terminologia.

La Societat Catalana de Terminologia, punt de trobada de la terminologia catalana

La Societat Catalana de Terminologia (SCATERM) és hereva de l'Associació Catalana de Terminologia (ACATERM, fundada l'any 2002) i va esdevenir filial de l'Institut d'Estudis Catalans l'any 2008. En tant que societat filial de l'Institut, la SCATERM treballa per ser un punt de referència en l'àmbit terminològic i té per finalitat difondre i promoure l'activitat terminològica en català, sobretot en els àmbits científics i tècnics. Així mateix, la SCATERM constitueix un lloc de trobada per a l'intercanvi d'informació i de coneixements entre totes les persones i organitzacions vinculades d'una manera o altra amb la terminologia.

Feu-vos-en socis!

La SCATERM us convida a participar activament en la cooperació i la difusió del treball terminològic. Com a socis, us animem a aportar idees, proposar activitats, presentar ponències en les jornades i seminaris, col·laborar amb el Butlletí —enviant-hi notícies, comentaris, cròniques o novetats— i col·laborar amb la revista TERMINÀLIA, trametent articles o propostes de ressenyes.

Com a socis de la SCATERM podeu gaudir d'aquests avantatges:

- Recepció de TERMINÀLIA, revista científica de periodicitat semestral.
- Accés exclusiu a les publicacions de la Societat que es fan amb el format EPUB per a dispositius mòbils i llibres electrònics (en concret, les «Memòries de la Societat Catalana de Terminologia»), a més de l'accés lliure a la versió en línia.
- Recepció del Butlletí de la Societat Catalana de Terminologia, una publicació electrònica bimestral que dona informació de les novetats i activitats terminològiques.
- Inscripció gratuïta a les activitats ordinàries de la SCATERM, com la Jornada o el Seminari, organitzades sovint en col·laboració amb altres institucions o organismes.
- Reducció de l'import de la inscripció en les activitats extraordinàries que organitza la SCATERM, com ara cursos, tallers, etc.
- Descompte d'un 50 % en les publicacions de l'IEC.
- Cada soci col·lectiu pot designar quatre persones representants que gaudeixen dels avantatges anteriors que són aplicables individualment.

Si voleu més informació, visiteu <http://scaterm.iec.cat>, on trobareu les quotes actualitzades per a socis individuals i col·lectius i la butlleta d'alta.

SUMARI

EDITORIAL

Aquest número	5
----------------------	---

ARTICLES

Joan Carles Villalonga Terrassa Contribució a la fitonímia normativa des de la terminologia	7
---	---

M. Àngels Martínez Salom Algunes dades sobre col·locacions lèxiques en discursos especialitzats en llengua catalana	17
---	----

Miguel Sánchez Ibáñez La adecuación cognitiva en la traducción especializada: una vía para calibrar la dependencia terminológica	27
--	----

Belén Villena Araya Creación neológica en mapudungún: entre el desplazamiento y la lealtad lingüística	37
--	----

ENTREVISTA

TERMINÀLIA parla amb... Josep Lluís Barona Vilar, catedràtic d'Història de la Ciència de la Universitat de València	50
--	----

DOSSIER: Recerca en terminologia

Mercè Lorente, Pilar Sánchez-Gijón i Laura Santamaria La recerca en terminologia avui	55
---	----

RESSENYES

Manual de traducció de textos científics de l'anglès al català de Carles Riera Teresa Miret-Mestre	61
---	----

Terminologia electoral bàsica del TERMCAT Jordi Muñoz	63
---	----

ESPAI DE TROBADA

La terminologia comptable de les Normes internacionals d'informació financera (NIIF)

Jordi Martí Pidelaserra i Àngels Egea Puigventós

64

Terminografia adaptada a les necessitats del traductor: la plataforma col·laborativa Humanterm en l'entorn Tiki Wiki

Fernando Contreras Blanco

65

SEMBLANÇA: Lluís Marquet i Ferigle

Lluís Marquet: vida i obra terminològica

Carles Riera

68

L'experiència de fer equip amb Lluís Marquet i Ferigle a la Comissió Lexicogràfica del Col·legi d'Enginyers Industrials

Jaume Martí i Llobet

80

TERMINÀLIA

Número 10 (2014)

IMATGE DE PORTADA:

Bust en bronze de Joan Lluís Vives a Bruges (Bèlgica). Wikimedia Commons

DIRECTORA:

M. Teresa Cabré Castellví (UPF, IEC)

EDITORIA EN CAP:

Mercè Lorente Casafont (UPF)

CONSELL DE REDACCIÓ:

Ester Bonet (UFEC), Glòria Fontova (TERMCAT), Miquel-Àngel Sánchez Ferriz (SCATERM), Pilar Sánchez-Gijón (UAB), Laura Santamaria (UAB), Elisabet Solé (UB)

CONSELL CIENTÍFIC: Gerhard Budin (Univ. de Viena), Mercè Durfort (UB, IEC), Tina Célestin (OQLF), Guiomar Ciapusio (UBA), Loïc Depecker (Univ. de París I), Pamela Faber (UGR), Joan Martí Castell (URV, IEC), Salvador Reguant (UB, IEC)

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA I TIPOGRÀFICA:

Serveis Editorials de l'Institut d'Estudis Catalans

CAPÇALERA DE LA REVISTA: Jesús Carrasco

DISSENY I MAQUETACIÓ: Fundació Tam-Tam

IMPRESSIÓ: Fundació Tam-Tam

EN AQUEST NÚMERO HAN COL·LABORAT:

Fernando Contreras Blanco, Àngels Egea, Mercè Lorente, M. Àngels Martínez Salom, Jaume Martí, Jordi Martí Pidelaserra, Teresa Miret-Mestre, Jordi Muñoz, Carles Riera, Pilar Sánchez-Gijón, Miquel Sánchez Ibáñez, Laura Santamaria, Joan Carles Villalonga Terrassa, Belén Villena Araya

© dels autors dels articles

© de la Societat Catalana de Terminologia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans

SOCIETAT CATALANA DE TERMINOLOGIA

<http://scaterm.iec.cat>

President: Jaume Martí

Vicepresidenta: Judit Freixa

Secretària: Ester Bonet

Tesorera: M. Teresa Miret

Vocals: Àngels Egea, Agustí Espallargas,

Miquel-Àngel Sánchez Ferriz

Delegada de l'IEC: M. Teresa Cabré Castellví

Els continguts de la revista estan subjectes a una llicència Reconeixement – No comercial – Sense obres derivades 3.0 Espanya de Creative Commons, si no s'indica el contrari.

Llicència completa:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>

Les revistes de l'IEC allotjades a l'Hemeroteca Científica Catalana utilitzen com a descriptors les 15 propietats recomanades al Dublin Core Metadata Element Set, versió reduïda de la norma ISO 15836 (2009).

PREU D'AQUEST EXEMPLAR: 13 euros

SUBSCRIPCIONS: El preu de la subscripció és de 26 euros l'any, per dos números de la revista. Els membres de la Societat Catalana de Terminologia en són automàticament subscriptors, i la reben sense que això representi cap encàrrec de la quota anual. Per subscriure-us-hi o per demanar més informació, adreceu-vos a:

Revista TERMINÀLIA

Societat Catalana de Terminologia
Carrer del Carme, 47 · 08001 Barcelona
Telèfon: 935 529 104 · Fax: 932 701 180
Adreça electrònica: terminalia@iec.cat

ISSN: 2013-6692 (edició impresa);
2013-6706 (edició electrònica)
Dipòsit legal: B-44926-2009
Any d'inici de la revista: 2009

Aquesta revista és accessible en línia des de:
<http://publicacions.iec.cat>, <http://revistes.iec.cat>,
<http://terminalia.iec.cat>

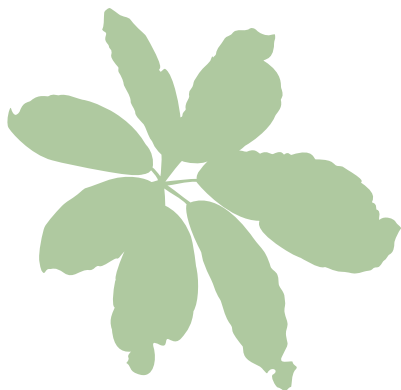
Revista indexada a: CARHUS Plus+, CIRC, DICE, DOAJ, Google Acadèmic, Hispana, IEC, ISOC, Latindex, MIAR, MLA, RACO, RESH, Ulrich's PDDb, TRACES

Amb la col·laboració de:

Imprès en paper 100 % reciclat

Aquest número

Ja han passat sis mesos més, i ja tenim aquí el número 10 de TERMINÀLIA. Abans d'explicar-vos què hi trobareu, volem agrair al nostre company Miquel-Àngel Sánchez Ferriz la feina feta en el Consell de Redacció durant els tres darrers anys i desitjar-li molta sort en el seu nou projecte.

En aquest número hi trobareu quatre articles, avaluats externament: el de Joan Carles Villalonga Terrassa sobre casos problemàtics en la fixació de denominacions de plantes; el de M. Àngels Martínez Salom sobre combinatòria lèxica en els textos d'especialitat; el de Miguel Sánchez Ibáñez sobre la dependència de l'anglès en l'establiment de la terminologia en castellà de les neurociències, en concret de la malaltia d'Alzheimer; i el de Belén Villena Araya sobre la creació neològica en la llengua dels maputxes a Xile. Els dos primers articles són escrits en llengua catalana i els dos següents, en castellà. Casualment els quatre autors comparteixen el tret de ser joves investigadors en terminologia, i hi podreu comprovar la qualitat de les seves aportacions, molt ben valorades pels revisors externs.

El monogràfic d'aquest número està dedicat a la recerca en terminologia. Hem volgut abordar les diverses seccions que configuren el monogràfic des de diverses perspectives. Així, l'«Entrevista» adreçada al Dr. Josep Lluís Barona Vilar, catedràtic d'Història de la Ciència de la Universitat de València, ens il·lustra sobre la recerca i la formació de joves investigadors des de l'orientació diacrònica en l'estudi dels textos científics i dels termes. El «Dossier», elaborat per membres del Consell de Redacció, aplega informacions sobre grups de recerca i projectes en curs, i actualitza la relació de tesis sobre terminologia que vam iniciar en el núm. 2 de la revista. Hem dedicat la «Semblança», amb contribucions de Carles Riera i Jaume Martí, a l'obra i la figura de Lluís Marquet i Ferigle, que des de les enginyeries va convertir l'estudi del llenguatge i del lèxic de la ciència i de les tecnologies en el tema de treball de tota una vida.

A l'«Espai de trobada» s'inclou una nota de presentació de la terminologia de les Normes internacionals d'informació financera (NIIF), a càrrec de Jordi Martí i Àngels

Egea, i un breu article de presentació de la plataforma Humanterm per al treball col·laboratiu en terminologia, a càrrec de Fernando Contreras. Les «Ressenyes» d'aquest número es refereixen al *Manual de traducció de textos científics de l'anglès al català* de Carles Riera, a càrrec de Teresa Miret-Mestre, i a la *Terminologia electoral bàsica* del TERMCAT, a càrrec del polític Jordi Muñoz.

Per acabar, volem compartir amb vosaltres la notícia que la revista ja és indexada a la base de dades

MLA (Modern Language Association). Gràcies a tots els col·laboradors de la revista per ajudar-nos a situar-la en aparadors com aquest, que alhora que en mesuren la qualitat ens ajuden també a arribar a més lectors.

Que vagi de gust la lectura.

EL CONSELL DE REDACCIÓ

TERMINÀLIA és la revista semestral de la Societat Catalana de Terminologia (SCATERM), filial de l'Institut d'Estudis Catalans, que es publica tant en paper com en suport electrònic. Aquesta revista sorgeix en un entorn lingüístic molt actiu des del punt de vista terminològic (activitat científica, planificació lingüística, docència, recerca, innovació, desenvolupament de recursos, xarxes de cooperació), i pretén cobrir un espai natural d'intercanvi d'idees i d'actualització informativa, tot publicant contribucions sobre terminologia i àmbits afins.

L'objectiu principal és fer conèixer arreu l'activitat científica i professional relacionada amb la terminologia catalana, des de la recerca fins a les aplicacions, des dels serveis fins als productes, des de les accions de formació fins al debat social. Ens interessa reflectir el treball que es fa en els territoris de llengua catalana (tant si es refereix a la llengua catalana com a d'altres llengües de treball), pel que té d'exportable a altres comunitats lingüístiques. Alhora

ens volem fer ressò de les experiències de l'exterior que puguin ser aplicables en el nostre entorn o que siguin d'interès general.

Per tant, tot i que neix com una revista d'abast local, pel fet de ser l'òrgan de debat científic de la Societat Catalana de Terminologia, té una clara vocació de projecció exterior; per aquest motiu, les llengües de la revista són el català i l'anglès. S'admeten també contribucions en espanyol i en francès.

El 50 % dels continguts de la revista són contribucions originals, sotmeses a avaluació per parelles d'experts externs. La resta de la revista està estructurada en seccions fixes, que pretenen reflectir l'actualitat de les diverses activitats de la terminologia i d'àmbits afins, i servir d'òrgan d'intercanvi i d'expressió dels diversos perfils professionals vinculats a la terminologia.

Els temes que s'hi poden tractar són, entre d'altres: la terminologia catalana, la terminologia de sectors específics, els aspectes socials i lingüístics de la terminologia, la terminòtica, el discurs especialitzat, la traducció especialitzada, la lexicografia especialitzada, l'ensenyament de la terminologia i la història de la terminologia.

Contribució a la fitonímia normativa des de la terminologia¹

JOAN CARLES VILLALONGA TERRASSA
Universitat de Barcelona
jcvillalonga@ub.edu

Joan Carles Villalonga és llicenciat

en Filologia Catalana i diplomat en Biblioteconomia i Documentació per la Universitat de Barcelona, i màster en Correcció i Assessorament Lingüístic per la Universitat Autònoma de Barcelona. Col·laborador del TERMCAT i membre del projecte *Diatopia i canvi lingüístic. Scripta i projecció dialectal* de la Universitat de Barcelona, els seus interessos i àmbits de recerca són molt amplis, relacionats amb la dialectologia i la variació, la llengua històrica, l'edició de textos, la terminologia, etc. Ha publicat, entre d'altres, diversos articles sobre fitonímia i és coautor de les obres següents: *Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana* (TERMCAT, 2014), *Tres llibres d'aritmètica mallorquins. Antoni Fontirroig (1616 i c. 1670) i anònim (1803)* (UB i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, en premsa) i *Digital. cat. El lèxic català de l'era digital* (Barcanova, 2013).

Resum

Aquest article pretén contribuir a fixar la fitonímia normativa a partir de l'estudi de casos concrets de noms de plantes que s'han detectat al DIEC2 durant el procés de revisió lingüística i preparació de les fitxes terminològiques del projecte Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana. S'analitzen alguns d'aquests fitònims normatius i s'hi proposen alguns canvis: modificació o eliminació de la forma normativa, unificació de divergències i inclusió d'algunes formes noves.

PARAULES CLAU: dialectologia; fitonímia; normativa; terminologia

Abstract

Contribution to Catalan Normative Phytonymy from Terminology

This article aims to contribute to Catalan normative phytonymy through case studies of specific plant names. These terms were documented in DIEC2 during the linguistic review process and the elaboration of terminological entries for the project Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana. The article analyses some Catalan normative phytonyms and proposes changes, such as the modification or suppression of normative terms, the unification of differences and the inclusion of new terms.

KEYWORDS: dialectology; phytonymy; normative language; terminology

TERMINÀLIA 10 (2014): 7-16 · DOI: 10.2436/20.2503.01.66
Data de recepció: 20/5/2014. Data d'acceptació: 21/6/2014
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

1 Introducció

1.1 El projecte Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana

Aquest article s'emmarca en el procés de revisió terminològica del projecte Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana (a partir d'ara, NP) del Centre de Terminologia TERMCAT, en col·laboració amb la Universitat de Barcelona i la Institució Catalana d'Història Natural. El projecte se centra en els noms de les plantes vasculares, és a dir, de les falgueres i plantes amb llavor, que tenen denominació catalana pròpia, i actualment aplega unes trenta-cinc mil denominacions catalanes (incloses variants de formació, fonètiques i gràfiques) referents a uns cinc mil vuit-cents tàxons botànics (és a dir, entitats taxonòmiques reconegudes pels codis internacionals de nomenclatura, en aquest cas: gèneres, espècies, subespècies o varietats). L'any 2009 se'n va publicar una primera versió en línia (www.termcat.cat/docs/DL/noms_plantes) i el 2014 se n'ha publicat l'edició completa en paper.

El projecte NP es va iniciar amb la intenció de posar al dia i ampliar la informació fitonímica del llibre de Francesc Masclans Els noms de les plantes als Països Catalans (1981, exhaurit editorialment). El corpus del llibre de Masclans ha estat completat amb la incorporació de les dades de fitonímia de la segona edició del Diccionari de la llengua catalana (DIEC2) de l'Institut d'Estudis Catalans i amb les dades resultants del buidatge de prop de tres-centes obres botàniques especialitzades publicades després del 1981 i procedents de tots els territoris de parla catalana, així com diverses llistes de noms de plantes inèdites cedides per botànics.

Cada fitxa terminològica de NP fa referència a un tàxon botànic i ofereix almenys un nom científic vàlid segons les obres de referència (especialment Bolòs et al., 2005) i tots els noms catalans que s'han documentat aplicats a aquest tàxon. En els casos en què el DIEC2 recull un nom preferent per al tàxon, aquest nom es considera terme principal; la resta de noms catalans documentats que s'adeqüen a la normativa es consideren sinònims, i totes les variants formals documentades que difereixen de la forma normativa apareixen al final de la fitxa terminològica, en una llista de variants amb cos de lletra més petit. Si per al tàxon no es documenta cap nom procedent del DIEC2, s'agafa com a terme principal el primer alfabèticament dels noms documentats.

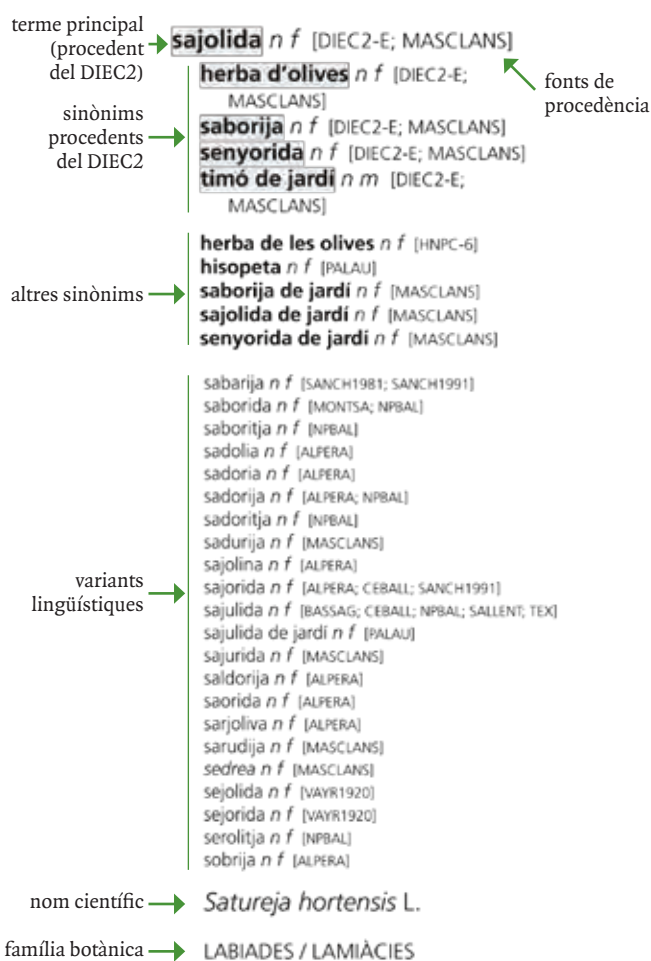

FIGURA 1. Exemple de fitxa de Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana, edició en paper (2014)

Encara que el projecte NP està concebut amb voluntat eminentment descriptiva, no normativa, s'han prioritzat les denominacions procedents del diccionari normatiu (DIEC2) a fi de remarcar-ne la importància i facilitar a l'usuari (especialment a l'usuari no especialitzat en lingüística) la consulta d'unes fitxes que solen contenir nombroses denominacions i variants formals, ortogràfiques, fonètiques, etc., procedents de tota mena d'obres de buidatge (manuscrits, obres prenortatives, llistes inèdites de noms, treballs de camp, etc.). L'estructura de la fitxa en diverses jerarquies (forma o formes normatives, formes que no apareixen al DIEC2 però que s'adapten a la normativa i variants formals que difereixen de la forma normativa) pretén, doncs, orientar l'usuari i permetre-li una consulta en diversos nivells d'aprofundiment (de menys a més especialitzada).

1.2 La fitonímia catalana. L'obra de Francesc Masclans

Les dades que hem esmentat més amunt (trenta-cinc mil noms catalans de plantes) són una mostra de la gran riquesa lèxica de la llengua catalana en el camp de la fitonímia, que ha estat objecte d'atenció i estudi a

càrrec de botànics, farmacèutics i naturalistes (a més, evidentment, dels estudis realitzats des de l'àmbit de la lingüística i les obres lexicogràfiques).

Aquesta tasca va ser iniciada per botànics com Antoni Josep Cavanilles, Antoni Cebrià Costa, Joan Cadevall o Pius Font i Quer (vegeu Bonet, 2010), els quals van fer constar la nomenclatura vernacle de les plantes en les seves obres respectives *Observaciones sobre la historia natural, geografia, agricultura, población y frutos del reyno de Valencia* (Cavanilles, 1795-1797), *Introducción a la flora de Cataluña* (Costa, 1864), *Flora de Catalunya* (Cadevall, 1913-1937) i *Plantas medicinales: El Dioscórides renovado* (Font, 1962).

Amb tot, la principal contribució al camp de la fitonímia catalana la devem al botànic barceloní Francesc Masclans i Girvès, qui, després d'una primera obra titulada *Els noms vulgars de les plantes a les terres catalanes* (Masclans, 1954), va publicar la que ha esdevingut la principal obra de referència de la fitonímia catalana: *Els noms de les plantes als Països Catalans* (Masclans, 1981), que és una ampliació i actualització del treball precedent. Aquesta obra conté més de nou mil denominacions catalanes de plantes —amb el nom científic corresponent— per a gairebé tres mil tàxons de flora vascular, i incorpora la informació procedent de cent dinou publicacions (inclòs el *Diccionari general de la llengua catalana*, DGLC), així com les dades recollides pel mateix Masclans en diferents àrees de la geografia catalana.

1.3 Els fitònims al DIEC2: fonts

El diccionari normatiu aplega unes quatre mil denominacions catalanes de plantes referents a uns mil quatre-cents tàxons (noms científics), així com unes tres-cents denominacions referents a parts de planta. Els fitònims que recull el DIEC2 provenen majoritàriament del DGLC (base de l'actual diccionari normatiu) i de l'obra de Masclans (1981, obra de referència de la fitonímia catalana on, de fet, també apareixen els fitònims procedents del diccionari Fabra), a part, evidentment, de noms de plantes exòtiques que s'han introduït recentment als Països Catalans.

L'herència del DGLC és, també en aquest àmbit, d'una gran qualitat («és un mitjà de primera qualitat per al coneixement del català botànic» [Bolòs, 1970]), atesa la cura especial que Fabra va posar en el lèxic de la botànica i l'assessorament constant que va tenir de botànics prestigiosos com Pius Font i Quer i Miquel de Garganta (vegeu Fabra, 1991).

Pel que fa a l'obra de Masclans, la seva tasca de recopilació, buidatge i sistematització de la fitonímia catalana té un valor i un mèrit extraordinaris, encara més si tenim en compte que, evidentment, no disposava de recursos com bases de dades electròniques o accés en línia a obres i manuscrits de què hom disposa avui dia, i que Masclans era botànic i mestre però no tenia estudis específics en llengua (ni coneixe-

ments profunds d'altres dialectes diferents del català central). En conseqüència, doncs, algunes de les solucions que proposa Masclans s'haurien de valorar (i, si és possible, recórrer a la font original d'on Masclans obté el nom) i, en casos puntuals, s'haurien de reconsiderar. N'és un exemple el cas del fitònim «fantasma» poltre d'eruga, que va arribar al DIEC2 procedent de Masclans i que es tractava d'una confusió (de fet, una mala correcció) a partir de poltrú d'eruga, fitònim procedent de les Balears que fa referència a la semblança de les espigues de la planta *Briza maxima* amb el budell gros del porc i la sobrassada que s'elabora amb aquest budell, anomenats poltrú a les Balears (vegeu Villalonga, 2010). Així es va esmenar a la versió electrònica del DIEC2 a l'abril del 2011, finalment amb la variant central paltruc d'eruga. En altres casos puntuals, la forma que ha arribat al DIEC2 procedent de Masclans potser també es podria reconsiderar, com s'intenta explicar en alguns casos que s'analitzen en aquest article.

2 Estudi de casos

Durant el procés de revisió lingüística i de preparació de les fitxes terminològiques de NP, estructurades a partir del fitònim normatiu, s'han observat algunes formes normatives que podrien ser replantejades (això és, se'n podria modificar la forma o bé eliminar-la del diccionari normatiu, o bé s'hi podrien afegir algunes formes noves), si tenim en compte la seva etimologia o l'obra de buidatge de la qual provenen.

La gran informació fitonímica que ofereix NP és de gran utilitat en aquesta tasca, ja que permet comparar la forma normativa amb els fitònims provinents de més de tres-cents obres de buidatge de tots els territoris de parla catalana i, per tant, permet fer-ne una valoració més fonamentada.

A continuació s'analitzen aquests casos amb detall.

2.1 Formes que caldria modificar al DIEC2

card cardener (Carlina)

El DIEC2 recull *card cardener* i *card de cadenera* (que remetent a *carlina*). Aquests dos noms deuen provenir de Masclans, que documenta (i modifica, sense explicar-ho) *card cardener* i *card de cadenera* procedents del *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB). Allà, però, no hi apareix *card cardener* sinó *card cadener* (s. v. *card*).

En la forma *card cadener* del DCVB, *cadener* és un adjectiu derivat de *cadenera* i té el sentit de 'relatiu, semblant o propi de la cadenera'. Tot i que, etimològicament, el nom de l'ocell *cadenera* està format a partir d'una metàtesi de *cadenera* (probablement a partir d'una forma llatina *CARDUELARIA, derivada de CARDUELIS, cf. DCVB), la forma normativa de l'ocell és *cadenera* (també així es pronuncia a Mallorca, d'on prové el nom de la planta). En rossellonès i zones del cata-

là central es fa servir el nom *cardina* per referir-se a l'ocell; a partir d'aquesta forma, doncs, sí que podria existir un adjectiu derivat, *cardiner*. Cal tenir present, però, que aquest fitònim prové de Mallorca, on, com s'ha dit, es fa servir *cadenera*.

La forma *card cardener* deu ser, doncs, un error de còpia de Masclans (que transforma el *card cadener* del DCVB en *card cardener*), d'on l'han recollit el DIEC1 i el DIEC2.

D'altra banda, més que a la primera accepció de *carlina* (*Carlina*), sembla que *card cadener* hauria de remetre a la segona accepció de *carlina* (*Carlina acaulis*), és a dir, a la *carlina cardiguera* (com fa Masclans). En aquest nom, l'adjectiu *cardiguera* prové de *card*. Potser l'error de Masclans a *cadenera* s'explica per analogia o atracció de l'adjectiu *cardiguer* de *carlina cardiguera*, i d'altres noms derivats de *card* que documenta, com *cardigas-sa*. El fet, però, és que una *carlina* relativa o semblant al *card* (*carlina cardiguera*) sí que té sentit, però un *card* relatiu o semblant al *card* (*card cardener*), no sembla que en tingui cap. Caldria, doncs, que el DIEC2 esmenés l'error i recollís *card cadener*.

cesquera (*Saccharum ravennae*)

El fitònim *cesquera* apareix al DIEC2 (i també al DIEC1; no al DGLC), segurament procedent de Masclans, que el copia, amb aquesta grafia, d'una obra del botànic Oriol de Bolòs (1962). Aquest fitònim és un derivat de *sesca*, nom que s'aplica a gramínies varies i que presenta diverses variants formals: *sesca*, *sisca*, *cesca*, *cisca*, *xisca*, etc. (vegeu el cas relacionat de *sisca*, que s'analitza més endavant).

Tant el DCVB com el Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (DECat) (s. v. *sisca*) n'expliquen l'etimologia a partir del cèltic *SESCA* i, per tant, mantenen la *s*-etimològica i escriuen el derivat *sesquera* amb *s*-inicial (i no amb *c*-).

Si ens atenem a l'etimologia, doncs, sembla que el DIEC2 hauria de recollir la forma *sesquera* (com fan el DCVB i el DECat) i no pas *cesquera* (com fa Masclans).

cuspinera (*Arctium minus* i *A. lappa*)

El DIEC2 recull *cuspinera* (que remet a *repalassa*) per a *Arctium lappa* i *Arctium minus*. Sembla clar que *cuspinera* és un derivat de *cospí* (forma que apareix al DIEC2 aplicada a *Caucalis platycarpus* i altres umbel·líferes), d'acord amb el que estableix Coromines (DECat, s. v. *cuspinera*).

Per a *Arctium minus*, NP aplega nombrosos noms derivats de *cospí*: *cospiner*, *cospinera*, *cospineta*, *cospins*, *cospius*, *cospiuera*. Totes aquestes formes documentades mantenen la *-o-* del radical de *cospí*. Res no sembla justificar, doncs, que calgui reflectir el tancament en [u] de la *o* àtona a *cuspinera*; per tant, el DIEC2 hauria de recollir *cospinera* (i no *cuspinera*).

gal·landa (*Lavandula dentata*)

El DIEC2 recull *gal·landa* (que remet a *espígol dentat*). Aquesta forma, amb aquesta grafia, apareix a Mas-

clans, que la copia de l'obra *Flora de las Islas Baleares* (1879-1881, p. 353) de l'autor mallorquí Francesc Barceló (on apareix escrita amb la grafia *gal·landa*).

La grafia *gal·landa* deu ser un reflex de la pronúncia mallorquina amb [ll] de *garlanda*, a Mallorca pronunciat [gəllándə] amb assimilació *rl* > *l·l* com ocorre, per exemple, a *parlar* (pron. [pəllá]). Aquesta pronúncia amb *ela* geminada del grup consonàntic *rl*, pròpia del mallorquí, no s'acostuma a reflectir en la grafia, si no és en textos molt dialectals (i, evidentment, no hauria de fer-ho el diccionari normatiu), i tampoc no és recomanable en l'estàndard oral: «No són recomanables: [...] La pronunciació balear *l·l* del grup *rl*, que es troba en els parlars baleàrics: *pal·lar* per *parlar*, *pel·la* per *perla*» (IEC, 2009, p. 20).

Així doncs, la denominació normativa hauria de ser *garlanda* (fitònim que ja figura al DIEC2 referit a *Vicia cracca*, planta d'una família diferent de *Lavandula dentata*, però també amb una inflorescència violàcia semblant a una *garlanda* de flors).

Fotografia: M. Àngels Bonet

Lavandula dentata

garboller (*Rhamnus lycioides*)

El DIEC2 (així com el DIEC1; aquest nom no apareix al DGLC) recull la forma *garboller* (que remet a *arçot*, o *arç negre*), segurament procedent de Masclans, que documenta la forma *garboller* al Garraf (i que escriu amb *o* per ultracorrecció, com *veurem*).

Aquest nom és un derivat de *obriülls*, d'acord amb el DECat, que no documenta *garboller* però sí *garbuller* entre altres variants d'*obriüll* (segons Coromines, *abreuller* > *arbuller* > *garbuller*; cf. DECat, s. v. *obrir*). Per tant, s'hauria de mantenir la *u* etimològica de *ull* i escriure *garbuller*. Així, Joan Pellicer (2004) recull al País Valencià, on no hi ha confusió de *o/u* àtones, les formes *garbuller* (també *garbuller negre*) i *garguller* (amb equivalència acústica *B = G*, fenomen molt habitual en català; vegeu Veny, 1989), escrites amb *u* d'acord amb la pronúncia valenciana.

La raó per la qual per a aquesta espècie s'ha documentat un nom (*garbuller*) que és una variant de *obriülls* es deu al fet que es tracta d'una planta molt espinosa, que es pot clavar als ulls o ferir-los i amb la qual, per tant, convé anar amb els ulls ben oberts per no prendre-hi

mal («de la frase llatina *APĒRI OCŪLOS*, ‘obre els ulls’, perquè cal tenir compte a no picar-se amb les punxes d’aquesta planta» [DCVB, s. v. *abriülls*]).

Una altra espècie molt espinosa, l’arç blanc (*Crataegus monogyna*), rep també diversos noms que són variants de *abriülls*: *agraüll*, *angargull*, *garbuller* (aquí Masclans sí que escriu *garbuller* amb u), *gargull*, *gaürer*, *grauiller*, etc. (vegeu NP).

En aquest sentit cal desestimar la hipòtesi que fa el *Diccionari.cat* per explicar l’etimologia de *garboller* («origen incert, possiblement derivat de *garbó*»).

En definitiva, no sembla justificada la grafia *garboller*, amb o ultracorrecta, de Masclans i del DIEC2; per tant, caldria que el diccionari normatiu recollís *garbuller* (i, a part de remetre a l’arçot o arç negre, *Rhamnus lycioides*, podria remetre també a l’arç blanc, *Crataegus monogyna*).

Fotografia: M. Angels Bonet

Rhamnus lycioides

gola (*Antirrhinum majus*)

A NP la denominació *gola* només es documenta procedent del DIEC2 (que remet a *conillets* [*Antirrhinum majus*]), la qual cosa, per bé que NP no és ni de bon tros una obra exhaustiva, ens posa en alerta davant la possibilitat que es tracti d’un error, d’un nom poc precís o limitat a un àmbit massa restringit. Masclans recull *gola de llop*, nom que fa referència a la forma de la corol·la de la planta, que «s’obre com la boca o el morro d’un animal» (DIEC2), igual que molts altres noms que el DIEC2 incorpora referits a aquesta espècie i que també utilitzen símls amb animals: *boca de conill*, *boca de drac*, *boca de dragó*, *boca de lleó*, *botons de gat*, *conillets*, *gatets*, *gatolins*, *gossets*, *gossos*, *llops*.

Si tenim en compte que la denominació *gola* (a seques) no apareix en cap de les obres botàniques buidades per al projecte NP, sembla que el DIEC2 hauria de preferir la forma completa *gola de llop*.

murrissà (*Lepidium sativum*)

El DIEC2 recull *murrissà* (que remet a *morritort*) per a *Lepidium sativum*. Tots dos noms deriven de *morro* (‘llavi’), que forma part del nom de la planta, primer anomenada *morritort* pel seu mal gust, i posteriorment *morrissà* a fi de destacar-ne les qualitats medicinals (cf. *DECat*, s. v. *morro*). El nom *morrissà* és propi de Menorca (d’acord amb el DCVB, s. v. *morrissà*) i així apareix a les obres botàniques menorquines (Fraga et al., 2004), que mantenen la grafia amb la -o- etimològica de *morro*.

El DIEC2 deu haver pres *murrissà* de Masclans (o deu haver mantingut la forma *murrissà* del DGLC, d’on, de fet, la recull Masclans), però no hi ha cap motiu per reflectir en la grafia una neutralització de la o àtona.

Per tant, el DIEC2 hauria d’optar per la grafia *morrissà* (de manera paral·lela com fa, per exemple, a *morro*), fitònim també derivat de *morro* i que apareix al DIEC2, aplicat a diverses espècies).

2.2 Formes que caldria eliminar del DIEC2

bec de moixó (*Polygonum aviculare*)

El DIEC2 recull *bec de moixó* (s. v. *bec*, accepció 5.5) i *llengua de moixó* (s. v. *llengua*, accepció 8.8) referits a *passacamins* (*Polygonum aviculare*).

Masclans (1981) remet a *passacamins* des de *bec de moixó*, però a l’entrada *passacamins* hi figuren *llengua de moixó* (recollit per ell mateix a l’Alta Ribagorça), així com també *llengua de pardalet* (provinent del valencià Cavanilles, 1795-1797) i *llengua d’ocell* (recollit per ell mateix a Mallorca). També el DCVB incorpora aquestes dues denominacions, s. v. *llengua*: «12. *Llengua de pardalet* (Val.) o *llengua d’aucell* (Mall.): planta de l’espècie *Polygonum arvense* (V. *passacamins*)», però no pas *bec de moixó*, que deu tractar-se d’un error de remissió de Masclans.

La morfologia de les fulles de la planta fa pensar més en una *llengua* que no pas en un *bec* (i així ho confirmen algunes denominacions anàlogues en altres llengües, com el castellà *lengua de pájaro* o l’occità *lengo de passeroun*). De fet, a NP no hi ha documentada per a aquesta planta cap altra denominació que al·ludeixi a un *bec*, només aquesta procedent del DIEC2.

Per tant, sembla que caldria eliminar *bec de moixó* del DIEC2. A més, en el nom *llengua de moixó* del DIEC2 es podrien afegir els geosinònims provinents de Mallorca i el País Valencià (és una planta general a tot el territori), sota una entrada «*llengua de moixó* [o *llengua d’ocell*, o *llengua de pardalet*]».

Fotografia: Wikimedia Commons

Polygonum aviculare

herba paixellera (*Heliotropium europaeum*)

A més de *passerella* i *herba passerella* (s. v. *herba*), el DIEC2 recull el fitònim *herba paixellera* (s. v. *herba*), que remet a *herba berruguera*.

El nom de *herba passerella*, que s’aplica també a altres espècies, és un derivat de *passerell*, per l’ús que aquest

ocell fa de la planta («estos nombres estarían justificados [...] porque serían pasto de los pardillos, ya que, tal vez, al descender éstos a los llanos, en otoño, encuentran al heliotropo perfectamente fructificado y a punto» [Font i Quer, 1962, p. 547]). En l'àmbit de la fitonímia catalana hi ha molts casos similars de noms compostos amb l'adjectiu relatiu a l'ocell que fa servir la planta (per menjar, fer-se el niu, etc.): herba perdiu-enca (de perdiu), herba capsotera (de capsot), herba capsigranyera (de capsigrany), etcètera.

La variant herba paixellera del DIEC2 deu tractar-se d'un error de còpia (a NP cap altra font no recull aquesta forma), potser a partir de la variant que Masclans documenta procedent d'una obra del botànic gallec Miguel Colmeiro (1846, p. 110): herba paixarella, que reflecteix la pronúncia valenciana, amb palatalització de la [s], de passerell [paɪʃarél]. En qualsevol cas, ni la forma amb palatalització herba paixerella de Masclans i Colmeiro, ni la forma amb metàtesi herba paixellera del DIEC2, ben probablement producte d'un error de còpia, semblen adequades per al diccionari normatiu. Caldria, doncs, suprimir la denominació herba paixellera del DIEC2 i mantenir-hi únicament herba passerella i passerella.

sort (*Iris germanica*)

El DIEC2 recull **sort** (masculí), que remet a l'iri blau. Aquest nom no apareix a Masclans ni al DCVB, ni tampoc en cap de les obres buidades per al projecte NP; només es documenta al DIEC2. Desconeixem d'on procedeix i com ha arribat al diccionari normatiu.

No sembla que pugui tenir relació amb la sort, si tenim en compte el gènere masculí que el DIEC2 atribueix al fitònim, o el fet que no és una planta a la qual se li atorguin propietats màgiques o de bona fortuna. Podria tenir relació amb la sordesa, si ens atenem al que diu M. Àngels Bonet (2011, p. 100): «Pel que fa al nom recollit per a *Iris germanica*, el DIEC2 recull **sort**, si bé nosaltres no enregistrem **sort** sinó 'sords', a Seva, potser relacionat amb el fet que en alguns llocs del Bages hi havia la creença que aquests lliris no es podien olorar perquè feien tornar sord (Maria Galobart, com. pers.)». Si fos així, però, caldria escriure **sord** (i no **sort**).

En qualsevol cas, la relació amb la sordesa és només una hipòtesi, i si no es pot documentar l'origen i el motiu d'aquest nom, i, per tant, la forma amb què s'hauria d'escriure (**sort** o **sord**) i el gènere que hauria de tenir, sembla que el DIEC2 podria prescindir d'aquest fitònim, no present en cap de les obres botàniques buidades per al projecte NP, la qual cosa en demostra un ús i una extensió molt reduïts.

2.3 Solucions gràfiques divergents al DIEC2 que caldria unificar

barça (*Rubus*) / **barset** (*Rhododendron ferrugineum*)

El DIEC2 recull **barça**, que remet a **esbarzer** (planta del gènere *Rubus*), i **barset**, que remet a **neret** (*Rhododendron ferrugineum*).

El nom **barça** és una variant d'**esbarzer** documentada sobretot en parlars nord-occidentals i pirinencs. De fet, segons el DCVB, **barsa** (amb s sorda) o **barza** (amb s sonora) són les formes originàries a partir de les quals s'ha format **esbarzer**, amb addició de l'article aràbic **al-**, que és substituït per **es-** (**barsa/barza** > **barser/barzer** > **albarser/albarzer** > **esbarzer**).

La grafia per a la [s] de **barça** es documenta tant amb **-s-** com amb **-ç-**. Masclans recull **barsa** i, en conseqüència, els derivats **barsal**, **barset**, **barsiguera**. També el DCVB recull **barsa** i els derivats **barsal**, **barser**, **barsera**, **barserar**, **barset**, **barsiguera** (per tant, sempre amb la grafia **-s-**).

El DIEC2, en canvi, entra **barça**, però **barset** i **barsetar**. Si, d'acord amb el DCVB, el fitònim **barset** (*Rhododendron ferrugineum*) és un derivat del nom **barsa** (que s'aplica a diferents espècies del gènere *Rubus*, a *Prunus spinosa* i a altres plantes espinoses), aleshores sembla incongruent proposar les grafies **barça**, per una banda, i **barset** (derivat), per una altra. Sembla que el DIEC2 hauria d'optar per escriure o bé **barsa** i **barset** (i el col·lectiu **barsetar**, que també hi apareix), o bé **barça** i **barcet** (i en conseqüència, el col·lectiu **barcetar**).

cossiada / **herba cociada**, **herba cociera** (*Globularia alypum*)

El DIEC2 recull, d'una banda, **cossiada** i, d'una altra, **herba cociada** [o **herba cociera**] (s. v. **herba**, i amb remissions des de **cociada** i **cociera**), que remeten a **foixarda**.

El DCVB entra (procedents de Mallorca) els noms **cossiada**, **herba cossiada** i **herba cossiera**, mentre que el DECat recull únicament **cossiada**. Masclans agafa aquests noms procedents del DCVB però els corregeix (en modifica la grafia **-ss-** per **-c-**): **cociada**, **herba cociada** i **herba cociera**.

No sembla que hi hagi cap raó per la qual el DIEC2 hagi de mantenir aquest polimorfisme; en conseqüència hauria d'optar per una de les dues grafies per a [s]: **-ss-** (**cossiada**) o **-c-** (**cociada**).

herba-sana (*Mentha*) / **herba sana** (*Mentha* × *piperita*)

El DIEC2 recull **herba-sana** (que remet a **menta**) per al gènere *Mentha* i, dins l'entrada **herba**, **herba sana** (que remet a **menta pebrera**) per a *Mentha piperita*.

Per una banda sembla estrany recollir el mateix nom referit al gènere i a una espècie concreta, i per l'altra sembla clar que s'haurien d'unificar les dues formes en un sentit o un altre. El Diccionari.cat entra només **herba sana**, com feia el DGLC. Al DCVB, hi apareix només **herba-sana** (i derivats: **herba-sana borda**, **herba-sana anglesa**), i Masclans, quan agafa aquests noms del DCVB, els corregeix per **herba sana** (**herba sana borda**, **herba sana anglesa**). En castellà, el Diccionario de la lengua española (DRAE) opta per incloure les dues formes equivalents (**hierbabuena** i **hierba buena**), i dóna **hierba-buena** com a terme principal, amb una remissió des de **hierba buena**.

Tenint en compte que el plural, en tot cas, seria **herba-sanés** (i no **herbes sanes**), i paral·lelament a altres noms compostos aglutinats com **herballuïsa** (**marialluï-**

sa), sembla que el DIEC2 hauria d'optar per entrar únicament, o almenys per prioritzar, la forma *herba-sana*.

2.4 Definicions divergents al DIEC2 que caldria unificar

micaco/nespra (fruit d'*Eriobotrya japonica*)

El DIEC2 té dues entrades independents, *micaco* i *nespra*, amb dues definicions diferents, per al «fruit del nesprer del Japó». Semblaria més lògic que *micaco* (d'un àmbit geogràfic més restringit, avui ben viu a l'àrea de Badalona) remetés a *nespra* 2.

ulls de poeta / coreòpside (*Coreopsis tinctoria*)

El DIEC2 ofereix dues definicions diferents, sota dues entrades diferents (*ulls de poeta* [s. v. *ull*] i *coreòpside*), per a la mateixa espècie (*Coreopsis tinctoria*).

Caldria oferir-ne una sola definició. Com a terme principal català segurament es podria optar per la forma popular, *ulls de poeta*, que a més és una denominació unívoca, ja que a NP (com també a Masclans i al DIEC2) només es documenta per a aquesta espècie. La denominació *coreòpside*, que és una adaptació del nom llatí del gènere, es podria seguir recollint com a sinònim (per bé que és un nom amb poca vitalitat popular, atès que, per exemple, no apareix al DCVB).

2.5 Variants lingüístiques que es podrien recollir al DIEC2

espàrec, espareguera (*Asparagus officinalis*)

El DIEC2 recull les formes *espàrec* (per al turí o brot tendre) i *esparreguera* (per a la planta), amb -rr-, d'acord amb la pronúncia a la major part del Principat i en part del País Valencià (cf. DECat, s. v. *espàrec*), així com *espàrgol* i *espargolera* (formes pròpies de zones del català central, especialment del septentrional de transició). En canvi, no recull les formes *espàrec* i *espareguera*, generals en la llengua antiga i avui conservades sobretot a les Balears i l'Alguer (segons Coromines «encara avui a gran part del territori de la llengua» [DECat]), que presenten l'evolució catalana normal del llatí *ASPARAGUS*, sense duplicació de la *r* (de manera anàloga, per exemple, a l'italià *asparago* o el sard *ispàragu* [amb nombroses variants: *ispàralu*, *ispàramu*, etc.]).

Així, el DCVB entra totes dues formes, *espàrec* i *espàrec*, *esparreguera* i *espareguera* (per bé que prioritza la primera en cada cas; de la mateixa manera ho fa el Diccionari.cat) i Masclans fins i tot hi entra *espàrec* i *espareguera* com a formes prioritàries, d'acord amb la preeminència d'aquests noms amb *r* simple en les obres que buida.

A més dels fitònims *espareguera* i *espàrec*, a NP es documenten fins a dinou denominacions, per a espècies diferents, que contenen la forma *espareguera*: *espareguera bona*, *espareguera borda*, *espareguera cultivada*, *espareguera d'hort*,

espareguera d'ombra, *espareguera de ca*, *espareguera de jardí*, *espareguera fonollera*, *espareguera gatera*, *espareguera marina*, *espareguera plomosa*, etc.

Atesa la plena justificació etimològica i la pervivència de les formes amb *r* simple en diverses zones del territori i molt especialment a les zones insulars (Balears i l'Alguer), hom podria plantejar d'incorporar al DIEC2 les variants *espàrec* i *espareguera* (amb remissió a *espàrec* i *esparreguera*).

junça (*Aphyllanthes monspeliensis*)

Com a nom popular de l'espècie *Aphyllanthes monspeliensis*, el DIEC2 recull únicament *jonça* (del llatí *IUNCĒA*, 'pertanyent o semblant al jonc'); en canvi, sí que recull les dues formes *jonc* i *junc*, aplicades a diverses espècies de la família de les juncàcies o de les ciperàcies. La inclusió de la forma *junça* al diccionari normatiu estaria justificada per extensió geogràfica, ja que, segons Coromines, «en català sembla que tingui tanta o més extensió la variant *junça*, com s'ha d'esperar, tenint en compte la considerable extensió del català dialectal *junc*» (DECat, s. v. *jonc*), i per tradició històrica, ja que el DCVB documenta la forma *junça* en dos manuscrits del segle XV, i no documenta *jonça* fins a l'Atlàntida de Verdager (segle XIX).

És, a més, una forma molt productiva, si tenim en compte les nombroses denominacions amb *junça* recollides a NP (referents a espècies varies): *junça d'hort*, *junça de cordellar*, *junça de lluet*, *junça de muntanya*, *junça de torrent*, *junça diforme*, *junça espinosa*, *junça groga*, *junça negra*, *junceta*.

Per tant, si el DIEC2 entra la variant *junc* (que remet a *jonc*), per a aquesta espècie també podria incloure, de manera paral·lela, la variant *junça* (amb remissió a *jonça*), atesa la tradició històrica i la gran extensió d'ús d'aquesta forma.

sabuc (*Sambucus nigra*)

Forma propera a l'etimologia, que conserva la -b- intervocàlica procedent del llatí tardà *SABUCU*. Aquesta forma en català és viva principalment en rossellonès (a tall de mostra, el carrer dels Sabucs, a Perpinyà, o el camp del Sabuc, a Palau de Cerdanya) i a l'Alt Empordà. El DIEC2 recull únicament *saüc* (també *saüquer* i *saüquera*), amb caiguda de la -b- intervocàlica llatina i que és la forma més estesa actualment en català. En canvi, sí que entra el nom del col·lectiu *sabucar*, juntament amb *saücar*. Sembla lògic, doncs, que si el DIEC2 incorpora els dos derivats, *saücar* («lloc poblat de saücs») i *sabucar* (que hi remet), reculli també els dos noms de l'arbre, *saüc* i *sabuc* (com fa, per exemple, el GDL).

sisca (*Imperata cylindrica*)

La forma *sisca*, amb sibilant inicial, és habitual en obres valencianes (que de vegades escriuen *cisca*) i és la forma propera a l'etimologia (< cèlt. *SESCA*) i variant principal al DCVB, el DECat i el GDL (vegeu també el cas *cesquera/sesquera*).

El DIEC2 no recull *sisca*, sinó la forma amb palatalització inicial *xisca* (per a *Imperata cylindrica*), així com el derivat (sense palatalització) *siscall* (per a *Salsola vermiculata*). També entra *sistra* per a *Meum athamanticum* (en canvi en aquest cas no inclou la forma amb palatalització inicial *xistra*, documentada a NP).

El DIEC2 reproduceix la variant principal de Masclans i del DGLC (que només recull *xisca*, forma predominant al Principat), però sembla que hauria de seguir la resta de diccionaris citats (el DCVB, el DECat i el GDLC, on *sisca* és la variant principal) i per a *Imperata cylindrica* incorporar també *sisca* (forma propera a l'etimologia i d'acord amb la pronúncia valenciana i tortosina, sense palatalització inicial), encara més si tenim en compte que aquesta espècie creix sobretot al País Valencià (cf. Bolòs et al., 2005), on es pronuncia [síska].

En definitiva, la inclusió de la forma *sisca* al diccionari normatiu està plenament justificada si ens atemem a raons etimològiques (és la forma propera a l'etimologia [< cèlt. *SESCA*], sense palatalització inicial), d'autoritat (és la variant principal al DCVB, el DECat i el GDLC) i d'extensió geogràfica (és la forma fidel a la pronúncia valenciana [i tortosina]) d'acord amb el territori on creix aquesta espècie (sobretot al País Valencià).

2.6 Singular/plural

La categoria gramatical de nombre dels fitònims és una qüestió que requeriria un estudi molt més aprofundit (aquí només n'apuntem la problemàtica). En la llengua oral hi ha una certa tendència a fer servir el plural en molts fitònims (en plantes que creixen agrupades, amb nombroses inflorescències, etc.), i així es documenta en moltes obres de buidatge del projecte NP. El mateix Masclans n'era conscient, i va aplicar el criteri d'escriure en singular aquells fitònims que havia documentat amb un plural innecessari: «Molts noms que Cadevall, Costa, Barceló, Vayreda, etc. donaren en plural, els passem al singular, quan cal, d'acord amb el criteri seguit en el Diccionari Fabra» (Masclans, 1954, p. 24). Això sí, va mantenir molts fitònims en plural que posteriorment el DIEC1 i el DIEC2 han entrat en singular: *capellans/capellà*, *estels/estel*, *forquilles/forquilla*, *llàgrimes/llàgrima*, *papellides/papellida*, etc. (òbviament el pas al singular no ha estat exhaustiu, ja que en casos justificats el DIEC1 i el DIEC2 han mantingut la forma plural: *abelles*, *angelets*, *caps d'ase*, *sabatetes*, *sarronets*, *vicaris*, etc.).

En algun cas, com a l'espècie *Umbilicus rupestris* (una planta que fa nombroses fulles orbiculars, semblants a petits barretets, *pagellides* o *papellides* [variant pròpia de Mallorca]), el DIEC2 manté la forma plural en el nom *barretets*, però en canvi entra en singular el nom *papellida* (que Masclans documenta en plural, provinent del DCVB [*s. v. papellides f. pl.*]).

Fotografia: Wikimedia Commons

Umbilicus rupestris

Caldria una anàlisi detallada de les categories lèxiques dels fitònims normatius per concloure si, en algun cas, caldria reconsiderar-ne la categoria gramatical de nombre.

3 Conclusions

Aquest article pretén contribuir a la fixació de la fitonímia normativa a partir de l'anàlisi d'uns casos concrets que en podria fer replantejar la forma d'alguns.

Per fer-ho, s'ha intentat recórrer sempre a la font original d'on provenen aquests noms, que normalment han arribat al DIEC2 procedents del DGLC o de Masclans (1981). Així, s'han detectat algunes solucions de Masclans que potser s'haurien d'haver valorat d'una manera més crítica abans d'incorporar-les al diccionari normatiu. Cal deixar clar que són casos puntuals (percentualment mínims) i que no posen en qüestió el valor extraordinari de l'obra de Masclans ni, òbviament, el fet que el diccionari normatiu la utilitzi com a font de referència.

La forma que presenten aquests fitònims de vegades prové d'errors de transcripció (*herba paixellera*), o reproduïxen pronúncies que la normativa no recull en casos paral·lels (neutralització en [u] de la o àtona a cuspínera o murrissà, assimilació consonàntica a *gal·landa*), o proposen solucions ortogràfiques que no semblen avenir-se amb el mot d'origen (*cesquera*) o bé presenten solucions divergents que caldria unificar en un sentit o un altre (*barça/barset*, *coxiada/cociada*). En la major part d'ocasions cal recórrer, doncs, a l'etimologia del fitònim a fi d'escatir-ne la grafia més adient. A més de la informació lingüística que es pot obtenir de les obres de referència fonamentals en etimologia catalana (DCVB i DECat), és de gran utilitat un coneixement botànic que permeti relacionar el nom amb la morfologia de la planta, l'ús que en fan els animals o les persones (medicinals, alimentaris, etc.), l'hàbitat, etc. En altres casos el fitònim normatiu no presenta cap objecció, però en canvi s'han bandejat altres formes (sovint pròpies de dialectes diferents del català

central) que, per etimologia i per ús, i tenint en compte la distribució geogràfica de la planta, podrien aparèixer al DIEC2, com ara *sisca*, *junça* o *espareguera*.

És evident que els casos que aquí s'analitzen poden ser estudiats encara més a fons, de la mateixa manera que es podrien analitzar casos diferents (sobretot referents a qüestions de fixació del nombre o de precisió en les remissions, que aquí només hem tractat d'esquilletes; no tant, creiem, referents a formes que caldria modificar o eliminar), i, evidentment, es podria valorar la incorporació de molts altres fitònims al DIEC2.

Pel que fa a aquest darrer aspecte, cal reconèixer que el DIEC2 ja incorpora un nombre molt elevat de fitònims per a un diccionari general de la llengua. A tall d'exemple, per a *Antirrhinum majus* el DIEC2 entra quinze geo-

sinònims (encapçalats per conillets), mentre que, per a aquesta mateixa espècie, el DGLC n'entrava només tres (*boca de conills*, *gatolins* i *vedell*) (Veny, 2014). Tanmateix, això no exclou que es pugui reconsiderar la idoneïtat d'alguns d'aquests noms i incorporar altres denominacions o variants (sobretot no centrals), així com noves espècies botàniques o gèneres poc representats.

El projecte NP ha de ser una eina que, entre moltes altres utilitats, faciliti la valoració de totes aquestes formes, gràcies a la gran informació fitonímica que ofereix i a l'estructura de cada fitxa terminològica, que aplega tots els noms catalans recollits per un tàxon concret estructurats a partir de la forma normativa. Encara queda, també en el camp del lèxic de la botànica, molta (i molt estimulant) feina per fer. ✿

Bibliografia

- BARCELÓ, Francesc (1879-1881). *Flora de las Islas Baleares*. Palma: P. J. Gelabert.
- BOLÒS, Oriol de (1962). *El paisaje vegetal barcelonés*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- BOLÒS, Oriol de (1970). «La formació del llenguatge botànic català». *Estudis Romànics*, núm. 13, p. 209-224.
- BOLÒS, Oriol de; VIGO, Josep; MASALLES, Ramon M.; NINOT, Josep M. (2005). *Flora manual dels Països Catalans*. 3a ed. revisada i ampliada. Barcelona: Pòrtic.
- BONET, M. Àngels (2010). «Fitonímia en llengua catalana: una aproximació a l'estudi dels noms de les plantes». *Llengua i Ús*, núm. 47, p. 60-67.
- BONET, M. Àngels (2011). «Etnobotànica i fitonímia. Els noms de les plantes al Montseny». A: VII Monografies del Montseny. Barcelona: Diputació, p. 91-102.
- CADEVALL, Joan (1913-1937). *Flora de Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- CAVANILLES, Antoni Josep (1795-1797). *Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del reyno de Valencia*. Madrid: Imprenta Real. 2 v.
- COLMEIRO, Miguel (1846). *Catálogo metódico de plantas observadas en Cataluña*. Madrid: Librería de la señora viuda e hijos de Don Antonio Calleja.
- COSTA, Antoni Cebrià (1864). *Introducción a la flora de Cataluña*. Barcelona: Imprenta del Diario de Barcelona.
- DCVB = ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1985). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Moll. 10 v.
- DECat = COROMINES, Joan (1983-2001). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial: La Caixa. 10 v.
- DGLC = FABRA, Pompeu (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- DIEC1 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62; Enciclopèdia Catalana: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Palma: Moll; València: Edicions 3 i 4.
- DIEC2 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62; Enciclopèdia Catalana.
- DRAE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA DE LA LENGUA (2001). *Diccionario de la lengua española*. 22a ed. Madrid: Real Academia Española.
- ENCICLOPÈDIA CATALANA. *Diccionari.cat* [en línia]. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. <www.diccionari.cat> [Consulta: 9 maig 2014]. [Versió electrònica actualitzada del GDLC.]
- FABRA, Pompeu; FONT I QUER, Pius; GARGANTA, Miquel (1991). *Un epistolari fonamental per a la lexicografia científica catalana (1928-1953)*. Edició a cura de Carles Riera i Joan Vallès. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- FONT I QUER, Pius (1962). *Plantas medicinales: El Dioscórides renovado*. Barcelona: Labor.
- FRAGA, Pere; MASCARÓ, Cristòfol; CARRERAS, David; GARCIA, Osear; PALLICER, Xee; PONS, Martí; SEOANE, Magda; TRUYOL, Miquel (2004). *Catàleg de la flora vascular de Menorca*. Maó: Institut d'Estudis Menorquins.
- GDLC = ENCICLOPÈDIA CATALANA (1998). *Gran diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- GEC = ENCICLOPÈDIA CATALANA (1970). *Gran enciclopèdia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA (2009). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, 1: Fonètica. 3a ed. revisada. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MASCLANS, Francesc (1954). *Els noms vulgars de les plantes a les terres catalanes*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MASCLANS, Francesc (1981). *Els noms de les plantes als Països Catalans*. Granollers: Montblanc-Martin; Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya.
- NP = VALLÈS, Joan (dir.); VENY, Joan; VIGO, Josep; BONET, M. Àngels; JULIÀ, M. Antònia; VILLALONGA, Joan Carles (2014). *Noms de plantes: Corpus de fitonímia catalana*. Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia: Universitat de Barcelona. També disponible en línia a <http://www.termcat.cat/docs/DL/noms_plantes>.
- PELLICER, Joan (2000-2004). *Costumari botànic: Recerques etnobotàniques a les comarques centrals valencianes*. Vol. 3. Picañya: Edicions del Bullent.
- VENY, Joan (1989). «L'equivalència acústica B = G en català: els casos de *bolera* i 'remolí' i *boixac* 'galdiró'». A: *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XVIII. Miscel·lània Joan Bastardas, 1. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 101-127.
- VENY, Joan (2014). «Llengua i botànica». Comunicació oral presentada al seminari celebrat a l'Institut d'Estudis Catalans *Escriure d'agricultura a les èpoques medieval i moderna* (Barcelona, 14 de maig de 2014).
- VILLALONGA, Joan Carles (2010). «Un mot fantasma: poltre d'eruga». *Estudis Romànics*, vol. 32, p. 363-367.

Nota

1. Aquest article és una versió reduïda del treball final del màster en Correcció i Assessorament Lingüístic que vaig presentar el 18 de desembre de 2013 a la Universitat Autònoma de Barcelona. Agraïxo al director del treball, F. Xavier Fargas, i als altres membres del jurat, Mercè Lorente i Albert Rico, les millores que m'hi van proposar.

Les dades que s'hi presenten s'han obtingut durant el procés de revisió lingüística i terminològica del projecte *Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana*, del TERMCAT. Vull expressar el meu agraïment a tot el personal del TERMCAT i a la resta d'autors de l'obra, especialment a M. Àngels Bonet, M. Antònia Julià i Joan Veny pels suggeriments que m'han fet per a aquest article.

Algunes dades sobre col·locacions lèxiques en discursos especialitzats en llengua catalana

M. ÀNGELS MARTÍNEZ SALOM
Universitat Pompeu Fabra
mamsalom@alumni.upf.edu

M. Àngels Martínez Salom és llicenciada en Filologia Catalana i en Filologia Hispànica, i postgraduada per la Universitat Pompeu Fabra, per la Universitat Oberta de Catalunya, per la Universitat de Lleida i per la Universitat de les Illes Balears. S'ha dedicat principalment a la docència de la llengua catalana, a la revisió i la redacció de textos, i a la lexicografia. La seva tasca com a investigadora se centra en la lexicologia i la fraseologia.

Resum

Aquest article presenta una breu aproximació a l'estudi teòric i empíric de les col·locacions lèxiques en textos especialitzats en llengua catalana. Després de resumir les principals nocions teòriques en què es fonamenta la recerca, s'hi proposa una breu experimentació amb corpus, centrada en les combinacions amb l'estructura verb-nom. Les dades obtingudes s'aprofiten per apuntar algunes reflexions entorn de les col·locacions d'aquest tipus presents en discursos especialitzats.

PARAULES CLAU: col·locacions lèxiques; fraseologia especialitzada; corpus; llengua catalana

Abstract

Some Data on Lexical Collocations in Specialised Discourses in Catalan

This paper presents a brief theoretical and empirical study of lexical collocations in specialised texts in Catalan. After summarising the main theoretical notions that underpin the research, brief experimentation with a corpus is proposed focussing on the combinations in the verb-name structure. The data obtained are used to put forward ideas concerning collocations of this type to be found in specialised discourses.

KEYWORDS: lexical collocations; specialised phraseology; corpus; Catalan

TERMINÀLIA 10 (2014): 17-26 · DOI: 10.2436/20.2503.01.67
Data de recepció: 29/10/2013. Data d'acceptació: 7/12/2013
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

En les darreres dècades l'estudi de les anomenades col·locacions lèxiques¹ ha suscitat un gran interès. D'aquesta manera, avui trobem publicada una amplíssima bibliografia sobre el tema, que l'aborda des d'una perspectiva tant teòrica com aplicada, amb vista a l'explotació del concepte en camps com ara la traducció, la lexicografia o l'ensenyament de llengües. Tanmateix, en el cas concret de la llengua catalana, les referències enfocades cap a l'anàlisi d'aquestes seqüències són bastant més escasses que les disponibles per a altres idiomes, i encara més les que s'ocupen específicament d'aquestes combinacions en discursos especialitzats.

Aquest article, que s'emmarca en una recerca més àmplia sobre les col·locacions, vol ser una modesta aportació en aquest sentit. Així, fem servir aquest breu treball per presentar una aproximació inicial a l'anàlisi de les col·locacions lèxiques en català, centrant-nos en el discurs especialitzat. Més en concret, en aquestes pàgines ens proposem constatar l'aplicabilitat del concepte de col·locació per a la descripció d'aquest tipus de discurs. Després de resumir certs conceptes bàsics en què es fonamenta la recerca, presentem una breu exploració empírica basada en l'explotació de corpus, amb què pretenem obtenir algunes primeres dades sobre la presència de col·locacions —tant especialitzades com generals— en textos especialitzats en llengua catalana.

1 Les col·locacions lèxiques: definició

El terme col·locació l'han fet servir autors que, depenent de la perspectiva teòrica adoptada, hi han assignat també definicions prou diferenciades, en què s'han prioritzat uns aspectes o uns altres —des dels enfocaments quantitius i estadístics vinculats a la lingüística de corpus i a autors com Sinclair (1966, 1991) fins a corrents que tenen en compte tant l'estructura com la semàntica de les seqüències lèxiques col·locacionals, amb figures com Hausmann (1979, 1998) o Mel'čuk (1982, 1998, 2006). Per això, a l'hora de començar la recerca cal explicitar què entenem per col·locació.

Amb el terme col·locació, ens referim a aquelles seqüències lèxiques formades per almenys dos mots entre els quals s'estableix un vincle estable, el qual ve determinat per la jerarquia semàntica que imposa un d'aquests mots —la base—, que selecciona lèxicament els altres elements lingüístics —el col·locatiu— amb què es combina d'una manera restrictiva. A això, cal afegir-hi que la base de la col·locació es caracteritza perquè és el nucli semànticament autònom d'una seqüència que no té una referencialitat semàntica unitària, sinó que el seu significat és format composicionalment a partir dels diversos constituents lèxics.

A partir d'aquesta definició, es pot extreure una llista inicial de sis característiques primàries de la col·locació, tal com aquí l'entenem:

a) Polilexicalitat. Una característica formal bàsica de la col·locació amb què tots els autors coincideixen

és que es tracta d'una seqüència lèxica formada per almenys dues unitats lèxiques —pertanyents a les categories gramaticals de verb, nom, adjectiu, adverb, o bé locucions. Convé fer notar que aquestes unitats no necessàriament s'han de presentar contigües en el discurs, sinó que hi pot haver una certa distància col·locacional que les separi (Sinclair, 1991).

b) Estabilitat. Les col·locacions no són combinacions totalment lliures de mots, sinó que es detecta una certa estabilitat en la manera com els mots concrets que les formen, i no uns altres, es combinen per formar aquesta seqüència lèxica. Alguns autors (com ara Sinclair, 1991) mesuren aquesta estabilitat a partir de la freqüència estadística amb què es combinen els mots: com més s'utilitzen juntes dues unitats en un corpus, més probable és que existeixi un vincle estable, de caràcter col·locacional, que les faci concórrer en la parla. A parer nostre, és cert que l'estabilitat col·locacional es relaciona amb l'ús repetit i freqüent en la llengua, però també ho és que no qualsevol seqüència amb una alta freqüència és una col·locació; consegüentment, l'aplicació de tècniques quantitatives, basades exclusivament en l'anàlisi de la freqüència d'ús, pot conduir a conclusions errònies (Martínez Salom, 2012). Ens sembla més interessant associar aquesta estabilitat al fet que les col·locacions són combinacions lèxiques que els parlants consideren preferents enfront d'altres seqüències lingüístiques igualment gramaticals (entre d'altres: Almela, 2002; Alonso, 1994-1995, 2002, 2004; Corpas, 1996, 2001a-b; Ginebra, 2003). En qualsevol cas, el grau d'estabilitat de les col·locacions, alhora que és un dels trets més característics d'aquestes seqüències enfront d'altres combinacions lèxiques, és també un dels més problemàtics a l'hora de definir i delimitar.

c) Estructura semàntica jeràrquica. En les col·locacions es distingeix un mot —anomenat base— que fa de nucli semàntic i que és el que estableix la selecció lexicosemàntica respecte dels altres mots concrets amb què es combina —que es convé a denominar col·locatiu (Hausmann, 1979, 1998; Mel'čuk, 1982, 1998, 2006). Per no allargar l'exposició, aquí ens limitem a assenyalar que, com a regla general, en el cas de les col·locacions en què intervé un substantiu, aquest és la base: el nom és l'element cognitivament més prominent i és el que escull un determinat verb per expressar un procés determinat o bé un determinat adjectiu que el modifiqui semànticament.

d) Restricció combinatòria. Segons aquest tret, estretament vinculat amb l'anterior, les col·locacions són combinacions que són fruit de la selecció lèxica que un mot exerceix respecte d'un altre per expressar un determinat sentit. Cal emfatitzar que es tracta d'una selecció restrictiva, amb un important grau d'imprevisibilitat: és a dir, la base tria unes unitats lèxiques concretes per combinar-s'hi, i no unes altres, encara que aquestes també es demostrin igualment vàlides per expressar el mateix sentit en combinació amb altres bases (Alonso, 1994-1995, 2002, 2004; Mel'čuk, 1982, 1998, 2006).

e) *Composicionalitat semàntica*. El significat de la seqüència col·locacional és compost a partir dels significats dels mots independents que en formen part (Ginebra, 2003; Alonso, 1994-1995, 2002, 2004). Aquest és el principal tret que distingeix aquestes seqüències d'altres unitats fraseològiques com les locucions, com a unitats de referencialitat semàntica única i amb un sentit figurat unitari.

f) *Autonomia semàntica de la base*. En relació amb la restricció combinatòria, en aquest tipus de seqüències el que és constant és que la base de la col·locació és el nucli semàntic i manté sempre el mateix significat que té quan apareix en combinacions lliures; és a dir, és semànticament autònoma (Hausmann, 1979, 1998; Koike, 2001; Corpas, 1996, 2001a-b). En canvi, el col·locatiu, seleccionat sempre en funció de la base, no és lliure, sinó que en depèn semànticament i pot veure's sotmès a modificacions semàntiques diverses. En aquest sentit, prenent com a exemple les col·locacions amb un col·locatiu verbal, comprovem que sovint es produeix una pèrdua d'identitat semàntica del verb, que es buida de significat lèxic i, en el text, la forma verbal bàsicament es limita a aportar les propietats de temps, aspecte, mode, persona, nombre i conjugació; és el cas de les col·locacions amb un verb de suport o lleuger (verbigràcia: *fer una passejada, donar un consell*).² En altres casos, el col·locatiu, en combinació amb la base, perd el significat primari i és forçat a adoptar un sentit metaforitzat, estrictament dependent de la base (a tall d'exemple: *aixecar una sospita, sembrar el dubte*).

La definició anterior, inicialment formulada per a les col·locacions en la llengua general, pensem que és perfectament extrapolable a les col·locacions que es poden trobar en textos especialitzats. En aquest sentit, com s'ha dit, un dels objectius amb què plantejem aquest article és fer una primera exploració en corpus especialitzats per constatar l'aplicabilitat del concepte de col·locació en el context del discurs especialitzat.

2 Les col·locacions lèxiques i la fraseologia especialitzada

Abans que res, advertim que en aquest breu apartat no ens proposem fer un repàs exhaustiu de la bibliografia sobre les col·locacions en relació amb els llenguatges d'especialitat, sinó tan sols recordar algunes idees clau per ubicar mínimament des d'un punt de vista teòric el contingut més aplicat d'aquest treball que desenvolupem en els apartats següents.

Així doncs, cal dir que assumim com a marc teòric, quant a la terminologia, la teoria comunicativa de la terminologia (Cabré, 1999). Amb referència a aquesta teoria, ens sembla particularment d'interès destacar que concep el lèxic especialitzat com a component lèxic de la llengua, és a dir, no com un sistema independent i totalment diferenciat. D'aquesta manera, queda plenament justificada l'aplicació d'un mateix

concepte de col·locació per a la recerca en textos tant generals com especialitzats.

La teoria comunicativa de la terminologia s'interessa per descriure lingüísticament el discurs especialitzat i la manera com s'utilitza la llengua per a la transmissió d'informació especialitzada. Segons això, s'ocupa de totes les unitats de significació especialitzada presents en el discurs, entre les quals s'inclouen no tan sols mots sinó també seqüències sintagmàtiques, tant sintagmes lexicalitzats com sintagmes fraseològics (Cabré, Estopà i Lorente, 1998). Dins el grup format per aquests darrers s'ubicarien les col·locacions lèxiques, com a seqüències sintagmàtiques restrictives, estables, però no lexicalitzades, que poden pertànyer a la llengua general o bé ser pròpies d'un àmbit especialitzat determinat.

En el marc d'aquest treball, ens centrarem, doncs, en els sintagmes fraseològics presents en textos especialitzats. Segons l'anomenada hipòtesi del *caràcter relacional del nucli* (Lorente, Bevilacqua i Estopà, 2002), mentre que els sintagmes nominals tendeixen a esdevenir lexicalitzats, els sintagmes que tenen com a nucli un mot d'una altra categoria gramatical —verb, adverb, adjectiu, preposició— no solen lexicalitzar-se, sinó que són bons candidats a ser sintagmes fraseològics. Hi afegim que, per tant, aquest darrer tipus de sintagmes són també els millors candidats a constituir col·locacions lèxiques. Convé fer l'incís que, tanmateix, no es pot caure en la simplificació d'identificar automàticament la col·locació amb el *sintagma*, ja que els mots que funcionen com a base i com a col·locatiu d'una mateixa col·locació no cal que formin part d'un mateix sintagma ni tan sols d'una mateixa clàusula, mentre es mantingui el vincle lexicosemàntic estable entre ambdós.³

3 Algunes dades sobre l'extracció de col·locacions en textos especialitzats

Per a aquesta breu experimentació, hem establert com a objecte d'estudi un tipus determinat de col·locacions lèxiques. En concret, tenint en compte la hipòtesi del *caràcter relacional del nucli* a què ja ens hem referit, ens ha interessat fixar l'atenció en la cerca de candidats a col·locacions que compleixen un determinat criteri morfosintàctic: estan formades per la combinació d'un verb i d'un complement nominal, que, sintàcticament, fa la funció d'objecte directe dins el sintagma del nucli verbal. En aquest tipus de col·locacions, el nom constituirà la base, que exerceix una selecció lèxica restrictiva orientada cap al verb.

A més, hem plantejat aquesta recerca de manera que serveixi per comprovar la presència de col·locacions amb aquesta estructura *verb-nom* en textos especialitzats de diversos àmbits temàtics. Segons això, s'ha fet una extracció de candidats a col·locacions del Corpus Tècnic de l'IULA, que està integrat per subcorpus de

diverses temàtiques, i s'han utilitzat els de dret, economia, informàtica, medi ambient i medicina.

Més en concret, hem centrat la recerca en les combinacions sintagmàtiques en què participen certes unitats lèxiques potencialment polisèmiques, susceptibles de ser usades en textos de diversos àmbits temàtics per transmetre coneixement especialitzat, en els quals previsiblement actualitzaran significats diferents. És el cas dels noms *codi*, *demanda*, *tractament* i *virus*. La hipòtesi inicial és que aquest plantejament pot oferir resultats d'interès, ja que ha de permetre comprovar si hi ha diferències en la manera com una mateixa unitat lèxica/terminològica intervé en combinacions distintes segons el significat amb què s'actualitza en el discurs. És a dir, aquesta recerca empírica pot servir per oferir algunes dades que permetin corroborar que la semàntica de la base nominal col·locacional influeix en la selecció lexicosemàntica restrictiva que exerceix respecte del col·locatiu verbal. Al cap i a la fi, com s'ha vist en l'apartat dedicat a definir les col·locacions, un dels aspectes clau a l'hora de caracteritzar aquestes seqüències és la forta dependència semàntica del col·locatiu respecte de la base, la qual determina quina és la unitat lèxica que la complementarà semànticament per expressar un significat determinat.

Per tal de valorar els significats que potencialment adoptaran aquests quatre mots en textos de temàtica especialitzada diferent, hem tingut en compte la informació que contenen diversos diccionaris especialitzats, així com les distintes accepcions i les marques temàtiques presents en el diccionari de llengua general normatiu, el DIEC2. Segons les dades obtingudes d'aquestes fonts, en la taula 1 marquem els àmbits temàtics en què cadascun dels lemes previsiblement pot adquirir valor terminològic, en ser utilitzat per a la transmissió de coneixement especialitzat. A part, s'ha de tenir en compte que aquests noms també és possible que es trobin emprats en el discurs sense actualitzar un significat especialitzat, sinó que simplement

s'utilitzin amb un significat propi de la llengua general. En aquest cas, podrien formar part de col·locacions no especialitzades, que també ens proposem recollir, encara que és important distingir-les de les especialitzades.

En la taula 2 oferim algunes dades quantitatives bàsiques: en la primera fila indiquem el nombre de mots del corpus explotat, que és constituït pels subcorpus esmentats, en llengua catalana; en les següents, el nombre d'ocurrències que hi té cadascun dels lemes seleccionats.

	Dret	Economia	Informàtica	Medi ambient	Medicina	Total
Subcorpus (nombre de mots)	1.684.096	1.776.972	655.480	1.506.335	2.625.392	8.248.275
<i>codi</i>	809	30	23	66	378	1.306
<i>demanda</i>	791	1.584	2	476	166	3.019
<i>tractament</i>	172	169	39	809	2.000	3.189
<i>virus</i>	0	5	0	18	768	791

TAULA 2. Nombre de mots en els subcorpus i nombre d'ocurrències de cada lema

En cadascun dels subcorpus s'han establert criteris morfològics com a filtre per tal d'obtenir les combinacions en què intervenen aquests lemes nominals precedits d'un verb, amb una distància entre ambdós elements d'entre zero i quatre formes. Amb aquestes cerques es pretén localitzar en el corpus els sintagmes de nucli verbal en què un dels quatre noms esmentats fa la funció d'objecte directe. Sembla evident que, amb aquestes cerques, no es detectaran totes les possibles col·locacions presents en el corpus amb aquesta estructura. Al contrari, és previsible que hi hagi casos de silenci causats perquè la distància col·locacional sigui superior a l'establerta en els filtres de cerca. Així mateix, deixarem fora dels resultats col·locacions en què el nom base no està inserit dins el mateix sintagma verbal de què és nucli el verb col·locatiu, tot i el fort vincle col·locacional que es manté entre ambdós elements lèxics.⁴ Tanmateix, per als propòsits d'aquesta breu investigació hem considerat suficients les dades obtingudes amb aquesta metodologia.

En la taula 3 resumim les dades numèriques relatives a la llista completa de totes les combinacions verb-nom diferents obtingudes com a resultat d'aquestes consultes, segons cada un dels lemes i per subcorpus. Si comparem les dades de la taula 3 amb les de la taula 1, d'entrada criden l'atenció dues coses. D'una banda, en la taula 3 els resultats mostren que alguns dels lemes presenten combinacions dins d'àmbits temàtics en què, previsiblement, no serviran per transmetre coneixement propi d'aquest

	Dret	Economia	Informàtica	Medi ambient	Medicina
<i>codi</i>	✓	—	✓	✓	✓
<i>demanda</i>	✓	✓	—	✓	—
<i>tractament</i>	—	—	✓	✓	✓
<i>virus</i>	—	—	✓	—	✓

TAULA 1. Lemes i àmbits temàtics en què poden servir per transmetre coneixement especialitzat

àmbit especialitzat —segons les dades de la taula 1. En aquests casos, hem constatat que les col·locacions que hi trobem són pròpies de la llengua general, no especialitzades, o bé que el nom hi apareix actualitzat amb un significat especialitzat propi d'un altre àmbit temàtic. De l'altra, és remarcable el cas de *virus*, que no ofereix cap dada combinatòria en l'àmbit de la informàtica —encara que a priori era una unitat lèxica que sí que podia adquirir valor terminològic en aquest àmbit.

	Dret	Economia	Informàtica	Medi ambient	Medicina	
codi	198	4	8	27	275	512
demanda	640	667	0	256	113	1.676
tractament	97	109	17	332	1.818	2.373
virus	0	4	0	6	350	360
					Total	4.921

TAULA 3. Nombre de combinacions verb-nom diferents per a cada lema, segons subcorpus

A partir d'aquests resultats i mitjançant la consulta de les concordances extretes del corpus, s'ha fet una tasca manual de selecció d'aquelles combinacions en què el nom funciona, efectivament, com a objecte directe del verb almenys en un dels contextos. Com a resultat d'aquest filtratge, el nombre de combinacions verb-nom candidates a col·locacions s'ha reduït considerablement per a tots els lemes i àmbits temàtics, tal com es mostra en la taula 4.

	Dret	Economia	Informàtica	Medi ambient	Medicina	
codi	12	1	1	5	31	50
demanda	41	73	0	41	29	184
tractament	19	29	6	42	129	225
virus	0	1	0	1	28	30
					Total	489

TAULA 4. Nombre de combinacions verb-nom (objecte directe) diferents per a cada lema, segons subcorpus

Per acabar, a partir de la llista de candidats hem seleccionat aquelles seqüències que identifiquem com a col·locacions, d'acord amb la definició formulada. Tenint en compte la polisèmia potencial dels mots base, hem anat associant aquestes combinacions amb els diferents significats que la base actualitza en el discurs, ja siguin especialitzats ja siguin propis de la llengua general.

De fet, la definició exposada abans constitueix un punt de partida vàlid per a la recerca de col·locacions, ja que les característiques definitòries assenyalades serveixen per descriure tot un conjunt de combinacions lèxiques que coincideixen a presentar aquests trets,

alhora que permeten també descartar altres seqüències que no compleixen alguna o cap d'aquestes característiques. Tanmateix, en la tasca d'identificació i d'anàlisi de col·locacions en corpus s'evidencien els problemes a l'hora de convertir aquests trets en criteris inequívocs i vertaderament funcionals per distingir aquestes combinacions i diferenciar-les d'altres seqüències sintagmàtiques. En particular, reconeixem la dificultat a l'hora de valorar l'estabilitat i la restricció combinatòria orientada des de la base cap al col·locatiu, aspectes clau en la col·locació lèxica.

Com ja hem suggerit abans —i hem demostrat en altres llocs (Martínez Salom, 2012)—, les dades relatives a la freqüència de les combinacions no són suficients per valorar el caràcter més o menys estable d'una seqüència: és fàcil observar que no necessàriament les combinacions més freqüents són les col·locacionals i, en el mateix sentit, que entre les combinacions menys freqüents també hi descobrim col·locacions. Per això, per a aquest article hem prescindit d'aprofundir en l'anàlisi quantitativa de les dades i ens hem centrat a fer-ne una valoració de caràcter qualitatiu. En aquesta línia, en l'apartat següent recollim algunes reflexions sobre les col·locacions que hem localitzat en el corpus.

4 Alguns comentaris sobre les col·locacions en textos especialitzats

D'entrada, distingim dos grans grups de col·locacions entre les que hem localitzat en el corpus. D'una banda, hi ha les que anomenem col·locacions especialitzades, és a dir, que serveixen per a la transmissió de coneixement especialitzat i que es caracteritzen perquè la base nominal té el caràcter d'unitat termi-

nològica en el context del discurs especialitzat en què s'insereix. D'altra banda, hem trobat també col·locacions generals, en què la base nominal vertaderament no funciona com a unitat terminològica, sinó que s'actualitza en el text amb un sentit propi de la llengua general i no es transmet, doncs, coneixement especialitzat. Les columnes següents permeten comparar les combinacions assenyalades en el bloc d'exemples [1] —com a mostra il·lustrativa de les col·locacions especialitzades— amb les de [2] —com a col·locacions generals—, amb els mots *demanda* i *tractament* com a base.

- [1] a) «[...] si s'ha ##entaulat una demanda## sobre filiació, fins que sigui dictada sentència ferma.» (DRET, <dooo84>)
- b) «[...] la pressió de les autoritats comunitàries per instal·lar nous centres d'inspecció tècnica de vehicles que puguin ##absorbir una demanda## xifrada, segons la Comissió de la Comunitat Europea, en 30.000 vehicles usats per any.» (ECONOMIA, <eooo49>)
- c) «[...] el sulfur d'hidrogen expulsat pels volcans era temporalment insuficient per ##cobrir la demanda## d'hidrogen per part dels organismes fotosintètics.» (MEDI AMBIENT, <aooo67>)
- d) «Davant d'aquest possible pronòstic fóra convenient, abans d'##instituir un tractament##, de demanar un examen bacteriològic i virològic del fluid lacrimal [...].» (MEDICINA, <mo0056>)
- e) «A les poblacions amb càrrega contaminant entre 2.000 h.-e i 10.000 h.-e que aboquin a la costa se'ls ##ha d'aplicar un tractament## de depuració "adequat" [...].» (MEDI AMBIENT, <aooo37>)
- [2] a) «El programa continua en la línia de consolidar el que s'ha aconseguit fins ara, intentant millorar dia a dia la qualitat dels serveis realitzats i dur a terme aquelles actuacions necessàries per a ##satisfereix les demandes## detectades al llarg de l'avaluació i seguiment continu del programa [...].» (MEDICINA, <mo0157>)
- b) «En general només es pot ##donar tractament## adequat als problemes que van sorgint» (MEDICINA, <mo0605>).
- c) «De fet, al llarg d'aquest document es ##fa un tractament## diferenciat de les distintes problemàtiques agrupades per zones de característiques similars.» (ECONOMIA, <e00120>)

Respecte a les col·locacions especialitzades, primer de tot volem posar l'atenció en el fet que, en general, hi ha diferències destacables entre les col·locacions assignades a cada àmbit temàtic. Dit d'una altra manera: es demostra, així, que la semàntica del mot/terme que funciona com a base col·locacional condiciona el col·locatiu que selecciona de manera restrictiva, de tal manera que aquest verb col·locatiu és diferent segons les característiques semàntiques de la base. A tall d'exemple: en els fragments anteriors s'ha pogut comprovar que en el camp especialitzat de la medicina el mot *tractament* selecciona com a col·locatiu *instituir*—i el subcorpus d'aquest àmbit mostra també com a alternatives els verbs *administrar*, *instaurar* o *prescriure*—; en canvi, segons el subcorpus de medi ambient, cap d'aquests verbs no pot ser utilitzat per expressar que és posat en pràctica un tractament de tipus mediambiental, com a concepte especialitzat propi d'aquest àmbit.

A més, és rellevant adonar-se dels diferents tipus de col·locatius verbals que participen en les col·locacions seleccionades. En aquest sentit, distingim diversos grups de verbs.

Primerament, en el cas dels noms deverbals *tractament* i *demanda*, aquests es poden combinar amb una sèrie de verbs de suport, pràcticament buits de significat lèxic, com ara *fer*, *efectuar*, *realitzar* i *donar* o, en construccions converses, *rebre*. En el cas d'aquests verbs seleccionats per les bases nominals, els trobem en col·locacions tant generals com especialitzades i, dins aquestes darreres, en diversos àmbits temàtics. És a dir, es tracta de col·locatius verbals compartits per camps especialitzats diferents, de tal manera que, en aquest cas, desapareixen les diferències que inici-

alment hem assenyalat com a pauta general. De fet, les estructures amb verbs de suport no són pròpies dels discursos especialitzats, sinó que, al contrari, la llengua general n'és l'hàbitat per excel·lència. En 2.b i 2.c, ja s'han vist exemples de com les combinacions *donar un tractament* i *fer un tractament* constitueixen col·locacions generals. Ara bé, aquest mateix tipus de verbs també serveix per formar col·locacions especialitzades, com demostren els exemples de [3].

- [3] a) «Cadascú ##efectuaria una demanda## i també una oferta doble; cadascú podria comprar el doble, perquè tothom tindria el doble per a oferir a canvi.» (ECONOMIA, <e00052>)
- b) «La tecnologia informàtica va aportar, en aquest escenari, una novetat fonamental: la possibilitat de ##realitzar un tractament## programat de la Informació.» (INFORMÀTICA, <io0101>)
- c) «Així, doncs, si existeix una infecció caldrà ##realitzar un tractament## amb antibiòtics [...].» (MEDICINA, <mo0050>)
- d) «Arribats en aquest punt, i a fi d'evitar l'impacte ambiental que produeix una aigua residual, cal ##efectuar un tractament## adequat mitjançant el qual se la pugui reciclar.» (MEDI AMBIENT, <a00036>)
- e) «L'ocurrència d'una única crisi no permet el diagnòstic d'epilèpsia, tot i [que] en certs casos es pot considerar ##donar un tractament## mantingut després d'una única crisi.» (MEDICINA, <mo0166>)
- f) «La persona que té una infecció d'orina d'aquest tipus ha de ##rebre el tractament## antibiòtic adequat per evitar que la infecció lesioni el ronyó [...].» (MEDICINA, <mo0008>)

Segonament, trobem col·locacions en què el nom es combina amb verbs que aquí anomenem *terminològics*.⁵ Són unitats verbals d'ús més limitat, que en el discurs serveixen per a la transmissió de coneixement especialitzat i que no són pròpies de la llengua general —en la qual no són presents si no és mantenint el valor terminològic que hi és inherent. Ens referim a col·locatius verbals com els que trobem en textos com els de [4].

- [4] a) «El preàmbul de la Llei 40/1991, de 30 de desembre, del Parlament de Catalunya, que ##promulga el Codi## de successions per causa de mort al Dret civil de Catalunya [...]» (DRET, <doo273>)
- b) «En qualsevol moment del procediment, la Comissió pot decidir de ##sobreseure una demanda## [...]» (DRET, <doo149>)
- c) «A través de la vacuna s'##inoculen virus## de la rubèola vius, bé que atenuats, és a dir, incapaços de provocar la malaltia.» (MEDICINA, <mooo48>)

En casos com aquests, la direccionalitat de la tria lèxica restrictiva que exerceix la base nominal respecte del verb es manté, però pren una especial rellevància la selecció de sentit contrari que el verb, com a predicat, exerceix respecte de l'argument nominal que n'és l'objecte directe. Això és ben visible en la descripció terminogràfica o lexicogràfica que es fa d'aquestes unitats en obres que, en les definicions, incorporen el marcatge d'elements *extrínsecs* (Rafel, 1989), amb informació sobre restriccions semàntiques. En trobem exemples en alguns articles del DIEC2, com els que reproduïm en la taula 5 (amb els *extrínsecs* entre parèntesis).

Entrada lèxica	Acceptió especialitzada i definició
promulgar	1 v. tr. [LC] [DR] Publicar amb les degudes formalitats (una llei, un edicte).
inocular	2 v. tr. [BI] Implantar (microbis o altre material sèptic) en un medi de cultiu.

TAULA 5. Restriccions imposades pel verb segons la informació continguda en el DIEC2

En altres paraules: una unitat com *virus* podem dir que selecciona restrictivament un verb com *inocular* per expressar 'implantació', però és igualment cabdal que els trets sintacticosemàntics inherents a aquest verb restringeixen els elements nominals que poden ajuntar-s'hi com a argument intern, que queden limitats a la classe lèxica dels noms que expressen 'agent sèptic'. Com s'ha dit, el tret preponderant en les col·locacions és la jerarquia semàntica que dona la restricció orientada des de la base cap al col·locatiu, encara que aquesta restricció combinatòria de sentit contrari, des del predicat cap a l'argument, es manté també en les combinacions col·locacionals i és especialment palesa en les col·locacions en què intervé un verb *terminològic*. En qualsevol cas, entenem que es tracta de combinacions

estables en el discurs especialitzat, amb característiques que s'adiuen amb les col·locacionals.

Tercerament, en relació amb el col·locatiu verbal, detectem un altre tipus de col·locacions que, a parer nostre, són les més prototípiques: es tracta de combinacions en què s'estableix una relació de dependència semàntica restrictiva del col·locatiu respecte de la base que es manifesta en el fet que el col·locatiu, verb polisèmic, s'actualitza en el discurs amb un significat que no és el primari o el més general, sinó que, en concórrer amb la base, n'adopta un de més específic i restringit —que sovint es pot entendre com una extensió de caràcter metafòric. Com a exemples extrets del corpus, podem esmentar les combinacions de [5]. El col·locatiu és un verb que pot ser utilitzat també en la llengua general, però que en el discurs especialitzat —i per a un especialista— manifesta un significat molt més específic, amb valor terminològic, determinat per la base amb què es combina. N'és una mostra indicativa el fet que en diccionaris de llengua general, no especialitzats, no es trobi recollida cap acceptió en aquest sentit terminològic o, que si hi és, normalment no sigui la primera dins l'article lexicogràfic.

- [5] a) «Malgrat això, l'Exposició de motius de la llei que ##aprova el Codi## de successions, manifesta la interpretació [...]» (DRET, <dooo11>)
- b) «L'augment continuat de la despesa pública va ##estimular la demanda## efectiva [...]» (ECONOMIA, <eooo65>)
- c) «Abans d'##instaurar un tractament##, tot cas de tuberculosi serà classificat en alguns dels grups següents [...]» (MEDICINA, <moo173>)
- d) «El 1927 se n'##aïllà el virus## i, malgrat que l'any 1934 aparegué una vacuna efectiva que en reduí la importància, avui dia segueix provocant epidèmies [...]» (MEDICINA, <moo282>)

Un altre aspecte remarcable amb referència als verbs col·locatius és la variació quant al registre que fan evident en els textos. En aquest sentit, considerem parells de combinacions com els de [6] i [7].

Ambdós verbs de cada parell són (quasi) sinònims en combinació amb la base, però és evident que porten una diferència important pel que fa al registre: més formal i propi del discurs especialitzat / més informal i propi de la llengua general. De fet, entenem que els verbs col·locatius de [6] —que són verbs terminològics o bé verbs que adopten un significat específic al costat de la base— constitueixen, juntament amb la base, una col·locació prototípica, amb un alt grau d'estabilitat en el discurs especialitzat. Com s'ha dit, l'estabilitat característica de les col·locacions es relaciona amb la preferència en la tria lingüística que exerceix el parlant —l'especialista, en aquests casos—, que creiem que es decantaria per la primera opció a l'hora d'expressar un mateix significat especialitzat; es tracta d'una hipòtesi pendent de

- [6] a) «Potser això expliqui que tant la Constitució de 1869, art. 91.3, com la Constitució de 1876, art. 75.1, tornessin al criteri de la inicial de 1812; és a dir, ##promulgar uns codis## per a tota [sic] Espanya.» (DRET, <doo095>)
- b) «[...] el demandant quan acudeix al jutge per ##interposar la demanda## [...]» (DRET, <doo098>)
- c) «[...] El Jutjat de Primera Instància núm. 3 de Terrassa va dictar sentència el dia 21 de gener de 1989, que ##desestimava la demanda##.» (DRET, <doo245>)
- d) «[...] independentment de les repercussions epidemiològiques, sempre s'ha d'##administrar un tractament##.» (MEDICINA, <moo026>)
- [7] a) «Quatre anys després del Codi de comerç es ##publica el Codi## civil [...]» (DRET, <doo024>)
- b) «[...] l'empresa PGS ##va posar una demanda## a Mycogen i Ciba-Geigy per infringir suposadament els seus drets [...]» (MEDI AMBIENT, <aoo071>)
- c) «[...] desestima l'apel·lació i confirma la Sentència de la 1a Instància que havia ##rebutjat la demanda##.» (DRET, <doo303>)
- d) «Un cop ##fet el tractament## quirúrgic, acabada la radioteràpia [...]» (MEDICINA, <moo164>)

validar. En canvi, en el cas dels col·locatius de [7] —ja siguin verbs de suport ja siguin verbs amb cert significat específic en el discurs— l'estabilitat, vinculada amb la preferència, és molt menor i, en aquest sentit, podríem dir que es tracta de col·locacions menys prototípiques.

Aquesta qüestió sembla especialment interessant en relació amb la representació lexicogràfica/terminogràfica de les col·locacions. Així, encara que aquest és un tema que requereix un estudi més aprofundit, volem destacar dues idees cabdals. En primer lloc, pensem que en els diccionaris és indispensable donar informació sobre les combinacions lèxiques restrictives, en resposta a les necessitats de l'usuari i com a part de la descripció del mot. En segon lloc, depenent de les característiques concretes de cada obra lexicogràfica/terminogràfica caldrà fixar uns criteris sobre quines col·locacions s'hi representaran. En el cas d'un diccionari de llengua general, pensem que seria útil per a l'usuari que s'hi donés compte d'una àmplia diversitat de col·locacions, representatives, per exemple, de diversos registres lingüístics. Respecte a la precisió lingüística, seria indispensable, doncs, recollir col·locacions com *interposar una demanda* o *administrar un tractament*, però també seria d'utilitat informar d'altres variants menys precises i menys especialitzades. Ara bé, a parer nostre, és indispensable utilitzar marques adequades per advertir l'usuari de les diferències pragmàtiques relacionades amb aquesta variació i amb la tria d'una opció lingüística o una altra.

5 Conclusió

En aquest article hem comprovat que el concepte de col·locació, tal com l'entenem, és perfectament aplicable a la descripció i l'anàlisi del discurs especialitzat, en

el marc de la teoria comunicativa de la terminologia. Concretament, l'experimentació amb corpus ens ha servit per obtenir unes primeres dades sobre la presència de col·locacions, tant especialitzades com generals —segons el contingut semàntic que aporta la base nominal, especialitzat o no—, en textos pertanyents a diferents àmbits temàtics.

El procés d'extracció de col·locacions ens ha confirmat la necessitat de seguir treballant en la fixació de criteris identificatius d'aquest tipus de seqüències i, en particular, de millorar, en la recerca futura, els mètodes per valorar l'estabilitat i la restricció combinatòria orientada des de la base cap al col·locatiu, com a aspectes clau. En aquest sentit, creiem de gran interès per a la recerca la teoria del prototipus (Rosch, 1978; Kleiber, 1990): en síntesi, estableix les bases teòriques per justificar l'existència de distints graus de col·locacionalitat i per explicar, així, per què es pot considerar que certes combinacions lèxiques constitueixen membres prototípics de la categoria de les col·locacions, enfront d'altres seqüències que presenten els trets col·locacionals en un grau inferior i que caldria entendre com a membres perifèrics de la mateixa categoria. Així mateix, en relació amb això, una de les hipòtesis que ens proposem validar en el futur —i que ja hem apuntat abans— té a veure amb la importància de les normes d'ús d'una llengua, que determinen la tria lèxica que fa el parlant —l'especialista, en el cas del discurs especialitzat— per construir seqüències col·locacionals, com a preferents enfront d'altres combinacions igualment gramaticals.

En qualsevol cas, el coneixement de les col·locacions —i, més en general, de la fraseologia especialitzada— forma part de la competència lingüística de l'especialista en una determinada matèria. Precisament n'és una mostra la inclusió de combinacions lèxiques restrictives en els textos especialitzats, que s'ha comprovat amb aquesta breu experimentació. Consegüentment,

és indispensable descriure aquestes combinacions i donar-ne compte en obres lexicogràfiques/terminogràfiques, a fi de posar a l'abast de l'usuari d'aquestes obres aquesta informació —cabdal per assegurar un ús adequat de les unitats lèxiques en context. Manca estu-

diar més a fons la representació de les col·locacions en diccionaris, però es revelen com a essencials aspectes com és el tractament de la combinatòria lèxica en relació amb la polisèmia del mot i en relació amb la variació de registre. ✱

Bibliografia

- ALMELA, Moisés (2002). «Convergencias de las descripciones de la colocación en la lingüística actual». *Revista de Investigación Lingüística*, vol. 5, núm. 1, p. 31-62.
- ALONSO, Margarita (1994-1995). «Hacia una definición del concepto de colocación: de J. R. Firth a I. Mel'čuk». *Revista de Lexicografía*, núm. 1, p. 9-28.
- ALONSO, Margarita (2002). «Colocaciones y contorno de la definición lexicográfica». *Lingüística Española Actual*, vol. 24, núm. 1, p. 63-96.
- ALONSO, Margarita (2004). *Las construcciones con verbo de apoyo*. Madrid: Visor.
- CABRÉ, M. Teresa (1999). *La terminología: Representación y comunicación: Una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- CABRÉ, M. Teresa; ESTOPÀ, Rosa; LORENTE, Mercè (1998). «Terminología y fraseología». A: *Actas del V Simposio Iberoamericano de Terminología: Terminología, Ciencia y Tecnología: Ciudad de México, del 3 al 8 de noviembre de 1996*. Mèxic: Colegio de México: Unión Latina, p. 67-81.
- CASTELL, Andreu (2011). «El tractament de les construccions amb verb suport en els diccionaris monolingües i bilingües de l'alemany i el català». *Zeitschrift für Katalanistik*, vol. 24, p. 73-88.
- CORPAS, Gloria (1996). *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.
- CORPAS, Gloria (2001a). «Apuntes para el estudio de la colocación». *Lingüística Española Actual*, vol. 23, núm. 1, p. 41-56.
- CORPAS, Gloria (2001b). «En torno al concepto de colocación». *Euskera*, 46, 1, p. 89-120.
- GINEBRA, Jordi (2003). «Fraseología, concurrències lèxiques i llengua estàndard». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Identitat lingüística i estandardització*. Valls: Cossetània, p. 7-56.
- GINEBRA, Jordi (2005). «Fraseología i concurrències en l'escola de lingüística de corpus de Birmingham». *Randa*, núm. 55, p. 169-179.
- GINEBRA, Jordi; NAVARRO, Pere (en premsa). «Concurrències lèxiques en català i en espanyol: uns quants contrastos». A: *Actes del Setzè Col·loqui de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Salamanca, juliol de 2012). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- HAUSMANN, Franz Josef (1979). «Un dictionnaire des collocations est-il possible?». *Travaux de linguistique et de littérature*, núm. 17, p. 187-195.
- HAUSMANN, Franz Josef (1998). «O diccionario de colocacións. Criterios de organización». A: FERRO RUIBAL, Xesús (coord.). *Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía*. Santiago: Xunta de Galicia. Centro Ramón Piñeiro para la Investigación en Humanidades, p. 63-81.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana* [en línia]. 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Edicions 62. <<http://dlc.iec.cat/>>. [DIEC2]
- KLEIBER, Georges (1990). *La semántica de los prototipos: Categoría y sentido léxico*. Madrid: Visor.
- KOIKE, Kazumi (2001). *Colocaciones léxicas en el español actual: estudio formal y léxico-semántico*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá.
- LORENTE, Mercè (2002). «Verbos y discurso especializado». *Estudios de Lingüística del Español*, núm. 16. També disponible en línia a: <<http://elies.rediris.es/elies16/Lorente.html>> [Consulta: 30 desembre 2013].
- LORENTE, Mercè (2006-2007). «Colocaciones con verbos de soporte en el discurso especializado». *Filología*, núm. 38-39, p. 99-137.
- LORENTE, Mercè (2007). «Les unitats lèxiques verbals dels textos especialitzats. Redefinició d'una proposta de classificació». A: LORENTE, Mercè; ESTOPÀ, Rosa; FREIXA, Judit; MARTÍ, Jaume; TEBÉ, Carles (ed.). *Estudis de lingüística i de lingüística aplicada en honor de M. Teresa Cabré Castellví. Volum 2: De deixebles*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 365-380.

- LORENTE, Mercè (2009). «Verbos y fraseología en los discursos de especialidad». A: CASAS GÓMEZ, Miguel; MÁRQUEZ FERNÁNDEZ, Raúl (coord.). XI Jornadas de Lingüística: Homenaje al profesor José Luis Guíjarro Morales: Cádiz, 22 y 23 de abril de 2008. Cadis: Universidad de Cádiz, p. 55-84.
- LORENTE, Mercè; BEVILACQUA, Cleci; ESTOPÀ, Rosa (2002). «El análisis de la fraseología especializada mediante elementos de la lingüística actual». A: Terminologia, desenvolupament e identitat nacional: VI Simpósio Ibero-Americano de Terminologia (Cidade de Havana, Cuba, 16-19 de novembro de 1998). Lisboa: Instituto de Linguística Teórica e Computacional: Colibri, p. 647-666.
- MALLAFRÈ, Joaquim (1992a). «Avinença». *Diari de Barcelona* (7 febrer). [Reproduït a: MALLAFRÈ, Joaquim (1994). *De bona llengua, de bon humor*. Barcelona: Columna, p. 67-69.]
- MALLAFRÈ, Joaquim (1992b). «Més mots ben (mal) avinguts». *Diari de Barcelona* (21 febrer). [Reproduït a: MALLAFRÈ, Joaquim (1994). *De bona llengua, de bon humor*. Barcelona: Columna, p. 70-72.]
- MARTÍNEZ SALOM, M. Àngels (2012). «Combinacions lèxiques restringides: de les “col·locacions” a les “classes lèxiques”». Primeres exploracions en llengua catalana». Treball de recerca inèdit. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- MEL'ČUK, Igor (1982). «Lexical functions in lexicographic description». A: *Proceedings of the Eighth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: University of California, p. 427-444.
- MEL'ČUK, Igor (1998). «Collocations and lexical functions». A: COWIE, Anthony Paul (ed.). *Phraseology: Theory, analysis and applications*. Oxford: Oxford University Press, p. 23-54.
- MEL'ČUK, Igor (2006). «Colocaciones en el diccionario». A: ALONSO RAMOS, Margarita (coord.). *Diccionarios y fraseología*. La Corunya: Universidade da Coruña, p. 11-44.
- RAFEL, Joaquim (1989). «Sobre la normalització dels diccionaris catalans: els elements intrínsecs i extrínsecs en les definicions lexicogràfiques». A: HOLTUS, Günter; LÜDI, Georges; METZELTIN, Michael (ed.). *La Corona d'Aragó i les llengües romàniques: Miscel·lània d'homenatge per a Germà Colon*. Tübingen: Gunter Narr, p. 441-452.
- ROSCH, Eleanor (1978). «Principles of categorization». A: ROSCH, Eleanor; LLOYD, Barbara (ed.). *Cognition and categorization*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, p. 27-48.
- SINCLAIR, John (1966). «Beginning the study of lexis». A: BAZEL, Charles Ernest (ed.). *In memory of J. R. Firth*. Londres: Longman, p. 410-430.
- SINCLAIR, John (1991). *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- SOLÀ, Joan (1999). «Avinences». *Avui* (1 juliol).
- SOLÀ, Joan (2002). «Els connectors i les concurrències». *Avui* (31 gener).

Notes

1. Fem notar que en aquest treball utilitzem el terme calcat de l'anglès: (lexical) collocations. En català, alguns autors empenen altres denominacions per referir-se al mateix concepte, com és ara concurrència (Solà, 2002; Ginebra, 2003, 2005; Ginebra i Navarro, en premsa) o avinença (Mallafre, 1992a-b; Solà, 1999).
2. Hi ha una àmplia bibliografia sobre les construccions amb verbs de suport en relació amb el concepte de col·locació. Aquí ens limitem a esmentar, per al català, Ginebra (2003), Ginebra i Navarro (en premsa) i Castell (2011); quant al discurs especialitzat, Lorente (2006-2007).
3. Per exemplificar aquesta idea, considerem la col·locació *interposar una demanda* en un context com el següent, en què el verb col·locatiu forma part d'una clàusula subordinada de relatiu introduïda per un pronom que té com a antecedent la seva base: «La venedora va tenir sempre notícia de la demanda que s'havia interposat contra la compradora» (DRET, <do0245>). Advertim que, a partir d'aquest punt, tots els exemples que donem són extrets del Corpus Tècnic de l'IULA, consultat mitjançant l'eina de consulta BwanaNet (<http://bwananet.iula.upf.edu>) entre els mesos de març i juny del 2013; al final de cada exemple s'indica, entre parèntesis, el subcorpus temàtic en què s'insereix i, entre cometes angulars, el codi del document concret de què és extret.
4. En aquest sentit, vegeu l'exemple que hem avançat en la nota anterior.
5. Lorente (2002, 2007, 2009) utilitza la denominació *verbs fraseològics*, encara que amb aquest terme engloba també les construccions amb verbs de suport, que aquí considerem com un grup a part.

La adecuación cognitiva en la traducción especializada: una vía para calibrar la dependencia terminológica¹

MIGUEL SÁNCHEZ IBÁÑEZ
Universidad de Salamanca
miguel.sanchez@usal.es

Miguel Sánchez Ibáñez és llicenciat en Traducció i Interpretació (2008) i doctor en Traducció i Mediació Intercultural (2013) per la Universitat de Salamanca. Treballa com a terminòleg a l'Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual. Com a membre del grup de recerca NeoUSAL de la Universitat de Salamanca, la seva recerca se centra principalment en l'estudi de la dependència terminològica i la neologia.

Resum

L'adequació cognitiva en la traducció especialitzada: una via per mesurar la dependència terminològica

La dependència terminològica és un fenomen lingüístic que sorgeix de la relació unidireccional en el transvasament de llenguatge especialitzat entre dos codis. Incideix directament en la configuració conceptual de l'especialitat per part de la comunitat parlant del codi importador i és al mateix temps causa i conseqüència de l'aparició de diferents asimetries entre les dues comunitats. La subordinació de l'espanyol respecte de l'anglès en el llenguatge d'especialitat de les neurociències, especialment el relatiu a la malaltia d'Alzheimer, és un exponent representatiu d'aquesta relació de jerarquia interlingüística.

PARAULES CLAU: adequació cognitiva; dependència terminològica; neologia; traducció especialitzada

Resumen

La dependencia terminológica es un fenómeno lingüístico que surge de la relación unidireccional en el trasvase de lenguaje especializado entre dos códigos. Incide directamente en la configuración conceptual de la especialidad por parte de la comunidad hablante del código importador y es al mismo tiempo causa y consecuencia de la aparición de distintas asimetrías entre ambas comunidades. La subordinación del español con respecto del inglés en el lenguaje de especialidad de las neurociencias, especialmente el relativo a la enfermedad de Alzheimer, es un exponente representativo de esta relación de jerarquía interlingüística.

PALABRAS CLAVE: adecuación cognitiva; dependencia terminológica; neología; traducción especializada

Abstract

Cognitive Adequation in Specialised Translation: a Way to Calibrate Terminological Dependence

Terminological dependency is a linguistic phenomenon which arises from a unidirectional transfer of specialized denominations between two different languages. With a direct influence on the conceptual configuration of the field of study by the speakers of the importing language, terminological dependency is, at the same time, a cause and consequence of different asymmetries between both communities of specialists. Subordination of the Spanish language with respect to English in the language used to talk about Neurosciences, more specifically the one used for the domain of Alzheimer's disease, is a good example of this interlinguistic hierarchy.

KEYWORDS: cognitive adequation, terminological dependency, neology, specialized translation

TERMINÀLIA 10 (2014): 27-36 · DOI: 10.2436/20.2503.01.68

Data de recepció: 27/9/2013. Data d'acceptació: 12/12/2013

ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

1 Introducción y marco de trabajo

Vivimos en una sociedad marcada por la globalización. Las distancias físicas se ven cada vez más relativizadas por la agilidad con la que disponemos de datos publicados en cualquier parte del mundo, a los que podemos acceder de una manera casi instantánea. En este contexto vertiginoso de intercambios de información, parece poco aventurado afirmar que hay lenguas cuyo uso se ve más privilegiado que el de otras para la transmisión de conocimientos.

Si nos referimos a los saberes especializados, a las nociones referentes a la ciencia y la tecnología, el inglés se erige como vehículo preferente para transportar nuevos descubrimientos y avances (James, 2009). El hecho de que sea el principal idioma en la dinámica internacional actual hace que otros códigos tiendan a importar de él unidades y estructuras con el fin de satisfacer sus propias necesidades denominativas, en un flujo sin duda enriquecedor que favorece la regeneración y actualización de multitud de idiomas. Sin embargo, puede llegarse al extremo en el que esos códigos importadores queden totalmente supeditados a la manera en que se actualiza el inglés, si no son capaces de asimilar de una manera racional y coherente ese caudal lingüístico al que han de hacer hueco. La unidireccionalidad en el trasvase de unidades especia-

lizadas crea una situación de asimetría lingüística que tiene como última consecuencia el establecimiento de una relación de *dependencia terminológica*, que García Palacios y Humbley (2012, p. 138) definen de la siguiente manera:

Se trata de un asunto complejo de mayor alcance, que remite a una subordinación lingüística, y que por lo tanto es necesario considerar en relación con una serie de aspectos, unos estrictamente lingüísticos (pronunciación, ortografía, morfología, sintaxis, semántica), otros de tipo pragmático (actitudes de los propios usuarios y de los poderes públicos hacia las lenguas implicadas).

Para estudiar este fenómeno y poder llegar a calibrarlo de una manera objetiva se hace necesario detectar cualquier pauta o recurrencia en el trasvase de denominaciones especializadas entre dos códigos que ponga de manifiesto una relación de subordinación o una situación de asimetría de un código con respecto a otro, algo que denominaremos *marca de dependencia terminológica*. El presente artículo se centra en analizar la manera en que la adecuación cognitiva, entendida como la adaptación y reformulación discursiva que en ocasiones acompaña a la importación de unidades especializadas de un código a otro, puede considerarse una marca de dependencia útil y operativa.

+ Dependencia terminológica –	Consta en el corpus en español	Equivalentes en español sin explicación	Equivalentes totales
			Equivalentes con alternancias formales
			Equivalentes sin entidad terminológica en español
		Equivalentes en español con explicación	Siglas
			Equivalentes con glosa explicativa
			Equivalentes con sinonimia
		Perífrasis denominativas	
		Equivalentes formales parciales	Ausencia de afijos en el equivalente en español
			Cambios en la categoría gramatical
		Coexistencia del término en español y en inglés	
		Aparición del término en inglés	
	No consta en el corpus en español	Pertinencia temática de los equivalentes detectados en Internet	Alzheimer
			Neurociencia
			Medicina
			Ciencia
			Otros

TABLA I. Gradación de la dependencia terminológica de las correspondencias denominativas encontradas en el corpus (Sánchez Ibáñez, 2013, p. 286)

El análisis que presentamos se llevó a cabo en el marco de un estudio de mayor envergadura (Sánchez Ibáñez, 2013) que tenía como objetivo plantear, además de estudiar la adecuación cognitiva, profundizar en otros cuatro que podían evidenciar el trasvase asimétrico del conocimiento especializado. Dicho estudio constó de varias partes:

a) Configuración del corpus de trabajo: creamos un corpus a partir de textos especializados relacionados con la enfermedad de Alzheimer que hubieran sido publicados entre 2000 y 2010, que constaba, a su vez, de dos subcorpus: uno formado por textos en inglés y otro formado por textos en español. El primero estaba constituido por títulos y abstracts de artículos indexados en Medline (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>) y el segundo, por artículos científicos de la Revista de Neurología (www.revneurolog.com).

b) Detección de unidades neológicas en inglés: desarrollamos una estrategia de detección de unidades novedosas en el corpus en inglés basado en las premisas de especificidad temática, novedad formal, novedad cronológica objetiva e implantación terminológica. En consecuencia, obtuvimos un conjunto de 81 unidades que constaban en los títulos y abstracts de 2005 y 2006 y que, a pesar de constar en el corpus a partir de esa fecha y hasta 2010, no aparecían previamente.

c) Búsqueda de correspondencias denominativas en español y gradación de la dependencia terminológica: rastreamos en el subcorpus en español la manera en que se resolvían las denominaciones especializadas correspondientes a los neologismos detectados en el subcorpus inglés y establecimos una escala de la dependencia terminológica para clasificar las correspondencias detectadas. En esta escala, el menor grado de dependencia estaba representado por las equivalencias totales y el mayor, por la ausencia total de solucio-

nes denominativas equivalentes, tal y como muestra la tabla 1 de la página anterior.

d) Detección de las marcas de dependencia terminológica: una vez que hubimos configurado la escala de dependencia terminológica, determinamos la relación que podía existir entre la posición que cada unidad ocupaba en esa gradación y una serie de factores que, por su papel decisivo en la creación y pervivencia de los neologismos especializados, podían considerarse como marcas de dependencia terminológica atendiendo a la manera en que incidían en el establecimiento de las equivalencias y correspondencias detalladas. Para ello, nos basamos en los contextos y equivalencias que previamente habíamos detectado de manera manual a la hora de establecer las correspondencias entre ambos corpus. En total, analizamos cinco marcas de dependencia:

- Marca de dependencia formal: es la marca que se ve reflejada en una subordinación de la configuración formal de las soluciones denominativas en español con respecto a sus equivalencias en inglés. La falta de una correlación lógica entre estructura formal y grado de dependencia terminológica en nuestro estudio nos hizo pensar que esta marca, aunque de vital importancia en otros aspectos del estudio de la neología, no aportaba una información decisiva y resultaba, por tanto, insuficiente como referente para calibrar la dependencia terminológica en el estudio que nos ocupa. Por ejemplo, si nos centramos en el conjunto de unidades que detectamos en el corpus en inglés con la raíz *inmuno-*, observamos que las equivalencias detectadas en el corpus en español presentan una significativa disparidad en su grado de dependencia. Tal y como se aprecia en la tabla 2, encontramos equivalentes totales, perífrasis denominativas, o equivalentes formales.

Unidad	Equivalencia/correspondencia	Grado de dependencia
Immunostimulating (Immunostimulating therapies)	«El conocimiento actual de la implicación del sistema inmune y la inflamación en la patogenia de la EA abre nuevas vías de investigación terapéutica [24]. (...) Recientemente, en relación con LAS TERAPIAS ANTIAMILOIDE (ANTI-A β) DESARROLLADAS PARA TRATAR LA EA, SE HAN APLICADO ESTRATEGIAS DIRIGIDAS A INDUCIR UNA RESPUESTA INMUNE HUMORAL PARA QUE EL SISTEMA INMUNE DEL PROPIO HUÉSPED ELIMINE EL AGREGADO DE A β FIBRILAR.»	Perífrasis denominativa
Immunomodulation	INMUNOMODULACIÓN	Equivalente total sin explicación
Immunocapture (Immunocapture mass spectrometric analyses)	ESPECTROMETRÍA DE MASAS	Equivalente formal parcial

TABLA 2. Grado de dependencia de las correspondencias halladas para unidades con el formante *inmuno-* en su estructura formal

- **Marca de dependencia de implantación:** aquella puesta de manifiesto al demostrar la relación entre el nivel de implantación terminológica de los neologismos detectados en inglés y el grado de dependencia terminológica que presentan sus equivalentes en español. Los resultados obtenidos nos hacen pensar que una mayor implantación de los términos en el corpus en inglés (entendiendo como indicio de implantación la frecuencia absoluta de la unidad dentro de nuestro corpus) tiende a implicar una menor dependencia de las equivalencias en español. Por ejemplo, mientras que la unidad *up-regulate*, que aparece 17 veces, cuenta con un equivalente que presenta un bajo grado de dependencia (*regular al alza*), otras unidades con una incidencia mucho menor en el corpus en inglés, como *S-oxidized*, ni siquiera tienen algún tipo de equivalencia en el corpus en español.
- **Marca de dependencia semántica:** aquella que se muestra al encontrar algún tipo de correlación entre los patrones semánticos recurrentes para transmitir distintos tipos de clases conceptuales en inglés y el grado de dependencia terminológica de las equivalencias correspondientes en español. Observamos, por ejemplo, que las unidades que transmiten entidades materiales inanimadas (principalmente las relativas a fármacos y sustancias o a moléculas y proteínas, como *Nobiletin*, *Rapamycin*, *self-peptide* o *autophagosome*) presentan un menor grado de dependencia terminológica en su trasvase al español que otras clases conceptuales vehiculadas por unidades que también se han detectado en nuestro análisis.
- **Marca de dependencia traductiva:** la que se pone de manifiesto gracias a la relación entre las estrategias de traducción empleadas y el grado de dependencia terminológica de las equivalencias resultantes. En este caso, constatamos que a medida que el tipo de traducción llevado a cabo hacía que la solución denominativa se despegara más de la unidad original, el grado de dependencia terminológica disminuía. Además, observamos que el uso de estrategias traductivas que favorecieran la articulación de los recursos propios de la lengua de llegada hacía que la dependencia terminológica resultante fuera menor, lo que nos llevó a corroborar la importancia de la elección de unas u otras vías de trasvase interlingüístico como medio para aumentar o reducir la brecha entre dos códigos especializados.

- **Marca de dependencia de adecuación cognitiva:** la que se articula mediante el uso de estrategias reformulativas en español que implican una adaptación en la transmisión de una noción especializada para la que aún no existe una solución denominativa estabilizada y remiten, por tanto, a la denominación ya asentada en inglés. Como ya hemos dicho, el presente artículo se centra en detallar la manera en que detectamos y analizamos esta marca.

2 La adecuación cognitiva en contextos de asimetría lingüística

Decidimos rastrear esta marca de dependencia atendiendo a la recurrencia en el uso de estrategias reformulativas en las correspondencias denominativas detectadas en español que remitieran a nociones aún no importadas del inglés. La adecuación cognitiva es consecuencia del entramado extralingüístico que rodea a la transmisión de conocimiento especializado, y puede darse incluso entre especialistas de un mismo dominio, entre los que se presupone un nivel de especialidad que haría innecesario cualquier tipo de adaptación de este tipo. Sin embargo, las disparidades entre las comunidades lingüísticas a las que esos especialistas pueden pertenecer relativizan esa supuesta uniformidad cognitiva. Además, en ese trasvase interlingüístico entra en juego la traducción, como estrategia que puede servir tanto para reducir esa brecha cognitiva como para agrandarla.

Llegados a este punto, creímos pertinente reflexionar sobre la manera en que el elemento socioeducativo incide en el trasvase de conocimiento especializado. Podríamos decir que ese elemento engloba a todos los aspectos relacionados con la manera en que las distintas comunidades que participan en los procesos de dependencia terminológica organizan las relaciones entre sus individuos y el acceso de éstos al conocimiento especializado. Es decir, la manera en que la educación y la formación de los hablantes de un código inciden en su nivel socioeconómico y en el grado de subordinación lingüística que puedan establecer con otras comunidades. En un contexto globalizado y multicultural como es el actual, el acceso a una formación especializada ha adquirido características propias en este sentido.

Tipo de traducción	Grado de dependencia terminológica	Ejemplo
Reformulación en la lengua de llegada	Equivalentes totales	UP-REGULATE – REGULAR AL ALZA
Calcos	Equivalentes sin entidad terminológica en español	LEARNING-RELATED – RELACIONADO CON EL APRENDIZAJE
Préstamos	Aparecen en inglés en el corpus en español	LYSINE, STREPTOZOTOCIN

TABLA 3. Muestra de la correlación hallada entre estrategias de traducción y grado de dependencia terminológica

The dynamics of globalization, mobility and pluralism result in a multicultural world. A higher degree of individual flexibility in combination with the need for tolerance and responsibility are connected to the demand for sustainable development. The promotion of higher quality and equal educational opportunities become central issues of educational institutions. (Varis, 2010, p. 17)

La importancia del perfil socioeconómico y educativo de los hablantes en la recepción de unidades terminológicas parece evidente: es frecuente observar contextos lingüísticos que reciben muy fácilmente unidades y estructuras de códigos ajenos, y parece lógico pensar que esto se pueda deber, entre otros factores, a la ausencia de un entramado académico y social que permita la puesta en marcha de políticas lingüísticas que defiendan el uso del código propio de las comunidades importadoras. Incluso en las contadas ocasiones en que esa estructura existe, como en el caso explicado por Rajaspera (1996, p. 445), las dificultades para la difusión son grandes, y las reacciones de los usuarios, muy variadas.

La diffusion des néologismes techniques et scientifiques soulève des réactions diverses du public. D'une part, on a examiné les problèmes de vulgarisation des néologismes [...], d'autre part ceux des termes techniques des manuels scolaires [...]. Un fait est certain: la langue juridique malgache a été conçue à l'usage du grand public, précisément parce que les expressions ressenties comme techniques et savantes en français ont été le plus souvent traduites en malgache par des expressions usuelles.

La situación descrita por este autor nos lleva a un elemento determinante para el análisis de la dependencia terminológica: la importancia del factor de la adecuación cognitiva en la traducción de terminología: no se trata sólo de trasvasar unidades, sino de adaptarlas a un nuevo contexto de uso en el que quizá sea necesario hacerlas más transparentes desde un punto de vista cognitivo para intentar paliar las asimetrías disciplinares entre las dos comunidades lingüísticas. Ciapusio (2001, p. 17) define a la divulgación como la «reformulación creativa de textos previos —escritos u orales—, basada en la necesidad de comunicar y contextualizar saber especializado en ámbitos sociales más amplios». En nuestro caso no hablamos de divulgación, puesto que los receptores son también, en mayor o menor medida, especialistas, pero la visión que tiene Ciapusio de esta estrategia reformulativa puede sernos útil como punto de partida. Estamos frente a un fenómeno de red denominación del saber especializado y, en consecuencia, Ciapusio no olvida que esta estrategia «entraña la problemática de la reformulación» (ibid.), que en el caso que nos ocupa va unida al proceso traductivo y puede cristalizar en cuestiones concretas, como la polisemia de los equivalentes escogidos o la ausencia de medios para hacer

efectiva su difusión. Al hecho de que «el núcleo del contenido conceptual ha sido formulado en otro ámbito discursivo y a través de otras clases textuales» (ibid.) hay que añadir el cambio de código como elemento que también determina la manera de concretar esa adaptación de los contenidos. Para facilitar el acceso de una comunidad de especialistas a un saber especializado importado que les resulta ajeno tanto desde un punto de vista disciplinar como lingüístico, será necesario, por un lado, poner los medios necesarios para que puedan adquirir competencias cognitivas adicionales, y por el otro, compensar las relaciones de dependencia terminológica con el código del que importan ese conocimiento. En consecuencia, el trasvase no puede limitarse a propiciar la difusión de información, por mucho que esto pueda favorecer la creación de neología especializada en el código dependiente. Es necesario favorecer la asimilación por parte de la comunidad receptora de las dinámicas que llevan a ese conocimiento especializado, algo que nos lleva a la cuestión de la concienciación lingüística de los especialistas de estas comunidades importadoras.

El sector de la población de comunidades de estas características que cuenta con la posibilidad de acceder a una formación superior es muy limitado, y con frecuencia completan su formación en centros e instituciones ajenos a su comunidad de origen y, por descontado, en una lengua que no es la suya. La asimilación del conocimiento especializado pasa por el desapego de su comunidad y de la lengua que ésta utiliza, a la que con frecuencia no vuelven una vez completada su formación, de tal manera que se ven insertos en nuevas comunidades lingüísticas de las que no forman parte en las mismas condiciones que los individuos originarios de ellas. En consecuencia, su comunidad de origen pierde el potencial de actividad científica que suponen estos individuos, pero éste tampoco se ve necesariamente rentabilizado en la comunidad dominante que pasa a enmarcar su desarrollo.

Podemos concluir que el elemento socioeducativo influye en la caracterización de la dependencia terminológica entre dos códigos siguiendo una doble vía fuertemente interconectada:

- Adecuación del conocimiento que se trasvasa: el mero hecho de tener en cuenta que ha de existir una adaptación de las nociones especializadas a la hora de trasvasarlas entre dos comunidades lingüísticas, independientemente de que esa adaptación suponga o no un proceso traductivo, ya lleva implícita una tarea reformulativa que, en muchos casos, puede tener pareja la reexpresión de nociones relevantes dentro de la especialidad. Rajaspera (1996, p. 445) hace referencia a la «derivación sintagmática en perífrasis» como traducción eficiente en estos casos.
- Concienciación de los especialistas de la comunidad importadora: se puede calibrar atendiendo a la

medida en que producen conocimiento científico en su lengua, los mecanismos que siguen para asimilar el conocimiento especializado importado (si existe una industria de traducción especializada potente, por ejemplo) y el grado de arraigo a su comunidad de origen en el momento en el que empiezan a producir conocimiento especializado propio. García Palacios y Humbley (2012, p. 143) recuerdan la importancia de las deficiencias en un plano meramente lingüístico como factor que alimenta la falta de reflexión de los especialistas y favorece, en consecuencia, que las asimetrías se agranden:

[...] va descendiendo de manera significativa la reflexión de los científicos sobre el ámbito especializado en su propia lengua. Y baja también la reflexión sobre el instrumento que utilizan para sus comunicaciones profesionales, es decir, su lengua de especialidad, al realizarse estas en una lengua para la que, presumiblemente, no tienen tanta preparación.

En otras palabras; la adecuación cognitiva mediante la traducción sólo será útil si va pareja a una concienciación de los especialistas a este respecto, algo fuertemente ligado, por otra parte, al proceso formativo de éstos.

3 La reformulación como estrategia adecuadora

La manera en que ese entramado extralingüístico se concreta en la redacción de textos especializados en la lengua dependiente resulta compleja y en ocasiones, difusa. Sin embargo, no resulta aventurado sugerir que la entidad de la adecuación cognitiva como marca de dependencia terminológica radica en la manera en que las reformulaciones detectadas en un conjunto de textos determinado prueba la existencia de otro entramado discursivo. Con frecuencia, éste está redactado en otro código, al que aluden, de una manera más o menos directa, dichas reformulaciones. Tal y como dice Kocourek, los criterios externos a la lingüística constituyen un importante punto de partida para el análisis de estos textos de especialidad.

Ce sont les critères externes à la linguistique —c'est à dire, les critères du domaine qui décident le premier découpage de la langue, des textes de spécialité. C'est là un point de départ modeste mais essentiel et fructueux, un préalable qui permet lancer une analyse linguistique des textes spécialisés. (Kocourek, 1992, p. 24)

La adecuación de los textos para facilitar su comprensión por receptores con un menor nivel de especialización es una dinámica que, estudiada desde el plano de la dependencia terminológica, se convierte

en bisagra entre lo extralingüístico y lo terminológico, entre las causas que propician la jerarquización entre códigos de especialidad y la manera en que esos desniveles se resuelven en los textos.² Conviene aclarar que, a pesar de estar frente a una situación de asimetría cognitiva, no se trata de un proceso divulgador, puesto que tanto la comunidad que exporta sus denominaciones especializadas como la que los recibe e intenta adaptarlos a su discurso están formadas por especialistas. Por ese motivo hablamos de *adecuación* y no de *divulgación*, proceso éste que tendría lugar en el caso de que la comunidad importadora no estuviera constituida por especialistas.

It can be posited that the top end of the research pyramid is now thoroughly dominated by English, whereas, moving along towards popular science and «how to» publications, with the increasing volume of literature produced in languages other than English, the terminological dependency would appear to be less marked. It may be claimed however that popular science does not require the same terminology as genuine research and that «how to» manuals often need specific terminological adaptation whatever the language, so the thrust of the argument concerning the importance of extremely specialized terminology is not compromised. (Humbley y García Palacios, 2012, p. 68)

Tanto Kocourek³ (1992, p. 25) como Ciapuscio (2001) parten del supuesto de que la reformulación es un «continuo», no sólo un trasvase unidireccional entre usuarios con competencias cognitivas desiguales, del más competente al que no lo es tanto. En concreto, Ciapuscio (ibid.) explica que la primera fase del proceso sería el artículo científico y una posible última etapa del proceso lo constituiría el texto divulgativo, pero también afirma que éste último puede incidir en los textos a partir de los cuales ha sido configurado y favorecer su reinterpretación. Por lo tanto, más que frente a una progresión lineal, nos encontraríamos frente a un fenómeno cíclico de retroalimentación intertextual motivada por la necesidad de la adecuación discursiva para salvar distintos desniveles cognitivos.

La dependencia cristalizada en el uso de estrategias reformulativas surgiría en el momento en que esa estructura cíclica se rompe.⁴ Las causas que facilitarían este hecho son varias: en primer lugar, que la adaptación no fuera sólo discursiva sino también lingüística, y en segundo lugar, que la relación entre ambos códigos implicados en ese caso estuviera jerarquizada de algún modo, lo que implicaría que la incidencia de los textos redactados en la lengua dependiente sobre los textos en la lengua de prestigio se viera reducida, como si el salto de código, con las implicaciones extralingüísticas que lleva parejas, predominara sobre la adaptación de los contenidos cognitivos.

3.1 Adecuación cognitiva en el corpus en inglés

Además del cambio en la concepción del proceso de adecuación, existe una doble perspectiva en el estudio de las estrategias reformulativas que entronca directamente con lo que pretendemos analizar en este punto. Bach (2001, p. 246) habla de dos tipos de adecuación cognitiva: la que tiene lugar con la producción de un texto a partir de otro más especializado y la que se da en el tratamiento dentro de un mismo texto especializado, por parte del autor, de alguna noción en concreto, con el fin de facilitar su comprensión. Las correspondencias establecidas entre los dos corpus de nuestro estudio arrojan ejemplos de ambos tipos de adecuación expresiva de distintas nociones especializadas, pero ¿en qué medida encontramos huellas de dependencia terminológica en cada uno de ellos? Existen diversas clasificaciones que nos permiten organizar toda la información que nos proporcionan los contextos analizados. Ciapuscio (2001, p. 24) habla de tres modos básicos de reformulación: expansión, reducción y variación. Debido a su simplicidad es una clasificación que resulta muy útil en los casos en los que se aclaran nociones que aparecen en el propio texto. A continuación presentamos una muestra del conjunto de ejemplos⁵ hallados en el corpus en inglés:

a) Expansión: consiste en explicar la unidad que se pretende aclarar haciendo referencia a las características que la definen:

MULTILIGAND

«Receptor for advanced glycation endproducts (RAGE), a member of the immunoglobulin superfamily, IS A MULTILIGAND, CELL SURFACE RECEPTOR EXPRESSED BY NEURONS, MICROGLIA [...].»

MACROAUTOPHAGY

«MACROAUTOPHAGY, WHICH IS A LYSOSOMAL PATHWAY FOR THE TURNOVER OF ORGANELLES AND LONG-LIVED PROTEINS, is a key determinant of cell survival and longevity.»

SELF-PEPTIDE

«Eliciting immune responses against a SELF-PEPTIDE (THAT IS, A PEPTIDE PRODUCED BY THE ORGANISM ITSELF), such as Abeta, carries with it the potential to induce autoimmune and inflammatory conditions in the vaccinated individual.»

b) Reducción: esta estrategia se basa en la condensación de una unidad terminológica en una forma lingüística abreviada (sigla o acrónimo, principalmente) y su objetivo, más que aclaratorio, es operativo: condensando la información se agiliza su transmisión.

RYR

«An increase in the luminal level of Ca(2+) within the ER enhances the sensitivity of the ryanodine receptors (RYRS)

to increase the amount of Ca(2+) being released from the internal stores.»

FTIRM (FOURIER TRANSFORM INFRARED MICROSCOPY)

«In order to account for differences in density in the plaques, the relative protein content was imaged with synchrotron FOURIER TRANSFORM INFRARED MICROSCOPY (FTIRM) on the same samples.»

TAPIR (TISSUE AMYLOID PLAQUE IMMUNOREACTIVITY)

«To clarify their clinical role, we examined plasma samples from 113 patients with Alzheimer's disease (AD) and 205 normal controls using the TISSUE AMYLOID PLAQUE IMMUNOREACTIVITY (TAPIR) assay.»

NGR (NOGO RECEPTOR)

«A Nogo TO NOGO-66 RECEPTOR (NGR) pathway contributes to determining the ability of adult CNS axons to extend after traumatic injuries.»

c) Variación: el recurso de la variación implica la inclusión de una unidad que, en un contexto determinado, resulta sinónima a la que se pretende aclarar y facilita su comprensión:

RHIZOMA (RHEI RHIZOMA)

«In this study, human neuroblastoma cells (IMR-32) was used as system model to evaluate the protective role of rhaponticin (3,3',5-trihydroxy-4'-methoxystilbene 3-O-glucoside) a stilbene glucoside extracted from RHUBARB ROOTS (RHEI RHIZOMA) and rhapontigenin, its aglycone metabolite, against amyloid beta (1-42)-dependent toxicity.»

SORLA (SORTILIN-RELATED RECEPTOR)

«LR11 (ALSO KNOWN AS SORLA), a member of the low-density lipoprotein receptor family, has been identified previously as an altered transcript in microarray analyses of samples from human AD cases.»

La aparición de estos ejemplos reformulativos en el corpus en inglés es importante para nosotros porque confirma que los términos son novedosos, lo que certifica el éxito de la metodología empleada a la hora de detectar neologismos y también porque deja entrever que dichas unidades pueden ser poco transparentes incluso para los especialistas que a priori los reciben en una situación ventajosa, al pertenecer a la misma comunidad lingüística que quienes los producen. Claramente, la adecuación cognitiva se hace presente en el corpus en inglés, pero es intratextual y monolingüe, por lo que no resulta útil para poner de manifiesto ningún tipo de subordinación interlingüística.

3.2 Adecuación cognitiva en el corpus en español

Como ya hemos visto al detallar la gradación de dependencia, existen ciertos tipos de correspon-

dencias, como las perífrasis denominativas, los equivalentes formales parcialmente o aquellos que tienen anexa algún tipo de explicación, en las que las reformulaciones dejan entrever un intento por aclarar nociones especializadas que todavía no cuentan con una solución denominativa asentada en español para el campo de especialidad que nos ocupa. Estamos frente a contextos con una finalidad claramente aclaratoria, porque permiten que con menor nivel de especialidad se pueda comprender la noción transmitida, pero también frente a marcas de dependencia, porque la ausencia de los términos que se pretenden aclarar, así como el desnivel manifiesto entre ambos corpus, prueban la existencia de una jerarquización disciplinar y, en última instancia, lingüística. ¿Cómo organizar las estrategias que se siguen en los textos en español para articular esa suerte de reformulación interlingüística?

Bach (2001, p. 247) habla de dos tipos de conectores reformulativos: por un lado, los «connectors reformulatius parafràstics», que serían los que tradicionalmente se han asociado a este tipo de adecuaciones discursivas («en otras palabras», «es decir», «dicho de otro modo»...) y, por otro lado, los «no parafràstics», que no serían tan evidentes como marcadores de reformulación: («en definitiva», «de hecho», «de todas maneras», «en todo caso», «en realidad», «al fin y al cabo»...). Asumir que puede haber expresión de reformulaciones con adecuaciones de tipo cognitivo implícitas, y que sintácticamente puedan tener otras funciones, diversifica el concepto del tratamiento textual de la adaptación de las nociones especializadas. Asimismo, permite adoptar la clasificación planteada por Bach como modelo para organizar las estructuras reformulativas que aparecen en las correspondencias en español. En concreto, esta autora habla de seis tipos de reformulaciones (ibid., p. 250 y siguientes): designación, denominación, ejemplificación, argumentación, recapitulación y corrección. Estamos, pues, frente a adecuaciones cognitivas en el sentido más amplio del concepto. Dos son los motivos por los que hemos escogido esta clasificación para nuestro corpus en español: en primer lugar, porque la diversidad de conectores que esta autora valida como introductores de información aclaratoria o definitoria facilita que podamos organizar la información de una manera más detallada y realista. En segundo lugar, Bach afirma que esta clasificación puede ser útil en la «identificació d'informació paral·lela dins d'un text especialitzat» (ibid., p. 255). La noción de paralelismo resulta operativa para reinterpretar las reformulaciones, aunque en nuestro caso se haya de hacer en clave intertextual: para nosotros es relevante el paralelismo que tiene lugar entre textos redactados en distintos idiomas y no ha de entenderse como igualdad de niveles de especialidad, sino como correspondencia temática y de necesidad comunicativa: nos encontramos frente a situaciones comunicativas en las que es necesario

transmitir una noción especializada y el hecho de no contar con una unidad acuñada para hacerlo propicia la aparición de estrategias denominativas que llevan parejas diversas aclaraciones y adaptaciones. Hemos encontrado distintos ejemplos que ilustran esta práctica en el subcorpus en español,⁶ de los que mostramos una muestra en la siguiente clasificación:

a) Designación: consiste en explicar el significado de una unidad en un contexto concreto. En todos los casos observamos cómo, aunque la unidad no conste, se transmite la información mediante un intento de definición, que puede verse adecuado a las necesidades de cada contexto, y hacer destacar sólo las notas relevantes en cada caso, como sucede con los ratones transgénicos, que se ven definidos (y, de manera indirecta, los Tg-SwDI mice que encontrábamos en el corpus en inglés) atendiendo sólo a las características más relevantes en el contexto en el que aparecen.

IMMUNOGENICITY

«EL PROCESO DE ACTIVACIÓN DEL SISTEMA INMUNE induce la síntesis de mediadores solubles por células mononucleares INMUNOCOMPETENTES, fenómeno éste que tiene lugar durante el desarrollo de una RESPUESTA AUTOINMUNE.»

ABETA-INITIATED

«Más aún, en la actualidad, la hipótesis de que la acumulación intracelular del BA podría desempeñar UN PAPEL PREDOMINANTE EN LA PATOLOGÍA DE LA EA reta la propuesta inicial de toxicidad extracelular del BA.»

TG-SWDI

«Hasta ahora, los RATONES TRANSGÉNICOS portadores del gen humano mutado de la APP (proteína precursora del amiloide beta) HAN SIDO LOS MEJORES MODELOS ANIMALES ESTABLECIDOS EN LOS LABORATORIOS PARA INVESTIGAR EN LA ENFERMEDAD DE ALZHEIMER.»

b) Denominación: es el proceso inverso al de la designación, ya que se tiende a condensar en una sola unidad (que pone de manifiesto la influencia de otro código lingüístico) una explicación precedente. Suele suceder cuando, para resumir una unidad poliléxica, se hace referencia a la sigla o abreviatura en inglés y no se crea una correspondiente en español.

SCALE-COGNITIVE

«En el estudio MMM300, las variables principales fueron LA SUBESCALA COGNITIVA DE LA ESCALA DE VALORACIÓN DE LA ENFERMEDAD DE ALZHEIMER (ADAS-COG).»

c) Ejemplificación: mediante esta estrategia se hace referencia a una clase particular incluida en el significado de la unidad que se pretende transmitir, y que no consta en el texto, o bien se realiza la operación inversa, es decir, aludir a una noción especializada que engloba a aquella que se pretende transmitir.

DISAGGREGATED

«Se ha descrito que las proteínas transportadoras de A β pueden tener un papel importante en evitar la formación de agregados de A β . En este sentido, ALGUNOS ANTIINFLAMATORIOS NO ESTEROIDEOS, LOS ESTRÓGENOS, LA VITAMINA C Y LA VITAMINA E SE HAN PROPUESTO COMO FÁRMACOS CON POTENCIALIDAD PARA REDUCIR LA AGREGACIÓN DEL PÉPTIDO AMILOIDE, de manera que pueden ejercer ciertos efectos neuroprotectores.»

PIB-POSITIVE

«Otros ligandos bien validados, incluyendo aquéllos que emergerán en un futuro inmediato, COMO EL COMPONENTE B DE PITTSBURGH o el FDDNP.»

MICRO-PET

«[...] la variante activa de la reserva cognitiva suelen ser LAS DE NEUROIMAGEN FUNCIONAL, COMO LA TOMOGRAFÍA POR EMISIÓN DE POSITRONES (PET).»

d) Argumentación: en este caso la adición de nuevos elementos además de aclarar la unidad, refuerzan su pertinencia y su validez, mediante el uso de estructuras sintácticas que denotan causalidad o consecuencia. No resultan tan fáciles de ver como las estrategias anteriores, pero en los ejemplos presentados se pueden adivinar matices de significado que apuntan a esta manera de reformular.

IMMUNOSTIMULATING (IMMUNOSTIMULATING THERAPIES)

«El conocimiento actual de la implicación del sistema inmune y la inflamación en la patogenia de la EA abre nuevas vías de investigación terapéutica [...]. Recientemente, en relación con las TERAPIAS ANTIAMILOIDE (ANTI-A β) DESARROLLADAS PARA TRATAR LA EA, SE HAN APLICADO ESTRATEGIAS DIRIGIDAS A INDUCIR UNA RESPUESTA INMUNE HUMORAL PARA QUE EL SISTEMA INMUNE DEL PROPIO HUÉSPED ELIMINE EL AGREGADO DE A β FIBRILAR.»

S-OXIDIZED (S-OXIDIZED RADICAL CATION)

«Según la hipótesis del estrés oxidativo, la patogenia de algunas enfermedades se RELACIONARÍA CON EL EXCESO DE PRODUCCIÓN DE SUSTANCIAS PROOXIDANTES (RADICALES LIBRES, metales de transición), el déficit de mecanismos de defensa contra la oxidación, o ambos factores. El estrés oxidativo se ha implicado en la patogenia del envejecimiento cerebral y de algunas enfermedades neurológicas, incluida la Enfermedad de Alzheimer (EA).»

e) Recapitulación: esta estrategia se da cuando la aclaración tiene, además, un valor conclusivo con respecto a una idea precedente en el texto. Los ejemplos recogidos presentan estructuras conclusivas en las que se incluyen referencias a nociones que no aparecen en el texto bajo una forma terminológica. Son contextos en los que dichas nociones se presentan como resultados o finalidades de ideas expresadas anteriormente.

OLIGOMER-INDUCED (OLIGOMER-INDUCED SYNAPTIC IMPAIRMENT)

«Mediante varios mecanismos, pero posiblemente COMO RESULTADO DE LOS EFECTOS TÓXICOS DE LOS OLIGÓMEROS A β [24], una o más formas de A β conducen a la cascada de agregación anormal de tau, DISFUNCIÓN SINÁPTICA, muerte celular y atrofia cerebral.»

DETERGENT-RESISTANT (DETERGENT-RESISTANT MEMBRANES, DRMS)

«EN CEREBROS CON EA SE HAN ENCONTRADO NIVELES REDUCIDOS DE LA FRACCIÓN ASOCIADA A MEMBRANA (PRESUMIBLEMENTE ACTIVA), medidos mediante incorporación de forbol radioactivo [96]. El mismo estudio determinó que la fosforilación in vitro de (fracción citosólica) estaba reducida en la EA.»

4 Conclusiones

Las correspondencias denominativas presentadas nos aportan varias claves reseñables: la adecuación cognitiva está presente en los dos corpus empleados en nuestro estudio y nos proporciona información relevante en ambos casos: por una parte, en el corpus en inglés, constatamos que incluso dentro de una comunidad de especialistas que comparten la misma lengua son comunes los recursos reformulativos. La presencia de estrategias como la expansión, la reducción y la variación cumplen con un doble objetivo: alertan sobre la presencia de una opción novedosa y aclaran su significado a los receptores potenciales. Además, la recurrencia de este tipo de estrategias validó, de algún modo, la estrategia de detección de unidades neológicas que habíamos empleado.

Por otra parte, los datos recabados en el corpus constituido por textos en español dejan entrever otro tipo de necesidades reformulativas. En este caso vemos que las estrategias denominativas empleadas como equivalencias para las unidades en inglés esconden una finalidad de adecuación discursiva y de adaptación a un nivel de especialidad diferente que confirma esta práctica de adecuación cognitiva como uno de los ejes que vertebran la dependencia terminológica en el campo de especialidad estudiado. Al mismo tiempo, se convierten en un marcador objetivo del desnivel que puede llegar a existir en distintos ámbitos especializados, en este caso, el de la enfermedad de Alzheimer, entre comunidades de especialistas que utilizan códigos distintos. Concluimos, pues, que en nuestro caso el estudio de la adecuación cognitiva como marca de dependencia terminológica aporta claves significativas para demostrar y calibrar la subordinación del español con respecto al inglés y puede extrapolarse, de acuerdo con los criterios que hemos presentado, al análisis del trasvase de unidades terminológicas en otros ámbitos de especialidad. ✱

Bibliografía

- BACH MARTORELL, Carme (2001). «La reformulació en els textos d'especialitat, un mecanisme per a la divulgació de la ciència». En: BRUMME, Jenny (2001). *La historia de los lenguajes iberorrománicos de especialidad. La divulgación de la ciencia*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada: Vervuert Iberoamericana, p. 245-257.
- BRUMME, Jenny (2001). *La historia de los lenguajes iberorrománicos de especialidad. La divulgación de la ciencia*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada: Vervuert Iberoamericana.
- CIAPUSCIO, Guiomar Elena (2001). «Procesos y recursos de producción textual en la divulgación de ciencia». En: BRUMME, Jenny (2001). *La historia de los lenguajes iberorrománicos de especialidad. La divulgación de la ciencia*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada: Vervuert Iberoamericana, p. 17-42.
- GARCÍA PALACIOS, Joaquín; HUMBLEY, John (2012). «En torno a la dependencia terminológica». *Hermeneus*, 14, p. 133-165.
- HUMBLEY, John; GARCÍA PALACIOS, Joaquín (2012). «Neology and terminological dependency». *Terminology*, 18, 1, p. 59-85.
- JAKOBSON, Roman (1963). *Essais de linguistique générale*. Paris: Editions de Minuit.
- JAMES, Allan (2009). «Theorising English and globalisation: semiodiversity and linguistic structure in Global English, World Englishes and Lingua Franca English». *Apples – Journal of Applied Language Studies*, 3, 1, p. 79-92.
- KOCOUREK, Rotislav (1992). *La langue française de la technique et de la science: vers une linguistique de la langue savante*. Wiesbaden: Brandstetter Verlag.
- LÓPEZ RODRÍGUEZ, Clara Inés (2000). *Tipología textual y cohesión en la traducción biomédica inglés - español: un estudio de corpus*. Granada: Universidad de Granada.
- RAJASPERA, Raphaël (1996). «Pour la création d'une terminologie scientifique et technique en malgache». *Meta*, 41, 3, p. 435-458.
- SÁNCHEZ IBÁÑEZ, Miguel (2013). *Neología y traducción especializada: claves para calibrar la dependencia terminológica español-inglés en el ámbito de la enfermedad de Alzheimer*. Salamanca: Universidad de Salamanca.
- VARIS, Tapio (2010). «Communication and new literacies in the multicultural world». *Historia y comunicación social*, 15, p. 13-26.

Notas

1. Este artículo se ha realizado en el marco del proyecto de investigación NeuroNEO. *Regulación de los procesos neológicos y los neologismos en las áreas de neurociencias*, financiado por el Ministerio de Economía y Competitividad (FFI2012-34596) y dirigido por Joaquín García Palacios.
2. La cuestión de la reformulación intralingüística y su salto a otro código se remonta hasta una de las primeras clasificaciones de los tipos de traducción, la elaborada por Jakobson (1963). Dejando a un lado la traducción intersemiótica, que es la que tiene lugar de un sistema verbal a otro simbólico, vemos que los otros dos tipos coinciden con los elementos presentes en la disyuntiva aquí explicada: por un lado, la traducción intralingüística («*rewording*», *ibid.*, p. 69) y la interlingüística («*translation proper*», *ibid.*, p. 69). Comenzamos a vislumbrar el modo en que el elemento traductivo incide de manera decisiva en la caracterización de los trasvases entre códigos especializados de distintas lenguas, tal y como veremos más adelante.
3. Al hablar de las funciones del terminólogo, Kocourek (1992) hace referencia a la importancia de los contextos a la hora de reconocer unidades terminológicas y define las diferentes maneras que, según él, tienen los textos de acompañar a las unidades terminológicas y reforzar su significado: *définition, contexte encyclopédique, contexte explicatif ou associatif, collocations, synonymes y exemples*. Lo que este autor presenta como maneras de insertar un término en un texto no deja de ser un conjunto de estrategias reformulativas y aclaratorias que facilitan el trasvase cognitivo.
4. Para un análisis detallado de los recursos cohesivos en la divulgación terminológica, véase López Rodríguez (2000, p. 509 y siguientes), donde se especifican las estrategias lingüísticas más comunes a la hora de dar cohesión a textos médicos desde un punto de vista divulgativo.
5. Todos los ejemplos han sido extraídos del subcorpus en inglés y pertenecen a *abstracts* de artículos indexados en Medline entre 2000 y 2010 con *Alzheimer Disease* como palabra clave.
6. Todos los contextos de los ejemplos han sido extraídos de artículos de la *Revista de Neurología* publicados entre 2000 y 2010 que tenían *neurodegeneración* como palabra clave. Por el contrario, los términos en inglés forman parte de la lista de unidades novedosas detectadas en el corpus en inglés. Todas las correspondencias aquí presentadas forman parte de la categoría de «*perífrasis denominativas*», dentro de la gradación de dependencia terminológica (tabla 1).

Creación neológica en mapudungún: entre el desplazamiento y la lealtad lingüística¹

BELÉN VILLENA ARAYA
Universitat Pompeu Fabra
belen.villena@upf.edu

Llicenciada en Llengua i Literatura

Hispanica i Màster en Lingüística amb menció de Llengua Espanyola per la Universitat de Xile. Actualment és becària predoctoral CONICYT a l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra. Membre del grup IULATERM, la seva principal línia de recerca és la neologia i la planificació lingüística, amb especial èmfasi en el mapudungun.

Resum

Creació neològica en mapudungun: entre el desplaçament i la lleialtat lingüística

Aquest article té com a objectiu determinar la relació entre la situació sociolingüística del mapudungun en zones urbanes i els processos de creació neològica seleccionats pels parlants de Santiago de Xile per renovar el lèxic de la seva llengua. Per aquest motiu, s'analitzen 379 neologismes des de la perspectiva de la seva freqüència d'ús. En general, els resultats d'aquestes anàlisis mostren que l'orientació divergent de la situació sociolingüística actual del mapudungun podria explicar les diferències en la productivitat dels procediments utilitzats pels parlants per crear paraules noves.

PARAULES CLAU: mapudungun; neologia espontània; actituds lingüístiques; vitalitat lingüística

Resumen

Este artículo se propone determinar la relación existente entre la situación sociolingüística del mapudungún en zonas urbanas y los procesos de creación neológica elegidos por hablantes de Santiago de Chile para renovar el léxico de su lengua. Para ello, se analizan 379 neologismos desde la perspectiva de su frecuencia de uso. De manera general, los resultados de estos análisis muestran que la orientación divergente de la situación sociolingüística actual del mapudungún podría explicar las diferencias en la productividad de los procedimientos utilizados por sus hablantes para crear palabras nuevas.

PALABRAS CLAVE: mapudungún; neología espontánea; actitudes lingüísticas; vitalidad lingüística

Abstract

Neological creation in Mapudungun: between language shift and linguistic loyalty

This paper aims to determine the relationship between the sociolinguistic situation of Mapudungun in urban areas and the neological creation processes chosen by speakers from Santiago (Chile) to renew the lexicon of their language. In order to do this, we analyse 379 neologisms from the perspective of their frequency of use. In general, the results of these analysis show that the divergent orientation of the current sociolinguistic situation Mapudungun could explain the differences in productivity of the procedures used by speakers to create new words.

KEYWORDS: Mapudungun; spontaneous neology; linguistic attitudes; linguistic vitality

TERMINÀLIA 10 (2014): 37-49 · DOI: 10.2436/20.2503.01.69
Data de recepció: 11/10/2013. Data d'acceptació: 27/12/2013
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

1 Introducción

Los procesos de renovación del léxico de una lengua se desarrollan de diferentes maneras, dependiendo de la situación social de la comunidad lingüística. Según Cabré (2004, p. 18), mientras más consolidada sociopolíticamente está una comunidad, más ágil es su capacidad creativa y, dado que los nuevos usos surgen naturalmente por la fuerza social de la lengua, la planificación de neologismos es menos necesaria. En cambio, en las lenguas socialmente más débiles —debido al número de hablantes o a sus condiciones políticas, económicas o socioculturales— la comunidad genera neologismos con mucha prudencia, lo que se manifiesta, por ejemplo, en la vacilación de los hablantes antes de usar neologismos espontáneos en situaciones públicas y formales. Tal prudencia creativa se debe principalmente a la inseguridad que la utilización de palabras nuevas puede producir en los hablantes por una falta de dominio del sistema lingüístico y de sus registros funcionales, aunque también puede obedecer a una censura social frente a posibles transgresiones involuntarias de la norma correcta en el marco de una concepción excesivamente rígida de ésta y una uniformidad funcional del sistema de la lengua. La mayor parte de las lenguas indígenas y, en particular, el mapudungún,² se encuentra en esta última situación.

Diversas investigaciones (Centro de Estudios Públicos, 2007; Gundermann, Godoy, Caniguan, Ticona, Castillo, Clavería & Faúndez, 2009; Lagos, 2010) han demostrado que la situación sociolingüística actual del mapudungún presenta un desarrollo divergente: por un lado, se atestigua un acelerado desplazamiento funcional, sobre todo en ámbitos urbanos y, por otro, se constata una valoración cada vez más positiva del mapudungún dentro del proceso de reetnificación del pueblo mapuche en zonas urbanas. En ámbitos urbanos, por tanto, la principal función de esta lengua no es la de ser un medio de comunicación, sino la de ser un símbolo de identificación y pertenencia al pueblo mapuche.

En este contexto sociolingüístico, en 2009 desarrollamos una investigación (Villena, 2014) cuyo objetivo principal era establecer los procesos y recursos de creación neológica más productivos dentro de la comunidad mapuchehablante de Santiago de Chile. Para ello, se entrevistó a 18 hablantes, a quienes se les preguntó por los nombres asignados a 20 objetos y lugares ajenos a la cultura tradicional mapuche. Como resultado general se obtuvieron 379 neologismos, de los cuales 207, equivalentes al 55 %, fueron creados mediante procesos de formación propios de la lengua mapuche; mientras que 172, equivalentes al 45 %, fueron creados a partir de la adopción de préstamos, casi exclusivamente del español.

En el presente artículo nos proponemos continuar con el análisis de los 379 neologismos registrados en

Villena (2014), con el objetivo de determinar el modo en que la actual situación sociolingüística de la lengua mapuche en zonas urbanas podría estar influyendo en la creación de palabras nuevas en el mapudungún de Santiago de Chile. Para ello, examinaremos los neologismos desde un nuevo punto de vista: el de su frecuencia de uso, el cual será complementado y contrastado con los resultados del anterior (Villena, 2014). Además, de manera preliminar, se evaluará la influencia de la edad de los hablantes en la creación de estas nuevas unidades.

2 Antecedentes

2.1 Empobrecimiento léxico del mapudungún

El mapudungún, al entrar en la complejidad del mundo contemporáneo, no ha dispuesto de unidades léxicas ni de estilos discursivos capaces de expresarla. Este empobrecimiento léxico no ha dependido de factores lingüísticos, sino de factores sociales y políticos. De esta forma, en los ámbitos mapuches tradicionales, en los que el discurso mapuche se ha elaborado en mapudungún, la lengua ha llegado a niveles muy altos de abstracción y profundidad. Sin embargo, en los campos de la tecnología, la ciencia y muchos otros propios de la vida moderna, en los que históricamente se ha desalentado y, en no pocos casos, prohibido el discurso mapuche en mapudungún, la lengua carece de terminología y registros adecuados (Chiodi & Loncon, 1999, p. 21-22).

Esta falta de adecuación a la realidad contemporánea no es reciente. Décadas atrás, autores como Gallardo (1984) y Salas (1987) destacaron el alto grado de especificidad y adecuación del mapudungún dentro de la vida cultural mapuche, así como también la inadecuación de esta lengua a la cultura hispánica, altamente internacionalizada.

2.2 Situación sociolingüística actual del mapudungún

Investigaciones recientes, como las desarrolladas por el Centro de Estudios Públicos (2007), Gundermann et al. (2009) y Lagos (2010), han comprobado que los ámbitos de uso actuales de la lengua mapuche no distan mucho de los descritos por Gallardo (1984) y Salas (1987) hace más de dos décadas. Sin embargo, a diferencia de las investigaciones anteriores, las actuales constatan, además, un importante aumento de la valoración positiva del mapudungún en ámbitos urbanos.

La investigación del Centro de Estudios Públicos (2007), elaborada a partir de la aplicación de una encuesta a 1.487 mapuches y a una cifra similar de no mapuches residentes en las regiones Octava, Novena,

Décima, Decimocuarta y Metropolitana arroja cifras determinantes respecto de diferencias en la frecuencia y el ámbito de uso del mapudungún en zonas urbanas. Con respecto al primer punto, los datos indican que en estas zonas la mayoría de los entrevistados habla en lengua mapuche solo en ocasiones especiales (33,3 %) o nunca o casi nunca (31,5 %) (Centro de Estudios Públicos, 2007, p. 89). En cuanto a los ámbitos de uso, los temas que con mayor frecuencia son tratados en mapudungún son los familiares (12,7 %) y los relativos a ceremonias o religión (10,5 %); mientras que los menos tratados son los que menor relación tienen con ámbitos tradicionales y privados: el deporte (7,6 %) y la política (8,6 %) (Centro de Estudios Públicos, 2007, p. 139-145).

Sin embargo, a pesar del poco uso de esta lengua, la investigación también revela que un alto porcentaje de mapuches (57 %) y de no mapuches (57 %) afirma que la característica más importante que define a una persona mapuche es hablar su lengua vernácula, por sobre su apellido, su apariencia física, su vestimenta y su lugar de residencia. Además, comprueba que la mitad de los entrevistados mapuches (52 %) y no mapuches (50 %) considera que lo más importante para mantener la cultura mapuche es hablar mapudungún (Centro de Estudios Públicos, 2007, p. 83-86).

Los otros dos estudios presentan resultados similares. El primero de ellos (Gundermann et al., 2009), realizado sobre la base de encuestas aplicadas durante 2008 en 845 hogares mapuches de la Región Metropolitana, muestra, por un lado, que la mayoría de los entrevistados señala utilizar la lengua mapuche sólo ocasionalmente, tanto dentro como fuera del hogar (40,4 % y 42,6 %, respectivamente). Por otro, revela que las principales situaciones en que se habla mapudungún son las que se establecen con familiares del sur de Chile (28,2 %), entre integrantes de la familia (27,4 %) y con familiares en la Región Metropolitana (22,1 %). Los contextos en que menos se utiliza la lengua vernácula son los laborales, con otros mapuches (1,9 %); las reuniones en la escuela, entre apoderados mapuches (1 %), y los establecidos con funcionarios de servicios o instituciones públicas (0 %). Nuevamente, los ámbitos privados son los que concentran la mayor frecuencia de uso del mapudungún, mientras que los públicos, relacionados con la vida urbana, la menor (Gundermann et al., 2009, p. 27-28).

Sin embargo, este estudio también da cuenta de una toma de posición lingüística etnificada, al constatar la creciente utilización del mapudungún como símbolo cultural e identitario. Tal fenómeno queda demostrado por los altos porcentajes de acuerdo entre los mapuches ante proposiciones como: activar una mayor preocupación mapuche por mantener el mapudungún (97,9 %) y utilizar el mapudungún como instrumento de transmisión de la historia mapuche (96,2 %). Todos estos datos llevan a los autores a concluir que el mapu-

dungún en la Región Metropolitana presta funciones intraétnicas —expresivas y simbólicas— más que propiamente comunicativas, teniendo en cuenta la pequeña cantidad de hablantes que posee (Gundermann et al., 2009, p. 36).

Finalmente, Lagos (2010), basándose, por un lado, en los resultados de una encuesta sobre competencia, uso y actitudes lingüísticas aplicada durante 2009 a 232 mapuches residentes en Santiago y, por otro, en el análisis de 22 entrevistas hechas a mapuches residentes en la misma zona y de 12 textos producidos por la élite intelectual mapuche, sostiene que el mapudungún posee un valor simbólico e identitario, antes que lingüístico y comunicativo. Específicamente, señala que esta lengua «ya no [es valorada] como instrumento de comunicación eficaz, en donde carece de prestigio, sino que más bien como marca de identidad, en donde sí lo posee, y cada día con mayor fuerza en el marco de los procesos de reetnificación en la ciudad» (p. 264).

3 Marco teórico

3.1 Neología léxica: aspectos generales de la disciplina

En la definición del concepto de *neología*, partimos de las ideas de algunos de los lexicólogos considerados clásicos, como Guilbert (1975) y Rondeau (1984), para quienes la neología es el estudio de los fenómenos lingüísticos que aparecen en determinados momentos de la evolución de una lengua, que pueden manifestarse en cualquiera de sus niveles: fonético, morfológico, sintáctico y léxico. Si aparecen en este último, hablamos de *neología léxica* (en adelante, solo *neología*), la cual tradicionalmente ha sido definida como el campo que se ocupa del estudio de los procesos de creación de nuevas unidades léxicas.

3.1.1 Concepto de neologismo

Siguiendo a Rey (1976, p. 17), definimos *neologismo* como:

Une unité du lexique, mot, lexie ou syntagme, dont la forme signifiante ou la relation signifiant-signifié, caractérisée par un fonctionnement effectif dans un modèle de communication déterminé, n'était pas réalisée au stade immédiatement antérieur du code de la langue.

Además, coincidimos con este autor en la apreciación de que «si la néologie comme processus est une notion claire et indiscutable, mais complexe et donc difficile à décrire, le néologisme en tant qu'unité, que résultat d'un processus, est extrêmement flou» (Rey, 1988, p. 282). Por tanto, se trata más bien de un pseudoconcepto, puesto que depende de un juicio relati-

vo e, incluso, subjetivo, ligado a su definición: no una novedad objetiva, sino un sentimiento de novedad (Rey 1976 y 1988).

Por consiguiente, para determinar el carácter neológico de una unidad léxica es necesario fijar algunos puntos de referencia, que suelen ser siempre, en alguna medida, arbitrarios (Cabré, 1993, p. 445). Rey (1976) establece tres parámetros para la identificación de neologismos, con sus respectivos puntos de referencia: el temporal o diacrónico, el documental y el psicolingüístico. El primero utiliza como punto de referencia el uso inicial de la palabra y señala que una unidad es neológica si su aparición es reciente. El segundo utiliza como punto de referencia un *corpus de exclusión* y establece que una unidad es neológica si no se encuentra documentada en determinadas fuentes de referencia, que pueden ser lexicográficas —caso en el que el criterio se denomina *lexicográfico*— o textuales. El tercero utiliza como punto de referencia la competencia individual o colectiva de los hablantes y señala que una unidad es neológica si el hablante la percibe como nueva. A estos parámetros puede añadirse la inestabilidad sistemática (formal o semántica), que puede servir como pista para la detección de estas unidades (Cabré, 1993, p. 445).

3.1.2 Tipos de neologismos

Los neologismos pueden ser caracterizados y clasificados a partir de, al menos, cinco criterios: el proceso de formación por el que son creados, su vía de creación y penetración en la lengua, su lengua de origen, su ámbito de uso y su función.

El proceso de formación es uno de los criterios más utilizados para clasificar las nuevas unidades del léxico. Algunas de estas clasificaciones son las elaboradas por Guiraud (1971), Guilbert (1975) y Rondeau (1984). De todas las que se han propuesto, la más extendida señala que las tres vías esenciales de integración de unidades nuevas en el léxico de una lengua son: la creación *ex nihilo*, que consiste en la creación de una secuencia fonológica inédita unida a un significado nuevo; la formación mediante los recursos propios de la lengua, que pueden ser morfológicos, sintácticos, semánticos y fonológicos; y la adopción de préstamos de otras lenguas, que incluye tanto los préstamos propiamente tales como los calcos semánticos.

De acuerdo con la vía de creación y penetración en la lengua, las nuevas unidades léxicas pueden ser neologismos espontáneos, si son el resultado de un acto de creación individual, o neologismos planificados, si surgen a partir de organismos que pueden ser calificados de institucionales (Boulanger, 1984, p. 19). En el primer caso, pueden surgir por la necesidad de denominar un concepto nuevo, aunque lo más frecuente es que surjan con el objetivo de introducir una variación expresiva en el sistema de denominación (neologismos expresivos). En el segundo, los neologismos surgen para

denominar un concepto nuevo (neologismos denominativos) o bien para erradicar una denominación que no es considerada la más idónea (normalización léxica o terminológica) (Cabré et al., 2002, p. 162).

En cuanto a la lengua de origen, es decir, la lengua en la que por primera vez se ha creado un neologismo, Rondeau (1984, p. 124) diferencia entre los neologismos de origen, que son los que han sido creados por primera vez en una determinada lengua, y los neologismos complementarios, que corresponden a importaciones y adaptaciones de neologismos creados con anterioridad. Estos neologismos también han sido llamados neologismos primarios y secundarios (Sager, 1990, p. 80).

Respecto de los ámbitos de uso, Rondeau (1984) distingue entre neologismos generales, propios de la lengua común, y neologismos terminológicos o neónimos, propios de ámbitos y usos especializados, generados fundamentalmente por especialistas, traductores o intérpretes especializados que transmiten a la comunidad información relativa a temas especializados.

Por último, la función que cumplen los neologismos en una lengua también puede utilizarse como un criterio para clasificar estas unidades. Los primeros en hacerlo, según Sablayrolles (1993, p. 59), fueron Dauzat (1943), Guiraud (1971) y Guilbert (1975). Este criterio permite distinguir entre los neologismos denominativos (o referenciales, necesarios o denotativos), que surgen para cubrir una laguna denominativa, especialmente en campos de especialidad determinados; y los neologismos estilísticos (o expresivos, de lujo o connotativos), que surgen para introducir variantes expresivas en la comunicación.

3.1.3 Neología y creatividad léxica

Para Sablayrolles (2009, p. 103-107), la creatividad léxica y la neología son dos niveles de análisis de un mismo fenómeno: la innovación léxica. Ambos poseen objetivos diferentes —aunque no excluyentes entre sí—, por lo que deben tratarse de forma separada. En el primero, se estudian las innovaciones léxicas desde la perspectiva de la aplicación de ciertas reglas que forman parte de la competencia lingüística de los hablantes de una determinada lengua. En este plano, toda innovación léxica es considerada una unidad nueva, sin importar su difusión en el cuerpo social. En el segundo nivel, en cambio, se analizan solo las unidades léxicas que conocen cierta difusión en la sociedad o, en otras palabras, «los neologismos que tienen vocación de ser integrados, a más o menos corto plazo, en los diccionarios de lengua general» (Sablayrolles, 2009, p. 105). Para ello, debe realizarse un proceso de selección que permita eliminar las unidades recientes desprovistas de circulación social. En este nivel es posible estudiar la evolución no solo del léxico de una lengua, sino de la sociedad que lo utiliza, a partir de las unidades léxicas que dan cuenta del surgimiento de nuevos objetos, usos y mentalidades.

En relación con esta distinción, coincidimos no solo con Sablayrolles (2009), sino también con otros autores como Guilbert (1975) y Cabré (1989), para quienes una nueva unidad léxica es un neologismo solo si presenta cierto grado de difusión en el uso. Guilbert (1975, p. 49) distingue, además, dos fases en la creación léxica: la de *creación inicial*, que corresponde al instante mismo en que un hablante crea una nueva unidad; y la de *difusión en el uso*, que corresponde a la acuñación de la nueva unidad por parte de los hablantes de la comunidad lingüística. Solo en la segunda etapa la nueva unidad puede considerarse neológica. En relación con estas etapas, Guilbert (1975, p. 49) distingue entre los *neologismos de discurso*, que son creaciones espontáneas que no se extienden en el uso; y los *neologismos de lengua*, que son creaciones que trascienden la situación comunicativa en la que se han originado y se incorporan en el uso de, al menos, parte de la comunidad lingüística; muchos de ellos son incorporados en los diccionarios generales.

4 Metodología

En la investigación que se presenta se realizó un segundo análisis de los 379 neologismos presentados en Villena (2014). En el primer análisis nos propusimos establecer los procesos y recursos de creación neo-

lógica espontáneo-referencial más productivos dentro de la comunidad mapuche hablante de Santiago de Chile. Para ello, entrevistamos durante 2009 a 18 hablantes (ver la tabla 1) —todos miembros de organizaciones mapuches—, a quienes se les preguntó por los nombres asignados a 20 objetos y lugares ajenos a la cultura tradicional mapuche. Estos objetos estaban incluidos en láminas que presentaban acciones que los sujetos debían describir, situándose en una hipotética conversación espontánea con otro mapuche hablante. El criterio utilizado para determinar el carácter neológico de las unidades consideradas fue el lexicográfico y el corpus de exclusión correspondiente fue el diccionario de Augusta (1916).³

En el primer análisis de estos datos (Villena, 2014) se indagó en la creatividad léxica de los hablantes. De acuerdo con este enfoque, todas las innovaciones léxicas recogidas fueron consideradas unidades nuevas, sin importar su difusión en el cuerpo social. Como resultado general se obtuvo que de los 379 neologismos registrados, 207, equivalentes al 55 %, fueron creados mediante procesos de formación propios de la lengua mapuche; mientras que 172, equivalentes al 45 %, fueron creados a partir de la adopción de préstamos, casi exclusivamente del español.

Ahora bien, en este segundo análisis examinamos los datos desde la perspectiva de la neología de la lengua, es decir, pretendimos acercarnos a las innovacio-

Edad	Sexo	Lugar de nacimiento	Años de residencia en Santiago	Estudios	Ocupación actual
30	M	Los Andes	23	SeC	Estudiante universitario
30	F	Galvarino	12	SeC	Trabajadora dependiente
38	M	Santiago	38	SeC	Trabajador dependiente
42	M	Galvarino	18	SeC	Funcionario público
45	M	Quetrahue	25	SuI	Trabajador dependiente
51	F	Budi	45	PI	Dueña de casa
54	F	Traiguén	25	SuC	Atención de público
54	F	Nueva Imperial	39	PC	Dueña de casa
54	F	Pubudi	35	SeI	Dueña de casa
55	F	Lumaco	30	SuI	Trabajadora dependiente
56	M	Temuco	28	SeC	Auxiliar de un colegio
57	F	Santiago	50	SeC	Profesora de lengua y cultura mapuches
60	F	Nueva Imperial	33	SeI	Peluquera
61	M	Menoco	35	SuC	Administrativo de un colegio
64	M	Dollinco	40	PI	Panadero
64	F	Cholchol	30	SeC	Profesora de lengua y cultura mapuches
67	M	Maquehue	45	SuC	Profesor de cultura mapuche
69	M	Puerto Saavedra	56	SuC	Profesor jubilado

TABLA 1. Descripción sociodemográfica de los entrevistados. Nota. PI: primarios incompletos; PC: primarios completos; SeI: secundarios incompletos; SeC: secundarios completos; SuI: superiores incompletos; SuC: superiores completos

nes léxicas que conocían cierta difusión en la sociedad. Para acercarnos a ella, examinamos la frecuencia de uso de los neologismos, bajo el supuesto de que la utilización de un mismo neologismo por parte de uno o más hablantes reflejaría una mayor fijación en el uso.

Con este objetivo, separamos los hápax (formas registradas sólo una vez en el corpus) de las unidades registradas en más de una ocasión. En este último caso, consideramos variantes de una misma variable los préstamos con distintos grados de adaptación y las formaciones propias con algunas variaciones formales, siempre que su significado y su descripción morfosintáctica se mantuvieran. La elección de la unidad léxica que representa el conjunto de variantes se realizó a partir del criterio de la frecuencia y, cuando éste no fue pertinente, mediante el criterio de corrección lingüística (se eligió la unidad mejor formada o cuyas bases estuvieran registradas en obras normativas).

Por otro lado, para evaluar la influencia de la edad de los entrevistados en la creación de neologismos, éstos fueron ordenados en forma creciente según sus edades. Posteriormente se analizó, para cada sujeto, la productividad de los procedimientos utilizados en la creación de neologismos y la frecuencia de uso de estas unidades.

5 Resultados

En primer lugar, se exponen los resultados del análisis de los neologismos desde la perspectiva de su frecuencia de uso y, en segundo, los provenientes del análisis exploratorio de la influencia de la edad de los hablantes en la renovación del léxico del mapudungún.

5.1 Neologismos y frecuencia de uso

A continuación se presentan los 379 neologismos registrados en Villena (2014), ordenados alfabéticamente según su referente.⁴ Junto al nombre de cada uno de ellos se señala la cantidad de neologismos denominativos empleados para nombrarlo y a continuación se presenta un listado con las formas más frecuentes —ordenadas de forma decreciente— hasta llegar a los hápax. Cuando dichas formas tengan más de una variante, éstas se presentan entre paréntesis cuadrados, después del neologismo elegido para representarlas. Además, se incluyen diferentes clases de información adicional (entre paréntesis redondos), dependiendo del tipo de neologismo del que se trate. En el caso de los neologismos formales, se ofrece un análisis morfológico y su correspondiente traducción; en el caso de los neologismos semánticos, se presenta su traducción; y en el caso de los préstamos, se entrega su étimo (cuando se estime necesario) y un análisis morfológico cuando presenten adaptación gramatical. Por último, en cuanto a la escritura de los préstamos, los que no presentan adaptación fonológica se

escriben en el alfabeto español y los con adaptación fonológica, en el alfabeto mapuche unificado. En los casos de préstamos con adaptación fonológica parcial o dislocación acentual, se incluye, además, su transcripción fonológica.

R1. AMPOLLETA: 19

- 7 **ampolleta** [6 ampolleta, 1 empolleta]
- 7 **pelomtuwe** ('cualquier fuente de luz')
- 5 HÁPAX:
 - **alümwe** (alüm-we 'instrumento para alumbrar')
 - **ampolletatukuy** (ampolleta-tuku-y 'puso la ampolleta')
 - **küdelwe** (küde-l-we 'instrumento para alumbrar [con antorcha]')
 - **küdetuwe** ('atado de coligües o quilas secas que se encienden para alumbrar')
 - **pelomtukupeyüm** (pelom-tuku-peyüm 'instrumento para poner la luz')

R2. ASCENSOR: 18

- 10 **ascensor** [9 ascensor, 1 asensor]
- 8 HÁPAX:
 - **dungu tañi nagam chew ñi mülemum ñi ruka mew** (dungu tañi nag-am chew ñi müle-mum ñi ruka mew 'aparato para bajar donde está su casa')
 - **nagpeyüm ka püranpeyüm** (nag-peyüm ka püra-n-peyüm 'instrumento para bajar y subir')
 - **nagünchewe** (nag-ün-che-we 'instrumento para bajar a la gente')
 - **püralchewe** (püra-l-che-we 'instrumento para hacer subir a la gente')
 - **püranchewe** (püra-n-che-we 'instrumento para subir a la gente')
 - **pürapürawe** ('escala')
 - **pürawe** ('escalera [de los indígenas]')
 - **pürawe ka nagwe** (püra-we ka nag-we 'instrumento para subir y bajar')

R3. AUTOMÓVIL: 20

- 9 **auto** [6 auto, 2 awtu, 1 awto (/au'to/)]
- 4 **kareta** ('carreta')
- 7 HÁPAX:
 - **mapu nafiw** ('navío de la tierra')
 - **meli chiwüd namun kareta** ('carreta de cuatro patas que dan vueltas')
 - **meli namun kareta** ('carreta de cuatro patas')
 - **meli namun kawellu** ('caballo de cuatro patas')
 - **pichi pañilwe kareta** ('pequeña carreta de fierro')
 - **wingka kawellu** ('caballo extranjero')
 - **wingka kareta** ('carreta extranjera')

R4. BUFANDA: 18

- 7 **bufanda** [6 bufanda, 1 ufanta]
- 3 **chiwüdpel** [1 chiwüdpel, 1 iwüdpel, 1 yiwüdpel] (chiwüdpel 'envuelve cuello')
- 2 **takupel** (taku-pel 'cubre cuello')
- 6 HÁPAX:
 - **chalinatuy** (chalina-tu-y 'se puso la chalina')
 - **ekullpel** (ekull-pel 'trapo para el cuello')
 - **eñumpel** (eñum-pel 'calienta cuello')

- **iwüdtukupelwe** (iwüd-tuku-pel-we ‘instrumento para poner enrollado en el cuello’)
 - **takupelwe** (taku-pel-we ‘instrumento para cubrir el cuello’)
 - **trarintukupelwe** (trari-n-tuku-pel-we ‘instrumento para poner amarrado en el cuello’)
- R5. CALCULADORA: 18
- 7 **calculadora**
 - 5 **rakiwe** [3 rakiwe, 1 rakinwe, 1 rakiñwe] (raki-we ‘instrumento para contar’)
 - 2 **rakituwe** [1 rakituwe, 1 rakintuwe] (raki-tu-we ‘instrumento para contar’)
 - 4 HÁPAX:
 - **küdawpeyüm** (küdaw-peyüm ‘instrumento para trabajar’)
 - **máquina**
 - **pañilwe** (‘fierro, metal’)
 - **rakilwe** (raki-l-we ‘instrumento para hacer contar’)
- R6. COMPUTADOR: 21
- 12 **computador**
 - 2 **amuldunguwe** (amu-l-dungu-we ‘instrumento para hacer ir el asunto’)
 - 7 HÁPAX:
 - **chew tañi nieel kom tañi wirin dungu** (chew tañi nie-el kom tañi wiri-n dungu ‘[lugar] donde tiene todo su asunto escrito’)
 - **küdawpeyüm** (küdaw-peyüm ‘instrumento para trabajar’)
 - **makina** (/ma’kina/)
 - **pañilwe küdawpeyüm** (pañilwe küdaw-peyüm ‘instrumento de fierro para trabajar’)
 - **rakin amuldunguwe** (rakin amu-l-dungu-we ‘instrumento para hacer ir el asunto de la cuenta’)
 - **werküwe** (wekü-we ‘instrumento para enviar [algo]’)
 - **wirildunguwe** (wiri-l-dungu-we ‘instrumento para hacer escribir cosas’)
- R7. CORTINA: 18
- 6 **cortina** [5 cortina, 1 kortina]
 - 2 **persiana**
 - 2 **katrüntukuwe** (‘las divisiones de la casa, alcoba, pieza’)
 - 2 **wütrintuwe** [1 wütrintuwe, 1 wotrintuwe] (wütri-n-tuwe ‘instrumento para mirar’)
 - 6 HÁPAX:
 - **konpapelomwe** (kon-pa-pelom-we ‘instrumento donde entra hacia acá la luz’)
 - **pelolwe** (pelo-l-we ‘instrumento para hacer ver’)
 - **pelom konpawe** (pelom kon-pa-we ‘instrumento por donde entra hacia acá la luz’)
 - **pewe** (pe-we ‘instrumento para ver’)
 - **takun** (‘vestido, tapa’)
 - **takuwe adkintuwe** (taku-we adkintu-we ‘instrumento para cubrir el lugar donde se mira’)
- R8. DETERGENTE: 19
- 6 **detergente**
 - 3 **kafon** (del español jabón)
- 2 **küchatuwe** (kücha-tu-we ‘elemento para lavar’)
 - 2 **liftuwe** (lif-tu-we ‘elemento para limpiar’)
 - 6 HÁPAX:
 - **küllay** (‘quillay’)
 - **lifpeyüm** (lif-peyüm ‘elemento para limpiar’)
 - **liftutukutuwe** (lif-tu-tukutu-we ‘elemento para limpiar la ropa’)
 - **liftuwedakeluwe** (lif-tu-wedakelu-we ‘elemento para limpiar las cosas’)
 - **rinso** (de la marca comercial Rinso)
 - **trüfken** (‘ceniza’)
- R9. FARMACIA: 18
- 4 **lawenruka** (lawen-ruka ‘casa donde hay remedios’)
 - 3 **farmacia** [2 farmacia, 1 farmasia]
 - 11 HÁPAX:
 - **botica**
 - **lawenwe** (lawen-we ‘lugar donde hay remedios’)
 - **lawenturuka** (lawentu-ruka ‘casa donde se toman remedios’)
 - **nielawenwe** (nie-lawen-we ‘lugar donde se tienen los remedios’)
 - **rukawen** (ruka-lawen ‘casa donde hay remedios’)
 - **welülkawe lawen** (welü-l-ka-we lawen ‘lugar donde se comercian los remedios’)
 - **trafkintuwe lawen ruka** (trafkin-tu-we lawen ruka ‘casa donde se intercambian remedios’)
 - **lawentuwe ruka** (lawen-tu-we ruka ‘casa donde se toman remedios’)
 - **lawenwe ruka** (lawen-we ruka ‘casa donde hay remedios’)
 - **chew ñi ngülümnieken lawen** (chew ñi ngülüm-nie-ke-n lawen ‘[lugar] donde habitualmente tiene reunidos los remedios’)
 - **ngillakemum lawen** (nguilla-ke-mum lawen ‘[lugar] donde compra habitualmente los remedios’)
- R10. LAVADORA: 19
- 9 **küchatuwe** [8 küchatuwe, 1 küchantuwe] (kücha-tu-we ‘instrumento para lavar’)
 - 4 **lavadora**
 - 2 **küchawe** [1 küchawe, 1 küchanwe] (kücha-we ‘instrumento para lavar’)
 - 4 HÁPAX:
 - **küchangepeyüm** (kücha-nge-peyüm ‘instrumento para ser lavado [algo]’)
 - **küchatufe** (kücha-tu-fe ‘lavador/a’)
 - **küchatakuwe** (kücha-taku-we ‘instrumento para lavar ropa’)
 - **küchawedakeluwe** (kücha-wedakelu-we ‘instrumento para lavar las cosas’)
- R11. LENTES ÓPTICOS: 20
- 5 **lente** [4 lente, 1 lente (/len’te/)]
 - 2 **antejo** [1 antejo, 1 antioko]
 - 13 HÁPAX:
 - **anteojotuley** (antejo-tu-le-y ‘se está poniendo los anteojos’)
 - **chemkün doy küme leliam** (chemkün doy küme leli-am ‘objeto para ver mejor’)

- **küme leliwe** (küme leli-we ‘instrumento para mirar bien’)
 - **küme pelolwe** (küme pelo-l-we ‘instrumento para hacer ver bien’)
 - **küme pelayam** (küme pelo-ya-m ‘[algo] que sirve para ver bien’)
 - **küme pewe** (küme pe-we ‘instrumento para ver bien’)
 - **leliwe** (leli-we ‘instrumento para mirar’)
 - **lentetuy** (/len’tetui/ lente-tu-y ‘se puso los lentes’)
 - **peloltuwe** (pelo-l-tu-we ‘instrumento para hacer ver’)
 - **ñi küme lelial** (ñi küme leli-a-l ‘[algo] que sirve para mirar bien’)
 - **ñi küme pelomtual** (ñi küme pelo-m-tu-a-l ‘[algo] que sirve para ver bien’)
 - **wingka dungu tañi doy küme leliam** (wingka dungu tañi doy küme leli-am ‘objeto extranjero para ver mejor’)
 - **wotrintuwe** (wotri-n-tu-we ‘instrumento para mirar’)
- RI2. METRO: 20
- 12 **metro** [10 metro, 1 metro (/’metʎo/), 1 metro (/me’tro/)]
 - 8 HÁPAX:
 - **kareta miyawkelu miñche mapu mew** (‘carreta que anda habitualmente por debajo de la tierra’)
 - **metrotuay** (metro-tu-a-y ‘tomará el metro’)
 - **miñche mapu nafiw** (‘navío debajo de la tierra’)
 - **müñche mapu mew miyaw-i chi tren** (müñche mapu mew miyaw-i chi tren ‘el tren que anda por debajo de la tierra’)
 - **nüfkü** (‘el largo de dos brazos extendidos’ [es decir, una unidad de medida similar al metro])
 - **piru amukelu müñche püllü yekelu che** (‘gusano que va habitualmente por debajo de la tierra y lleva habitualmente gente’)
 - **piru lef** (‘gusano rápido’)
 - **tren**
- RI3. MICROBÚS: 19
- 7 **micro** [5 micro, 1 mikro (/mi’kro/), 1 mikro (/mi’kʎo/)]
 - 12 HÁPAX
 - **bus**
 - **kareta** (‘carreta’)
 - **makina** (/ma’kina/)
 - **mapu nafiw** (‘navío de la tierra’)
 - **meli chiwüd kareta** (‘carreta de cuatro vueltas’)
 - **meli namun kareta** (‘carreta de cuatro patas’)
 - **mikrotuay** (/mi’krotuai/ mikro-tu-a-y ‘tomará la micro’)
 - **yechewe** (ye-che-we ‘instrumento para llevar a la gente’)
 - **wingka amulwe** (wingka amu-l-we ‘instrumento extranjero que hace ir’)
 - **wingka kareta** (‘carreta extranjera’)
 - **wingka kareta yekelu che** (‘carreta extranjera que lleva habitualmente gente’)
- **wiñamchekepelu** (wiñam-che-ke-pe-lu ‘[algo] que habitualmente traslada gente’)
- RI4. MOUSE: 19
- 6 **mouse** (/’maus/)
 - 6 **dewü** (‘ratón’)
 - 7 HÁPAX:
 - **amuldunguwe** (amu-l-dungu-we ‘instrumento para hacer ir el asunto’)
 - **computador**
 - **küdawpeyüm** (küdaw-peyüm ‘instrumento para trabajar’)
 - **küdawwe** (küdaw-we ‘instrumento para trabajar’)
 - **nengümafiel tañi computador** (nengüm-a-fi-el tañi computador ‘[algo] que sirva para mover su computador’)
 - **nülkülkefilu wirin** (nülkül-ke-fi-lu wiri-n ‘[algo] que habitualmente enlaza la escritura’)
 - **pichi dewü** (‘laucha’)
- RI5. RADIO: 18
- 9 **amuldunguwe** (amu-l-dungu-we ‘instrumento para hacer ir el habla’)
 - 8 **radio** [3 radio, 2 radio (/’ʎadio/), 2 radio (/ʎa’dio/), 1 üyümradioy (/ujjümʎa’dio/) üyüm-radio-y ‘encendió la radio’]
 - 1 HÁPAX
 - **allküdungun** (allkü-dungun ‘oír el habla’)
- RI6. REFRIGERADOR: 20
- 8 **refrigerador** [7 refrigerador, 1 refrigerador (/ʎefrixexa’dɔʎ/)]
 - 2 **fidküntuwe** [1 fidküntuwe, 1 fishküntuwe] (fidkü-n-tuwe ‘instrumento para refrescar’)
 - 2 **nieiyalwe** [1 nieiyalwe, 1 nieyagelwe] (nie-iyal-we ‘instrumento para tener la comida’)
 - 8 HÁPAX
 - **atregniengechi chemkün** (atreg-nie-nge-chi chemkün ‘cosas que son tenidas frías’)
 - **fidkün eltukawe iyael** (fidkün el-tu-ka-we iyael ‘instrumento para volver a poner frescas las comidas’)
 - **fidküniyalwe** (fidkü-n-iyal-we ‘instrumento para refrescar la comida’)
 - **füdkünpeyüm iyael** (füdkü-n-peyüm iyael ‘instrumento para refrescar la comida’)
 - **fidküntuwe iyael** (fidkü-n-tu-we iyael ‘instrumento para refrescar la comida’)
 - **frigider** (de la marca comercial Frigidaire)
 - **fürkünfe iyal** (fürkü-n-fe iyal ‘refrescador/a de comida’)
 - **niewe yagel pire mew** (nie-we yagel pire mew ‘instrumento para tener la comida en la nieve’)
- RI7. TELÉFONO CELULAR: 18
- 5 **celular** [4 celular, 1 selular (/se’lulaʎ/)]
 - 3 **mütrümwe** (mütrüm-we ‘instrumento para llamar’)
 - 10 HÁPAX:
 - **küllküll** (‘el cuerno de vaca arreglado para tocarlo [corneta]’)
 - **küllkülltuwe** (küllküll-tu-we ‘instrumento para llamar mediante un instrumento de viento’)
 - **mütrümwüpeyüm** (mütrüm-wü-peyüm ‘instrumento para llamarse recíprocamente’)

- **pichi allkütudunguwe** (pichi allkü-tu-dungu-we ‘pequeño instrumento para escuchar con atención el habla’)
- **pichi amuldunguwe** (pichi amu-l-dungu-we ‘pequeño instrumento para hacer ir el habla’)
- **pichi pañilwe** (‘pequeño fierro’)
- **piwlu celular** (‘trenza [denominación metonímica de teléfono] celular’)
- **teléfono**
- **wingka kullkull** (‘corneta extranjera’)
- **wüldunguwe** (wül-dungu-we ‘instrumento para entregar el habla’)

RI8. TELÉFONO FIJO: 19

- 6 **teléfono**
- 3 **mütrümwe** (mütrüm-we ‘instrumento para llamarse recíprocamente’)
- 2 **amuldunguwe** (amu-l-dungu-we ‘instrumento para hacer ir el habla’)
- 8 HÁPAX:
 - **allkütudunguwe** (allkü-tu-dungu-we ‘instrumento para escuchar con atención el habla’)
 - **küllküll** (‘el cuerno de vaca arreglado para tocarlo [corneta]’)
 - **küpalamuldunguwe** (küpa-l-amul-l-dungu-we ‘instrumento para hacer venir y hacer ir el habla’)
 - **makina** (/ma’kina/)
 - **mütrümwüpeyüm** (mütrüm-wü-peyüm ‘instrumento para llamarse recíprocamente’)
 - **pañilwe alkütuwe** (pañilwe alkü-tu-we ‘instrumento de fierro para oír’)
 - **pañilwe amuldunguwe** (pañilwe amu-l-dungu-we ‘instrumento de fierro para hacer ir el habla’)
 - **piwlu** (‘trenza de hilo que sirve para amarrar los quilvos’)

RI9. TELEVISOR: 19

- 7 **televisor** [5 televisor, 2 telefisor (/tefe’fisor/)]
- 6 **televisión** [5 televisión, 1 telefision]
- 6 HÁPAX:
 - **adkintuwe che** (adkintu-we che ‘instrumento para mirar a la gente’)
 - **amuladentuwe** (amu-l-adentu-we ‘instrumento para hacer ir las imágenes’)
 - **ñi konpakelu mongen** (ñi kon-pa-ke-lu monge-n ‘la vida que habitualmente entra hacia acá’)
 - **pengeltuwe** (pe-nge-l-tu-we ‘instrumento para mostrar’)
 - **pengeldunguwe** (pe-nge-l-dungu-we ‘instrumento para mostrar cosas’)
 - **tele** (/te’le/)

R20. VENTILADOR: 19

- 7 **ventilador** [6 ventilador, 1 fentilador]
- 12 HÁPAX:
 - **amulkelu kürüf** (amu-l-ke-lu kürüf ‘[algo] que hace ir habitualmente el viento’)
 - **fidkünchewe** (fidkün-che-we ‘instrumento para refrescar a la gente’)
 - **fidkünkürüfwe** (fidkün-kürüf-we ‘instrumento para refrescar el aire’)

- **fidkünwealu** (fidkü-n-we-a-lu ‘[algo] que sirve para que quede fresco’)
- **fidküpeyüm** (fidkü-peyüm ‘instrumento para refrescar’)
- **füdkülwe** (füdkü-l-we ‘instrumento para refrescar’)
- **kürüfalu** (kürüf-a-lu ‘[algo] que sirve para ventilar’)
- **kürüftukuwe** (kürüf-tuku-we ‘instrumento para poner el viento’)
- **kürüftuwe** (kürüf-tu-we ‘instrumento para ventilar’)
- **nentupeyüm ñi kürüf** (nentu-peyüm ñi kürüf ‘instrumento para sacar el viento’)
- **pimukürüfwe** (pimu-kürüf-we ‘instrumento para soplar el viento’)
- **tripapeyüm kürüf** (tripa-peyüm kürüf ‘instrumento para que salga el viento’)

Este análisis nos permite apreciar, en primer lugar, que la mayor parte de las innovaciones léxicas recogidas, a saber, 230 unidades (61 %), fueron utilizadas en más de una ocasión; en tanto que 149 unidades (39 %) correspondieron a hápax. En segundo lugar, observamos que de los 207 neologismos creados mediante la formación propia, 132 unidades (64 %) correspondieron a hápax y 75 (36 %) a formas con más de una ocurrencia. Por otro lado, en el caso de los 172 préstamos, 155 unidades (90 %) correspondieron a formas registradas más de una vez y solo 17 (10 %) a hápax. En la figura 1 se presenta esta distribución en términos porcentuales.

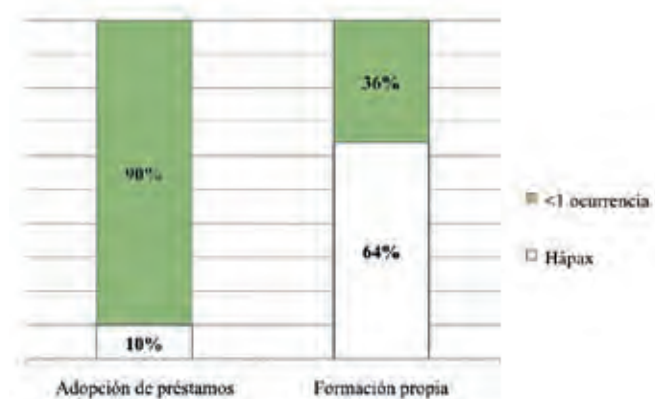

FIGURA 1. Distribución porcentual de los neologismos con más de una ocurrencia y de los hápax según procedimiento de creación neológica

En tercer lugar, si comparamos los resultados del primer análisis (Villena, 2014) con los del segundo, apreciamos tendencias divergentes. Por un lado, el predominio de la formación propia constatado en el análisis del total de los neologismos se acentuó en el análisis de los hápax. En el grupo total de neologismos, las unidades formadas por procedimientos propios del mapudungún fueron 207 (55 %), mientras que

los provenientes de la adopción de préstamos fueron 172 (45 %). En el subgrupo de los hápax, las formaciones propias fueron 132 (89 %), mientras que los préstamos fueron sólo 17 (11 %). La diferencia porcentual entre un procedimiento y otro pasó de un 10 %, en el grupo total, a un 78 %, en el subgrupo de los hápax.

Por otro lado, en el análisis de los neologismos que presentan más de una ocurrencia, esta situación se revirtió: la adopción de préstamos fue el procedimiento mayoritario, con 155 neologismos (68 %), mientras que la formación propia registró 75 neologismos (32 %). En la figura 2 se ilustra, en cifras absolutas, las diferencias establecidas entre el análisis de los procedimientos del grupo total de los neologismos y de los subgrupos de los hápax y de las formas con más de una ocurrencia.

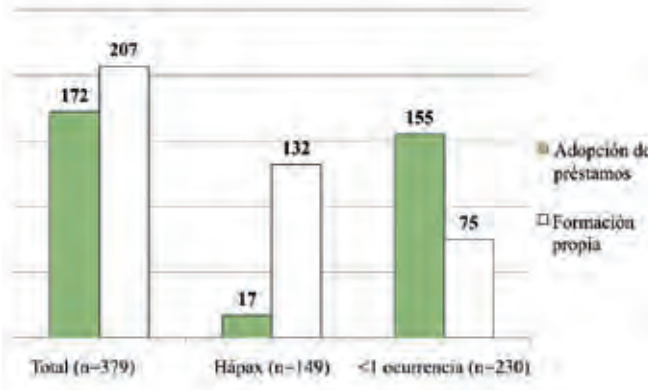

FIGURA 2. Cantidad de neologismos creados mediante la adopción de préstamos y la formación propia en el grupo total de neologismos y en los subgrupos de hápax y de unidades con más de una ocurrencia

Por último, si examinamos el subgrupo de neologismos con más de una ocurrencia y determinamos, para cada referente, el neologismo más utilizado, obtenemos como resultado que en 15 casos el neologismo más frecuente fue un préstamo; en 3, una formación propia; y en 2 se produjo la alternancia de una forma y otra, tal como se expone en la tabla 2.

5.2 Neologismos y edad de los hablantes

Si consideramos la productividad de los procedimientos de creación neológica en relación con la edad de los sujetos, constatamos que entre los hablantes más jóvenes existe una tendencia a utilizar unidades creadas mediante la formación propia; mientras que entre los de mayor edad se da una tendencia a utilizar préstamos (ver la figura 3 en la página siguiente).

Por otro lado, si consideramos la frecuencia de uso de los neologismos en relación con la edad de los sujetos, observamos que entre los hablantes de menor y de mayor edad nuevamente se verifican tendencias opuestas: los de menor edad tienen a utilizar una mayor cantidad de hápax, mientras que los mayor edad tienden a utilizar formas con más de una ocurrencia (ver la figura 4).

Referente	Neologismo más frecuente	Proceso de formación
ASCENSOR	ascensor	Adopción de préstamos
AUTOMÓVIL	auto	
BUFANDA	bufanda	
CALCULADORA	calculadora	
COMPUTADOR	computador	
CORTINA	cortina	
DETERGENTE	detergente	
LENTES ÓPTICOS	lente	
METRO	metro	
MICROBÚS	micro	
REFRIGERADOR	refrigerador	Formación propia
TELÉFONO CELULAR	celular	
TELÉFONO FIJO	teléfono	
TELEVISOR	televisor	
VENTILADOR	ventilador	
FARMACIA	lawenruka	Ambos
LAVADORA	küchatuwe	
RADIO	amuldunguwe	
AMPOLLETA	ampolleta	Ambos
	pelomtuwe	
MOUSE	mouse	
	dewü	

TABLA 2. Neologismo más frecuente para cada referente

6 Conclusiones

El examen de los neologismos desde el punto de vista de su frecuencia de uso nos ha permitido constatar importantes variaciones en la productividad de los procesos que les han dado origen. Tales variaciones podrían estar relacionadas con la situación sociolingüística actual del mapudungún en las zonas urbanas. La orientación divergente de esta última —acelerado desplazamiento lingüístico acompañado de actitudes lingüísticas muy positivas— podría explicar las diferencias en la productividad de los procedimientos constatadas en el análisis del grupo general de neologismos y en los subgrupos de hápax y de formas con más de una ocurrencia.

Por un lado, si se considera el grupo total de neologismos, observamos que el proceso más productivo es la formación propia, con 207 unidades (55 %), superando las 172 unidades (45 %) que fueron tomadas en préstamo. Si consideramos el subgrupo de los hápax, constatamos que este predominio se acentúa: la for-

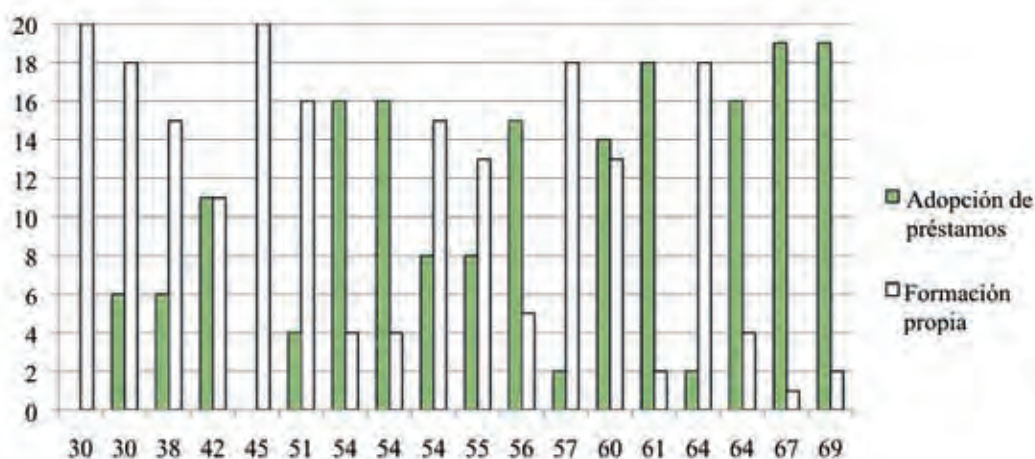

FIGURA 3. Cantidad de neologismos creados mediante la adopción de préstamos y la formación propia según la edad de cada hablante

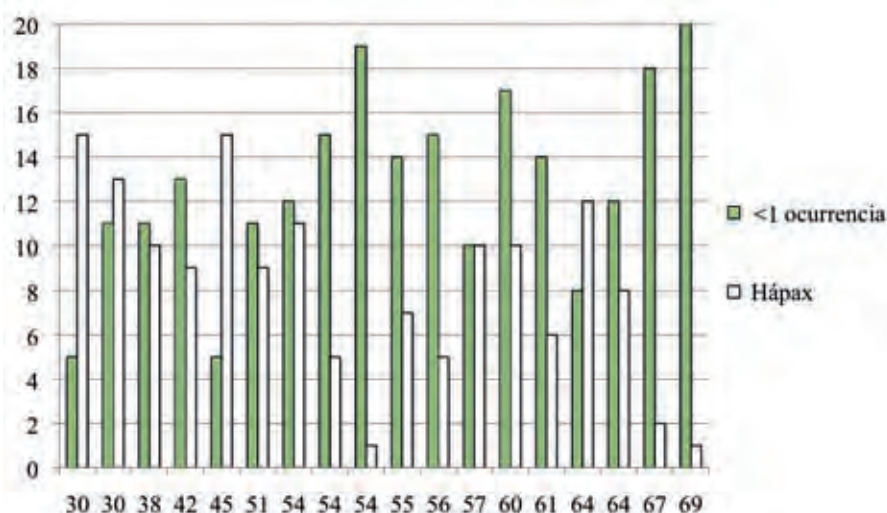

FIGURA 4. Cantidad de unidades con más de una ocurrencia y de hápax según la edad de cada hablante

mación propia origina el 89 % de los neologismos (132 unidades), mientras que la adopción de préstamos, sólo el 11 % (17 unidades). En este predominio vemos la influencia de las actitudes positivas hacia el mapudungún y su alta valoración como símbolo de pertenencia al pueblo mapuche. Así, la lealtad lingüística de los hablantes los llevaría a privilegiar los procedimientos propios de su lengua, aunque estas formas no sean las más asentadas en el uso (el 64 % corresponde a hápax).

Por otro lado, si se consideran sólo los neologismos que presentaron más de una ocurrencia, la situación se revierte. El proceso más productivo es la adopción de préstamos, con 155 unidades (68 %), por sobre la formación propia, con 15 unidades (32 %). Incluso, si se determina, para cada uno de los 20 referentes, el neologismo más utilizado, la mayoría corresponde a un préstamo (15 casos). Además, las formas creadas a partir de este procedimiento son las que más fijación podrían estar teniendo en el uso, puesto que la mayor parte de

ellas (90 %) son formas con más de una ocurrencia. En todo este movimiento vemos el reflejo de la pérdida de vitalidad de la lengua mapuche y de su desplazamiento por parte del español.

Variaciones similares se constatan en el análisis de los neologismos desde el punto de vista de la edad de los hablantes que los utilizan. Así, se aprecia que la productividad de los procesos de creación de neologismos y la frecuencia de uso de estas unidades se distribuyen en un *continuum*: el polo de menor edad se caracteriza por el predominio de la formación propia y de los neologismos con sólo una aparición, mientras que el de mayor edad se caracteriza por el predominio de la adopción de préstamos y de los neologismos con más de una ocurrencia. Esta variación podría estar relacionada con el cambio en la situación sociolingüística que el mapudungún ha experimentado en las últimas décadas en las zonas urbanas. En estas zonas, además de un ininterrumpido desplazamiento funcional, se verifica un aumento de las valoraciones

positivas hacia la lengua dentro del proceso de reetnificación del pueblo mapuche. En este contexto, los hablantes más jóvenes serían más sensibles a la utilización simbólica de la lengua, lo que los llevaría a ejercitar al máximo su creatividad lingüística en mapudungún como muestra de su alto grado de adhesión a la lengua. Los de mayor edad, en cambio, menos sensibles a esta utilización, priorizarían las formas más extendidas en el uso, las que, según se ha visto, son principalmente préstamos.

En conclusión, podemos afirmar que en la renovación del léxico del mapudungún de Santiago de Chile coexisten dos fuerzas opuestas: una relacionada con la creatividad lingüística de los hablantes y otra con la neología de la lengua. La primera de ellas es la lealtad

lingüística de los hablantes —vinculada, en gran medida, a los más jóvenes—, que los hace crear unidades léxicas mediante procesos de formación propios de la lengua mapuche, aunque esto los lleve a producir, para un mismo referente, una gran cantidad de hápax, de los que difícilmente podría señalarse una acuñación real en el uso. La segunda es la pérdida de vitalidad y el desplazamiento del mapudungún por el español —vinculada, mayoritariamente, a los hablantes de mayor edad—, que los lleva a una alta coincidencia en el uso de determinados préstamos para determinados referentes. Esta última situación nos permite hipotetizar acerca de los neologismos con cierto grado de fijación en el uso de la comunidad mapuche de Santiago de Chile, los que serían, en su gran mayoría, préstamos. ✿

Bibliografía

- AUGUSTA, Félix de (1916). *Diccionario Araucano-Español y Español-Araucano*. Tomo Primero y Tomo Segundo. Santiago: Imprenta Universitaria.
- BOULANGER, Jean-Claude (1984). «Quelques observations sur l'innovation lexicale spontanée et sur l'innovation lexicale planifiée». *La Banque des Mots*, 27, p. 3-29.
- CABRÉ, M. Teresa (1989). «La neologia efímera». *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XVIII. Miscel·lània Joan Bastardas, 1. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 37-58.
- CABRÉ, M. Teresa (1993). *La terminología. Teoría, metodología, aplicaciones*. Barcelona: Antártida /Empúries.
- CABRÉ, M. Teresa (2004). «La importància de la neologia per al desenvolupament sostenible de la llengua catalana». En: OBSERVATORI DE NEOLOGIA (2004). *Llengua catalana i neologia*. Barcelona: Meteora, p. 17-45.
- CABRÉ, M. Teresa; BAYÀ, M. Rosa; BERNAL, Elisenda; FREIXA, Judit; SOLÉ, Elisabet; VALLÈS, Teresa (2002). «Evaluación de la vitalidad de una lengua a través de la neología: a propósito de la neología espontánea y de la neología planificada». En: CABRÉ, M. Teresa; FREIXA, Judit; SOLÉ, Elisabet (2012). *Lèxic i neologia*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Observatori de Neologia, p. 159-201.
- CENTRO DE ESTUDIOS PÚBLICOS (2007). *Estudio opinión pública: los mapuches rurales y urbanos hoy*. Documento de trabajo N° 367. Santiago de Chile: Centro de Estudios Públicos.
- CHIODI, Francesco; LONCON, Elisa (1999). *Crear nuevas palabras. Innovación y expansión de los recursos lexicales del mapudungun*. Santiago de Chile: Universidad de la Frontera y Corporación Nacional de Desarrollo Indígena.
- DAUZAT, Albert (1943). *Le génie de la langue française*. Paris: Payot.
- DÍAZ-FERNÁNDEZ, Antonio (2008). «Glosónimos aplicados a la lengua mapuche». *Anclajes*, 10, p. 95-111.
- GALLARDO, Andrés (1984). «La situación mapuche. Problema de planificación lingüística». *Cultura, Hombre y Sociedad*, 1, p. 151-188.
- GUILBERT, Louis (1975). *La créativité lexicale*. Paris: Larousse.
- GUIRAUD, Pierre (1971). «Néologismes littéraires». *La Banque des mots*, 1, p. 23-28.
- GUNDERMANN, Hans; GODOY, Luis; CANIGUAN, Jaqueline; TICONA, Elías; CASTILLO, Ernesto; CLAVERÍA, Alejandro; FAÜNDEZ, Cesar (2009). *Perfil sociolingüístico de lenguas mapuche y aymara en la Región Metropolitana*. Santiago de Chile: Corporación Nacional de Desarrollo Indígena: Universidad Tecnológica Metropolitana.
- LAGOS, Cristián (2010). *El mapudungún en Santiago de Chile. Caracterización de la competencia, vitalidad y representaciones sociales en torno a la lengua mapuche en la ciudad*. Tesis doctoral sin publicar. Universidad de Valladolid, Valladolid.
- REY, Alain (1976). «Néologisme: un pseudo-concept?». *Cahiers de lexicologie*, 28 (1), p. 3-17.
- REY, Alain (1988). «Dictionnaire et néologie». En: *Actes du colloque Terminologie et technologies nouvelles*. Quebec, p. 279-289.
- RONDEAU, Guy (1984). *Introduction à la terminologie* (2ª ed.) Quebec: Gaëtan Morin.
- SABLAYROLLES, Jean-François (1993). «Fonctions des néologismes». *Cahiers du CIEL, Lexique et construction du discours*. UFR EILA, Paris-7, p. 53-94.

- SABLAYROLLES, Jean-François (2009). «Neologismo o no? Ensayo de clarificación de algunos problemas de incorporación». *Revista de Investigación Lingüística*, 12, p. 101-122.
- SAGER, Juan Carlos (1990). *A practical course in terminology processing*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- SALAS, Adalberto (1987). «Hablar en mapuche es vivir en mapuche. Especificidad de la relación lengua/cultura». *Revista de Lingüística Teórica y Aplicada*, 25, p. 27-35.
- SÁNCHEZ, Gilberto (2007). «¿Cómo se autodenominaban los mapuches y cómo llamaban a su suelo natal (patria, país) y a su lengua, durante la colonia?». *Revista de Historia Indígena*, 10, p. 7-28.
- VILLENA, Belén (2014). *El mapudungún en Santiago de Chile: creación neológica y vitalidad interna*. Santiago: Editorial Universitaria.

Notas

1. Este artículo ha sido financiado por el sistema Becas-Chile del Programa de Formación de Capital Humano Avanzado de la Comisión Nacional de Investigación Científica y Tecnológica (CONICYT).
2. Lengua vernácula del pueblo mapuche, hablada actualmente en algunos sectores del centro y sur de Chile y Argentina. Es denominada mediante diversos glosónimos, como *mapudungu*, *mapudungun*, *mapuchedungun* o *chedungun* —nombres dados por sus propios hablantes— o *araucano*, *lengua mapuche* o simplemente *mapuche* —denominaciones acuñadas por la comunidad hispanohablante (cfr. Díaz-Fernández, 2008; Sánchez, 2007).
3. A pesar de ser una obra del siglo pasado, este diccionario, por la cantidad de entradas y por la calidad de su información gramatical y semántica, sigue manteniendo plena vigencia y hasta ahora no ha sido superado.
4. Aunque en la investigación original se utilizaron fotografías en las que aparecían los referentes de los conceptos cuyos nombres se esperaba elicitarse, en este artículo se emplearán palabras del español general de Chile para aludirlos. Algunas de ellas no coinciden con las palabras empleadas en el español coloquial chileno (presentes en algunos de los préstamos recogidos en este estudio) o en el español peninsular. Estas unidades son: *ampolleta*, cuya variante peninsular es *bombilla*; *automóvil*, cuyas variantes en el español coloquial chileno y en el peninsular son *auto* y *coche*, respectivamente; *computador*, cuya variante en español peninsular es *ordenador*; *lentes ópticos*, cuyas variantes en el español coloquial chileno y en el peninsular son *lentes* y *gafas*, respectivamente; *microbús*, cuyas variantes en el español coloquial chileno y en el peninsular son *micro* y *bus*, respectivamente; *mouse*, cuya variante en el español peninsular es *ratón*; y *teléfono celular*, cuyas variantes en el español coloquial chileno y en el peninsular son *celular* y *teléfono móvil*, respectivamente.

TERMINÀLIA parla amb...

Josep Lluís Barona Vilar, catedràtic d'Història de la Ciència de la Universitat de València

Josep Lluís Barona Vilar
(València, 1955)

És catedràtic d'Història de la Ciència a la Universitat de València. Membre de l'Institut d'Història de la Medicina i de la Ciència López Piñero, on dirigeix el programa de doctorat interuniversitari Estudis Històrics i Socials sobre Ciència, Medicina i Comunicació Científica. És autor de més de dues-centes publicacions sobre la salut i la sanitat a Espanya i Europa, sobre la nutrició i la fam, sobre la

circulació del coneixement i sobre l'exili científic espanyol. Investigador principal del grup de recerca SANHISOC (Health in Society), ha dirigit una dotzena de projectes de recerca competitius en les línies esmentades. Com a persona compromesa que és, ha ocupat diversos càrrecs de gestió universitària i ha liderat iniciatives socials i polítiques al País Valencià.

La història de la ciència, la medicina i la comunicació científica és l'objecte complex de la vostra especialització. Com i quan us adoneu que el vostre camí dins de la medicina us condueix cap als estudis històrics i socials? Quins són els vostres referents?

Vaig iniciar els estudis de medicina amb vocació de psiquiatre i des dels darrers anys em vaig formar en psiquiatria a l'Hospital Clínic de la Universitat de València, on la professora Carmen Leal dirigia un grup molt actiu. Després hi vaig encetar l'especialitat de psiquiatria al mateix temps que feia guàrdies a l'immens contenidor de malalts i malalties mentals que era el psiquiàtric de Bétera. L'experiència em va marcar. Influït pel magnetisme acadèmic de J. M. López Piñero vaig fer la tesi de llicenciatura sobre la psiquiatria a Espanya a l'inici del segle XX i el doctorat sobre la fisiologia experimental al segle XIX. La gran capacitat d'atrac-

ció de la història de la medicina em va enlluernar i no vaig desaprovechar l'oportunitat d'ocupar un lloc com a professor ajudant amb López Piñero. Va ser la fi de la vocació psiquiàtrica i l'inici d'un periple europeu en el domini de la història de la ciència. Una primera etapa, lligada al món germànic, tradicional referent de la història de la medicina: vaig estar a Heidelberg, vaig passar per Münster i, només doctorar-me, per Wolfenbüttel. Però la dinàmica internacional en història de la ciència portava al món anglosaxó, on perspectives més sociològiques n'obrien de noves que sovint qüestionaven els esquemes tradicionals d'anàlisi històrica. Des de la meitat dels anys noranta han estat els grups britànics i nord-americans els que més han influït en la nova deriva. Vaig tenir la sort de treballar el 1993 al Trinity College d'Oxford, sota la tutela d'Alistair Crombie, i després em vaig vincular amb el grup de la Wellcome Unit for the History of Medicine dirigit

per Mark Harrison. Aquest vincle, junt amb la col·laboració amb grups escandinaus, holandesos i flamencs, han marcat la meua trajectòria posterior. Avui en dia crec que la historiografia mèdica i científica espanyola, d'una manera o altra, és present als principals fòrums internacionals.

Com veieu la situació de la recerca en aquesta temàtica? Hi ha prou massa crítica d'investigadors? Són línies de recerca atractives per als estudiants de màster i de doctorat actuals? Quan hi ha hagut més interès per aquesta temàtica? Hi ha hagut cap fet que hagi permès augmentar l'interès per la temàtica? Heu notat una reducció de l'interès dels aspectes històrics i socials en benefici dels aspectes tecnològics?

La història de la medicina, com també la història de la ciència, va experimentar un cert creixement acadèmic als anys vuitanta i darrerament ha anat perdent força instituci-

onal amb les polítiques de reducció de les humanitats i les ciències socials a tot Europa. Encara que les situacions són diferents a cada país, hi ha hagut una tendència a refugiar-se en territoris més interdisciplinaris, com ara els *science studies* o *science, technology and society*, on l'espai comú amb sociòlegs, lingüistes, filòsofs i historiadors ha reconceptualitzat el nostre àmbit de coneixement i ha marcat una orientació més *science in society*. Per altra banda, la supervivència docent ha estat —i encara ho és— una batalla molt forta per reivindicar a les carreres científiques un espai de reflexió social i humanística que no sempre ha tingut èxit. Potser la Universitat de València és, a hores d'ara, una excepció si tenim en compte que el nostre departament imparteix docència en una dotzena de titulacions gairebé totes de ciències i salut. El màster i el postgrau han significat un treball molt intens recompensat amb una capacitat d'atracció interdisciplinària suficient per garantir la supervivència. Ara hem buscat lligams interuniversitaris amb la Universitat d'Alacant i la Universitat Miguel Hernández d'Elx, i les línies de recerca cada cop miren més als problemes contemporanis i s'allunyen més del passat més remot.

A l'Institut d'Història de la Medicina i de la Ciència López Piñero dirigiu el programa de doctorat interuniversitari i participeu en el màster. Quina antiguitat tenen aquests estudis? Quins llicenciats o graduats s'incorporen a aquesta mena d'estudis de postgrau? Per quins temes de recerca es decanten els doctorands? Quins els proposeu?

Partim d'un doctorat en Història de la Ciència i Documentació Científica creat per López Piñero als anys vuitanta, que ha anat transformant-se fins al doctorat actual, de caràcter interuniversitari, que abraça història de la ciència i comunicació científica, i que a partir d'enguany s'acurta a un any i té un caràcter semipresencial. És una nova experiència que encetem justament quan el Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC) se retira del nostre Institut: hi col·laborem tres universitats, passa de dos anys a un i oferim l'opció de fer-lo en línia. Analitzarem el resultat, però estem molt il·lusionats amb la nova experiència. Els nostres estudiants tenen una procedència variada. Hi ha la presència constant de professors de secundària, normalment de ciències o de salut; hi ha també periodistes, documentalistes, filòsofs, historiadors. Normalment els estudiants de

La supervivència docent ha estat —i encara ho és— una batalla molt forta per reivindicar a les carreres científiques un espai de reflexió social i humanística que no sempre ha tingut èxit

postgrau coneixen les nostres línies de recerca i s'hi incorporen per fer la seua recerca de màster i més tard de doctorat.

Heu estat professor convidat a diverses universitats americanes i europees. Què podem aprendre de fora en història de la medicina i de la ciència? Quines condicions de treball dels investigadors estrangers convindria importar cap aquí (accés a la dades, digitalització de fons documentals, estructures de recerca, etc.)?

Vivim en un món acadèmicament globalitzat on, al meu entendre, no hi té cabuda l'aïllament i cada vegada perden més el sentit les simples tradicions nacionals. En el nostre domini, que està a cavall de les ciències i les humanitats, de les ciències socials i la història, hem de ser capaços d'aprendre de les tradicions multidisciplinàries habituals entre els grups anglosaxons, holandesos i escandinaus. La fragmentació del coneixement en àrees tancades no sols és cognitivament una fal·làcia empobridora, sinó que també en aquesta mena de lluita acadèmica per la supervivència hem d'imitar les estructures de recerca interdisciplinària i reivindicar la importància de la cultura humanística. Pel que fa a l'heurística, el nostre país ha experimentat una gran transformació en la cultura digital, cosa que ens permet acostar-nos i assimilar-nos encara més a la cultura acadèmica europea. Aquest és l'horitzó, tot i que siguem enca-

Hem d'imitar les estructures de recerca interdisciplinària i reivindicar la importància de la cultura humanística

ra molt febles davant la burocràcia acadèmica de Brussel·les.

És la medicina l'àmbit temàtic més prolífic en estudis històrics? Per què? Quines disciplines científiques la segueixen? Revisant els programes de congressos d'història de la ciència, podem veure que s'inclouen també àmbits de recerca vinculats a les ciències socials: hi ha també tradició d'història de les ciències humanes, com la lingüística, l'antropologia o la filosofia?

Més que la medicina jo diria que és la salut, un element essencial per analitzar les societats del present i del passat. En bona mesura hem passat de parlar de la medicina a parlar de la salut i de la malaltia, de les institucions, dels grups humans... És a dir, no importa tant el discurs de la medicina o l'eficàcia de les tecnologies associades com la societat on s'apliquen. És per això que hi ha una certa simbiosi i interacció entre les diverses perspectives complementàries: la història social, la demografia, la història econòmica, la química o la medicina. En el domini de la salut, la perspectiva cultural —en un sentit ampli—, on entrarien la lingüística, l'antropologia o la filosofia, ha ocupat sempre un lloc ben important.

Quines són les revistes científiques de referència en història de la ciència i de la medicina? Hi ha obres seminals en aquest àmbit?

En l'àmbit del periodisme historicomèdic i historicocientífic, des dels anys vuitanta hi ha hagut un clar predomini de les revistes angloamericanes. Abans hi havia revistes de gran qualitat que se publicaven en alemany, com *Gesne-*

rus, *Sudhoff's Archiv*, *Medizinhistorisches Journal*; en italià, com *Medicina nei Secoli*, i en castellà, com *Asclepio*. Cada cop més la comunicació internacional va quedant reduïda a l'ús de l'anglès i han anat prenent força revistes com *Annals of Science*, *Isis*, *Medical History*, *Social History of Medicine*, *Social Studies of Science*, *Bulletin for the History of Medicine*, entre d'altres. Paral·lelament, les revistes monolingües no angleses han anat introduint l'anglès, com el cas de *Dynamis*, la revista espanyola possiblement més internacional en el nostre àmbit.

Per altra banda, les influències de la nova història de la ciència i les relacions amb la sociologia del coneixement han incorporat les obres de grans autors com ara Thomas Kuhn, Bruno Latour, Steven Sha-

pin... una generació seminal de treballs que des dels vuitanta han canviat el rumb historiogràfic.

En la història de la ciència es produeix la confluència entre l'enciclopedisme (els referents personals i institucionals), la història general (etapes, dates i esdeveniments clau) i la demografia (dades quantitatives sobre poblacions, migracions, economia, etc.). Quins altres elements hi afegirieu?

La darrera historiografia aparca la dimensió heroica personal i tracta de superar la visió internalista i acumulativa des d'una perspectiva d'integració de la ciència i la medicina dins de la societat. Per això l'economia, la demografia, les institucions i la política aporten elements d'anàlisi complementaris.

Font: Institut d'Història de la Medicina i de la Ciència López Piñero

Font: Institut d'Història de la Medicina i de la Ciència López Piñero

La terminologia mèdica com a objecte d'anàlisi diacrònica és una línia de recerca ben definida i amb seguidors específics en el nostre país i també en d'altres

Quin paper té l'estudi de la terminologia en la història de la medicina? És un àmbit prou analitzat?

El llenguatge científic és essencial perquè representa la construcció de la realitat per part de les disciplines científiques. La terminologia mèdica com a objecte d'anàlisi diacrònica és una línia de recerca ben definida i amb seguidors específics en el nostre país i també en d'altres. Al nostre país ha quedat dins de la història de la medicina o fora en dominis de lingüística aplicada o traducció. Trobe a faltar espais acadèmics comuns de col·laboració i d'interacció.

Sou expert en història de la salut i de la sanitat dels segles XIX i XX, però quin és el període històric més ben estudiat des del punt de vista

terminològic? I quins períodes presenten més llacunes?

Des del punt de vista de la demografia històrica i de l'epidemiologia hi ha una carència de treballs que, amb una perspectiva diacrònica seriosa, puguin establir elements de comprensió per al diagnòstic retrospectiu. Les obres mèdiques i l'anàlisi del llenguatge a partir del segle XX són més senzilles perquè incorporen la mentalitat pròpia del positivisme amb totes les seues limitacions però també cauteles. Abans hi ha un buit molt ampli i difícil d'omplir per raons heurístiques, metodològiques i de l'ambigüitat dels conceptes mèdics.

Ens podeu posar alguns exemples de preguntes o temes de recerca possibles en història dels termes o terminologia diacrònica?

Parlant en línies generals, la dificultat rau a ser capaç d'explicar la relació entre idees/conceptes i paraules. Un exemple paradigmàtic és la doctrina de les febres i les controvèrsies científiques en aquest domini, abans del nou paradigma microbià. El domini de les malalties mentals és un altre territori complex. Els termes prenen sentit en funció del

Les obres mèdiques i l'anàlisi del llenguatge a partir del segle XX són més senzilles perquè incorporen la mentalitat pròpia del positivisme amb totes les seues limitacions però també cauteles

paradigma científic que els crea i els fa servir, sia el galenisme i la doctrina humoral, sia la medicina experimental de laboratori. Per altra banda, la gènesi de nous coneixements és un camp magnífic on el passat i el present interactuen. Pensem en la ciència de l'alimentació al principi del segle XX o en el domini de la genètica i la biologia molecular. L'anàlisi dels nous territoris i els conflictes nominals i semàntics són aproximacions fonamentals.

La vostra recerca s'ha orientat també cap a l'anàlisi de la circulació del coneixement (transferència, comunicació, divulgació). A més, sou col·laborador regular de revistes de

Font: Arxiu personal de Josep Lluís Barona Vilars

En el context europeu la divulgació científica en llengua catalana ocupa un lloc preeminent, reconegut en molts àmbits. Això, si més no, hauria de garantir espais de comunicació científica en llengua pròpia entre els ciutadans, l'expert i el profà, el metge i el malalt

tat Jaume I (UJI) de Castelló i s'obri la perspectiva de la recerca a altres àrees com ara la sociologia, la lingüística i la traducció, el periodisme i la comunicació. Això comporta un procediment llarg i complex que haurem de recórrer amb paciència, però estem decidits a assumir el repte de crear un centre més ampli i ambiciós de bell nou.

Ens podeu explicar breument per als lectors de TERMINÀLIA qui era el professor López Piñero, si us plau?

divulgació científica. Com a historiadors, com veieu el panorama de la divulgació científica en llengua catalana? Pot arribar a ser l'únic reducte de la comunicació científica en llengua pròpia, si la recerca i la docència universitària van incorporant cada vegada més l'anglès com a llengua vehicular?

En el context europeu la divulgació científica en llengua catalana ocupa un lloc preeminent, reconegut en molts àmbits. S'ha fet una inversió i un treball molt ben fet. Això, si més no, hauria de garantir espais de comunicació científica en llengua pròpia entre els ciutadans, l'expert i el profà, el metge i el malalt. Supose que quelcom semblant succeeix a Holanda, Dinamarca o als països escandinaus, on hi ha un equilibri entre la conservació de la llengua

pròpia i l'acceptació sense restriccions de l'anglès com a llengua de comunicació internacional.

L'Institut d'Història de la Medicina i de la Ciència López Piñero ha patit (o està patint) l'amenaça de tancament per part d'un dels seus patrons, el CSIC. Aquesta pressió s'emmarca en una situació de retallades econòmiques i estructurals de la recerca a l'Estat espanyol. Com s'està vivint la situació a l'Institut? Quin és l'estat actual del problema?

Amb la col·laboració i el suport del Rectorat de la Universitat de València estem en converses per relançar un institut interuniversitari d'estudis sobre història de la ciència i comunicació científica coordinat a València, on s'integren les dues universitats d'Alacant i la Universi-

Va ser catedràtic d'Història de la Medicina a la Universitat de València des dels anys cinquanta fins a la seua jubilació. Un home que va ser capaç de crear una institució de tall europeu, creant una biblioteca històrica i d'especialitat de gran valor, integrant el patrimoni material de la ciència en un petit museu i, amb un gran poder d'atracció personal, establint els fonaments d'una història de la medicina menys tancada a l'erudició tradicional i més oberta a l'antropologia i la història social. López Piñero va tenir una llarga nòmina de deixebles que passaren per València i s'escamparen per moltes universitats espanyoles. És per això que se'l pot considerar mestre i referent d'una generació d'historiadors de la medicina espanyols.

CONSELL DE REDACCIÓ

Recerca en terminologia

La recerca en terminologia avui

MERCÈ LORENTE, PILAR SÁNCHEZ-GIJÓN I LAURA SANTAMARIA
Consell de Redacció

L'objectiu d'aquest «Dossier» és recollir informació actualitzada sobre l'activitat de recerca en terminologia en l'àrea d'acció de les universitats de la Xarxa Vives.

Presentem una relació dels grups de recerca que en els darrers anys han estat actius en projectes de recerca, creació de recursos terminogràfics o en la direcció de tesis doctorals i altres treballs de recerca, vinculats amb la terminologia, el discurs especialitzat, la traducció especialitzada, l'enginyeria aplicada al lèxic o als textos d'especialitat, la història de la ciència i de la tècnica, la documentació i altres àmbits afins. També s'inclouen iniciatives que provenen d'àmbits experts, que dediquen una part significativa de la seva recerca a qüestions d'ús o de normalització de la terminologia de les seves àrees.

Hem recollit també les darreres concessions de projectes relacionats, directament o indirectament, amb la terminologia i els discursos d'especialitat, de projectes del Pla Nacional de Recerca, Desenvolupament i Innovació del Ministeri d'Economia i Competitivitat a tot l'Estat espanyol, amb la finalitat d'observar tendències en la mena de projectes que es demanen o que es concedeixen dins d'aquest camp de recerca.

Finalment, complementa el dossier la llista de les trenta-tres tesis doctorals de les universitats de la Xarxa Vives relacionades també amb aquest tema, defensades entre 2010 i 2014. Aquesta llista dona continuïtat al «Dossier» del número 2 de TERMINÀLIA (desembre de 2010), en què analitzàvem les tesis doctorals sobre terminologia defensades a partir de 1999 a les universitats de la Xarxa Vives. Com en aquella ocasió, hem localitzat les tesis a partir de consultes de paraula clau, matèria i títol de la base de dades TESEO del Ministeri

TERMINÀLIA 10 (2014): 55-60 · DOI: 10.2436/20.2503.01.70
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

La recerca en terminologia avui

Mercè Lorente, Pilar Sánchez-Gijón i Laura Santamaria

d'Economia i Competitivitat. La cerca s'ha completat amb la revisió de les tesis publicades en el Portal TDX de la Generalitat de Catalunya, a partir de la consulta per període en alguns departaments de filologia, lingüística, documentació i traducció de les universitats vinculades. En el cas de les universitats d'Alacant i Politècnica de València ha calgut consultar els seus respectius portals. En total, en els darrers quinze anys, des de 1999 fins a l'actualitat, s'han defensat 116 tesis sobre terminologia a les universitats de la Xarxa Vives.

Cal esmentar que la cerca per paraula clau, matèria i títol, complementada amb la revisió de la llista completa d'alguns departaments, no exclou que puguin haver quedat amagades algunes tesis relacionades amb la terminologia. Agraïrem als lectors de la revista que ens ho facin saber, si detecten mancances en aquesta llista, o també en la de grups de recerca, que hem esmentat abans.

Instituts i centres de recerca vinculats amb la terminologia

Institut d'Història de la Medicina i de la Ciència López Piñero (IHMC)

Universitat de València i Consejo Superior de Investigaciones Científicas

<http://www.uv.es/uvweb/institut-universitari-historia-medicina-ciencia-lopez-pinero/ca/presentacio/presentacio-1285893059695.html>

Dir. María Luz López Terrada

L'Institut López Piñero realitza activitats regulars de recerca, documentació, divulgació i formació de postgrau i doctorat en història de la ciència i comunicació científica.

Institut Universitari de Lingüística Aplicada (IULA)

Universitat Pompeu Fabra

<http://www.iula.upf.edu>

Dir. Janet DeCesaris

L'IULA ha constituït i actualitza un corpus textual en diversos àmbits d'especialitat, desenvolupa eines de tractament del llenguatge, ofereix formació doctoral en terminologia i en altres branques de la lingüística aplicada, edita monografies i diccionaris. Acull el grup de recerca IULATERM (Lèxic i Tecnologia), vegeu l'apartat de grups.

Institut Universitari de Llengües Modernes Aplicades (IULMA)

Universitat d'Alacant, Universitat Jaume I i Universitat de València

<http://www.iulma.es>

Dir. Francisca Suau Jiménez

Aquest institut interuniversitari treballa en la recerca sobre llengües aplicades als entorns professionals i sobre discursos d'especialitat, edita diccionaris especialitzats i ofereix serveis. Agrupa diversos grups de recerca interessats en la terminologia en diverses llengües, vegeu l'apartat de grups.

Centre de Documentació Ramon Llull

Universitat de Barcelona

<http://www.cdclull.narpan.net/?Presentaci%F3>

Dir. Lola Badia

El centre inclou la línia de recerca Ciència.cat, vegeu l'apartat de grups.

Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació (CUSC)

<http://cuscub.wordpress.com>

Dir. F. Xavier Vila Moreno

El CUSC va desenvolupar, entre els anys 2006 i 207, un conveni de cooperació amb el TERMCAT per a la realització i publicació de tres estudis sobre implantació de la terminologia catalana de caràcter sociolingüístic.

Grups de recerca amb la terminologia com a línia de recerca

ASTERISC. Grup de recerca en comunicació

Departament d'Estudis de Comunicació, Universitat Rovira i Virgili

<http://www.urv.cat/asterisc/index.html>

Investigador principal: Jordi Farré Coma

COMETVAL: Corpus Multilingüe de Turisme de la Universitat de València

Institut Universitari de Llengües Modernes Aplicades

<http://www.uv.es/cometval>

Investigadora principal: Júlia Sanmartín Sáez (Universitat de València)

EPA: Espanyol Professional i Acadèmic

Institut Universitari de Llengües Modernes Aplicades

<http://cv1.cpd.ua.es/consplanesestudio/consgrpinv/datosGrupo.asp?codGrupo=1278945>

Investigadora principal: M. Antonia Martínez Linares (Universitat d'Alacant)

GALE: Grup d'Anàlisi de les Llengües d'Especialitat

Departament de Lingüística Aplicada, Universitat Politècnica de València

<http://www.upv.es/entidades/DLA/info/527368normalv.html>

Investigadora principal: Marisa Carrió Pastor

GCEC: Gènere, Ciències i Ensenyament de les Ciències

Departament de Didàctica de la Matemàtica i de les Ciències Experimentals, Universitat Autònoma de Barcelona

http://grupsderecerca.uab.cat/genere_ciencia

Investigadora principal: Mercè Izquierdo Aymerich

GENTT: Gèneres Textuals per a la Traducció

Institut Universitari de Llengües Modernes Aplicades

<http://www.gentt.uji.es>

Investigadora principal: Isabel García Izquierdo (Universitat Jaume I)

GRELIC: Grup de Recerca en Lexicologia i Lingüística de Corpus

Departament d'Estudis Anglesos i Alemanys, Universitat de Barcelona

http://www.ub.edu/web/ub/ca/recerca_innovacio/recerca_a_la_UB/grups/fitxa/G/LEXILING/index.html

Investigadora principal: Isabel Verdaguer Clavera

GRESTINT: Grup d'Estudis Interculturals

Departament d'Estudis Anglesos i Alemanys, Universitat Rovira i Virgili

http://www.urv.cat/recerca_innovacio/grupsrecerca/general-grestint.html

Investigador principal: Anthony Pym

Grup BAMILS d'Investigació en Salut Comunitària i Història de la Ciència

Departament d'Infermeria Comunitària, Medicina Preventiva i Salut Pública i Història de la Ciència, Universitat d'Alacant

<http://cv1.cpd.ua.es/consplanesestudio/ConsGrpInv/portal/datosGrupo.asp?codGrupo=3337587>

Investigador principal: Juan Andrés Nolasco Bonmatí

Grup de Lexicografia i Diacronia

Departament de Filologia Espanyola, Universitat Autònoma de Barcelona

<http://grupsderecerca.uab.cat/sfi/>

Investigadora principal: Glòria Claveria Nadal

Internet, Lingüística i Discursos d'Especialitat

Institut Universitari de Llengües Modernes Aplicades

http://www.uji.es/CA/departaments/ang/3c/grups/general/&id_grupo=161

Investigador principal: Santiago Posteguillo Gómez (Universitat Jaume I)

IPA: Anglès Professional i Acadèmic

Institut Universitari de Llengües Modernes Aplicades

<http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/3852?locale=ca>

Investigador principal: Francisco Yus Ramos (Universitat d'Alacant)

IULATERM. Lèxic i Tecnologia

Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra

<http://www.iula.upf.edu/iulaterm/tpresca.htm>

Investigadora principal: Mercè Lorente Casafont

Lexicografia Teòrica i Aplicada

Departament de Filologies Romàniques, Universitat Rovira i Virgili

http://www.urv.cat/recerca_innovacio/grupsrecerca/general-glossari.html

Investigadora principal: Maria Bargalló Escrivà

LIEC: Llenguatge i Ensenyament de les Ciències

Departament de Didàctica de la Matemàtica i de les Ciències Experimentals, Universitat Autònoma de Barcelona

<http://grupsderecerca.uab.cat/liec>

Investigadora principal: Conxita Márquez Bargalló

MIRAS. Mediació i Interpretació: Recerca en l'Àmbit Social

Departament de Traducció i Interpretació, Universitat Autònoma de Barcelona

<http://grupsderecerca.uab.cat/miras>

Investigadora principal: Marta Arumí Ribas

NEOLCYT: Grup de recerca en llengua de la ciència i de la tècnica (segles XVIII-XIX)

Departament de Filologia Espanyola, Universitat de Barcelona

<http://dfe.uab.cat/lenguayciencia/grupos.php?grp=25>

Investigador principal: Cecilio Garriga Escribano

PERLA. Grup d'Investigació en Lingüística Clínica

Departament de Teoria dels Llenguatges i Ciències de la Comunicació, Universitat de València

<http://www.uv.es/perla>

Investigadora principal: Beatriz Gallardo Paúls

SANHISOC: Sanitat, Història i Societat

Institut d'Història de la Medicina i de la Ciència López Piñero

<http://www.sanhisoc.es>

Investigador principal: Josep Lluís Barona Vilar

SCIÈNCIA.CAT

Centre de Documentació Ramon Llull, Universitat de Barcelona

<http://www.sciencia.cat>

Investigador principal: Lluís Cifuentes

TecnoLeTTra: Tecnologies del Llenguatge, la Terminologia i la Traducció

Departament de Traducció i Interpretació,
Universitat Jaume I
<http://tecnolettra.uji.es/es>
Investigadora principal: Amparo Alcina Caudet

TIREC: Tecnologia Informàtica i Recerca sobre Educació Científica

Departament de Didàctica de la Matemàtica i de les Ciències Experimentals, Universitat Autònoma de Barcelona
<http://www.crecim.cat/portal/index.php/13-per-defecte/per-defecte/162-tirec>
Investigadora principal: Roser Pintó Casulleras

TRADCyT: Traducció Científica i Tècnica

Institut Universitari de Llengües Modernes Aplicades
<https://iulma.blogs.uv.es/2010/11/12/grupo-de-investigacion-tradcyt-traduccion-cientifica-y-tecnica>
Investigadora principal: Júlia Pinilla Martínez (Universitat de València)

TRADUMÀTICA: Traducció i Tecnologies de la Informació i la Comunicació

Departament de Traducció i Interpretació,
Universitat Autònoma de Barcelona
<http://grupsderecerca.uab.cat/tradumatica>
Investigadora principal: Marisa Presas Corbella

Projectes de recerca de terminologia, seleccionats pel Ministeri d'Economia i Competitivitat en les convocatòries del Plan Nacional I+D+I de 2012 i 2013

Diccionario de términos gramaticales latinos

FFI2012-38405-Co2-01
Universidad Complutense de Madrid, Facultad de Filología
FFI2012-38405-Co2-02
Universidad de Zaragoza, Facultad de Filosofía y Letras

MINNE-LEXIKON: Diccionario de términos y motivos de la lírica religiosa y profana de la Edad Media europea (siglos XI-XV)
FFI2012-37392
Universidad de Córdoba, Facultad de Filosofía y Letras

Sistema inteligente de gestión terminológica para traductores
FFI2012-38881
Universidad de Málaga, Facultad de Filosofía y Letras

APLE2: Neologismos generales y neologismos especializados: Análisis y contraste desde el punto de vista de su producción, recepción y circulación social
FFI2012-37260
Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari de Lingüística Aplicada

SKATER: Scenario Knowledge Acquisition by Text Reading
TIN2012-38584-Co6-05: Terminology Knowledge (SKATER-UPF-IULA)
Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari de Lingüística Aplicada

TIN2012-38584-Co6-06: Lingüística y cognición (SKATER-UB-FF)
Universitat de Barcelona, Facultat de Filologia
TIN2012-38584-Co6-04: Desarrollo y aplicación de recursos para el procesamiento lingüístico del gallego (SKATER-UVIGO)
Universidade de Vigo, Facultade de Filoloxía e Tradución

Utilización del vocabulario mítico-religioso en la formación de la terminología presocrática
FFI2012-32647
Universitat de les Illes Balears, Facultat de Filosofia i Lletres

GEA (GENTEXT+ECPC+ADEX): Un macrocorpus sobre género, desigualdad social y discurso político. Análisis y elaboración de materiales didácticos, lexicográficos y computacionales
FFI2012-39289
Universitat de València, Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació

Ampliación y adaptación del corpus PERLA de datos clínicos en el marco del proyecto internacional CHILDES/TALKBANK: perfiles pragmáticos y propuestas de intervención
FFI2012-39325-Co3-01
Universitat de València, Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació

Estudios sobre la lengua del Corpus Hippocraticum
FFI2012-36474
Universidad Complutense de Madrid, Facultad de Filología

Corpus léxico de inventarios del Siglo de Oro
FFI2012-31884
Universidad de León, Facultad de Filosofía y Letras

Los debates sobre el estado de la Nación (1983-2010). Análisis pragmatolingüístico
FFI2012-31699
Universidad de Almería, Facultad de Humanidades

El inglés como lengua franca en los discursos especializados: Espacios alternativos de producción lingüística y cultural a través del análisis crítico de género
FFI2012-37346
Universidad de Zaragoza, Facultad de Filosofía y Letras

Léxico y gramática en el siglo XVII: Edición y estudio lingüístico de textos técnicos de navegación y astronomía
FFI2012-36768
Universidad Nacional de Educación a Distancia, Departamento de Lengua Española y Lingüística General

Regulación de los procesos neológicos y los neologismos en las áreas de neurociencias
FFI2012-34596
Universidad de Salamanca, Facultad de Traducción y Documentación

Lengua y Parlamento: Análisis y caracterización de una tradición discursiva
FFI2013-41172-P
Universitat de Barcelona, Facultat de Filologia

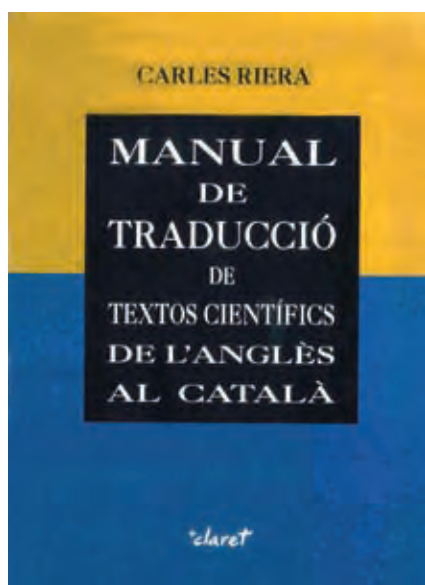
El diccionario de la ciencia y de la técnica del Renacimiento (DICTER): Implantación definitiva en la red
FFI2013-41386-P
Universidad de Salamanca, Instituto de Estudios Medievales y Renacentistas

Textos médicos latinos de los siglos VI-XI: Transmisión, edición crítica y estudio (III).
FFI2013-45690-P
Universidade da Coruña, Facultade de Filoloxía

Llista de tesis doctorals sobre terminologia de les universitats de la Xarxa Vives d'Universitats (2010-2014)

- BURGOS HERRERA, Diego Alberto. *Towards an Image-Term Co-occurrence Model for Multilingual Terminology Alignment and Cross-Language Image Indexing*. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra. 19/05/2014.
- CABRERA HERNÁNDEZ, Laura María. *Web 2.0: Wikipedia como fuente de información sobre las ciencias de la alimentación y de la nutrición*. Departament d'Infermeria Comunitària, Medicina Preventiva i Salut Pública i Història de la Ciència. Universitat d'Alacant. 01/02/2013.
- CALVO FERRER, José Ramón. *Videojuegos y aprendizaje de segundas lenguas: análisis del videojuego «The conference interpreter» para la mejora de la competencia terminológica*. Departament de Filologia Anglesa. Universitat d'Alacant. 16/01/2013.
- CONGOST MAESTRE, Nereida. *El lenguaje de las Ciencias de la Salud: los cuestionarios de salud y calidad de vida y su traducción del inglés al español*. Departament de Filologia Anglesa. Universitat d'Alacant. 17/12/2010.
- DE LUCCA, Jose Luiz. *PHRASENET - detección y extracción automatizada de unidades fraseológicas*. Departament de Lingüística Aplicada. Universitat Politècnica de València. 15/12/2011.
- FERNÁNDEZ SILVA, Sabela. *Variación terminológica y cognición. Factores cognitivos en la denominación del concepto especializado*. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra. 14/02/2011.
- GARCÍA CATALÁN, Shaila. *Hipertexto y modelización cinematográfica en la divulgación neurocientífica audiovisual. A propósito de «Redes» de Eduard Punset*. Departament de Ciències de la Comunicació. Universitat Jaume I. 02/07/2012.
- GONZALO IGLESIA, Juan Luis. *L'estructuració de la comunicació de risc en entorns complexos: comunicació, comunitats i mediacions. Risc nuclear, risc químic i canvi climàtic a la Unió Europea*. Departament d'Estudis de Comunicació. Universitat Rovira i Virgili. 16-11-2010.
- GYSKA, Tatiana. *Estudio lexicológico comparado de los nombres simples de profesiones del español, el ruso y el kirguiz: aplicaciones en lexicografía y enseñanza de lenguas*. Departament de Filologia Francesa i Romànica. Universitat Autònoma de Barcelona. 14/12/2011.
- JORDÀ MATHIASSEN, Eivor. *Lexicografía y género: un estudio comparativo de las diez ediciones del diccionario de términos jurídicos (inglés-español/español-inglés) de Enrique Alcaraz Varó y Brian Hughes*. Departament de Teoria dels Llenguatges i Ciències de la Comunicació. Universitat de València. 19/04/2012.
- JULIA LUNA, Carolina. *Estructura y variación en el léxico del cuerpo humano*. Departament de Filologia Espanyola. Universitat Autònoma de Barcelona. 28/04/2010.
- JUVÉ UDINA, Eulàlia. *Evaluación de la validez de una terminología enfermera de interfase*. Escola Universitària d'Infermeria. Universitat de Barcelona. 27/11/2012.
- LORENZO SALAZAR, Danica Joy. *Lexical bundles in scientific English: a corpus-based study of native and non-native writing*. Departament de Filologia Anglesa i Alemanya. Universitat de Barcelona. 24/11/2011.
- MARCO TORRES, Amparo. *La sanitat Valenciana en l'època de Madoz a través del «Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y sus posesiones de ultramar» (1845-1850)*. Departament d'Història de la Ciència i la Documentació. Universitat de València. 21/12/2011.

- MARÍN GARCÍA, María Paz. Los referentes culturales de tipo jurídico en la ficción narrativa: análisis descriptivo en un corpus de novelas en lengua inglesa y su traducción a español. Departament de Traducció i Comunicació. Universitat Jaume I. 09/09/2010.
- MONTANÉ MARCH, Maria Amor. Terminologia i implantació: anàlisi d'alguns factors que influencien l'ús dels termes normalitzats de la informàtica i les TIC en llengua catalana. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra. 11/12/2012.
- MORENO VILLANUEVA, José Antonio. Formación y desarrollo del léxico de la electricidad en español (siglos XVIII-XIX). Departament de Filologies Romàniques. Universitat Rovira i Virgili. 05/07/2012.
- MUÑOZ TORRES, Carlos Arturo. Análisis contrastivo y traductológico de textos médicos (inglés-español). El género «Caso Clínico». Departament de Traducció i Interpretació. Universitat Autònoma de Barcelona. 24/02/2011.
- PARDO HERRERO, Pilar. El diccionario enciclopédico hispano-americano de Montaner y Simón: a propósito del léxico de la ciencia y de la técnica. Departament de Filologia Espanyola. Universitat Autònoma de Barcelona. 04/05/2012.
- PASCUAL FERNÁNDEZ, M. Luisa. Diccionario de autoridades (2ª ed.): técnica lexicográfica y lengua de la ciencia. Departament de Filologia Espanyola. Universitat Autònoma de Barcelona. 30/09/2013.
- PASTOR ENRÍQUEZ, Verónica. Estrategias de búsqueda onomasiológica en la actividad de traducción. Una ayuda al diseño de diccionarios terminológicos. Departament de Traducció i Comunicació. Universitat Jaume I. 20/09/2013.
- PENA MARTÍN, Carolina. El género *Dasya* (Rhodophyta, *Dasyaceae*) en la península Ibérica y las islas Baleares: revisión taxonómica y nomenclatural. Departament de Ciències Ambientals i Recursos Naturals. Universitat d'Alacant. 28/04/2011.
- POLYAKOVA NESTERENKO, Oksana. Estudio de las peculiaridades de la terminología en el entorno académico del EEES en ruso y en español. Departament de Lingüística Aplicada. Universitat Politècnica de València. 29/11/2013.
- QUEROL JULIÁN, Mercedes. Discussion sessions in specialised conference paper presentations. A multimodal approach to analyse evaluation. Departament d'Estudis Anglesos. Universitat Jaume I. 04/02/2011.
- SALAZAR BURGOS, Hada Rosabel. Descripción y representación de los adjetivos deverbales del participio en el discurso especializado. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra. 05/09/2011.
- SÁNCHEZ LOLLETT, Jeannette. Voces de ciencia y técnica en el diccionario de autoridades (1726-1739). Departament de Filologia Espanyola. Universitat Autònoma de Barcelona. 25/09/2012.
- SEGHEZZI, Natalia Andrea. Variación terminológica y canal de comunicación. Análisis contrastivo de textos especializados escritos y orales sobre lingüística. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra. 27/10/2011.
- TEMIZÖZ, Özlem. Postediting machine translation output and its revision: subject-matter experts versus professional translators. Departament d'Estudis Anglesos i Alemanys. Universitat Rovira i Virgili. 24-10-2013.
- TRIAS FERRI, Laura. La terminologia tèxtil a la documentació llatina de la Catalunya altomedieval. Departament de Filologia Llatina. Universitat de Barcelona. 06/09/2012.
- TSAI, Hui-Wen. Terminología del sutra del corazón: técnicas y opciones metodológicas de su traducción al chino, inglés y español. Departament de Traducció i Interpretació. Universitat Autònoma de Barcelona. 01/06/2011.
- VALERO DOMÈNECH, Esperanza. Patrones de la definición terminológica en el ámbito de la cerámica. Una contribución a la automatización de las definiciones. Departament d'Administració d'Empreses i Màrqueting. Universitat Jaume I. 14/03/2014.
- VEGARA FABREGAT, Laura. La metáfora en los textos jurídicos y su traducción: las resoluciones del Tribunal Supremo de los EE.UU. Departament de Traducció i Interpretació. Universitat d'Alacant. 18/07/2013.
- ZARNIKHI, Abolfazl. Towards a Model for Terminology Planning. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra. 29/07/2014.

RIERA i FONTS, Carles (2014)
Manual de traducció de textos científics de l'anglès al català
Barcelona: Claret. 272 p.
ISBN: 978-84-9846-835-9

Apriori, el fet que una obra sigui de Carles Riera ja és garantia de qualitat. De formació tant lingüística com científica —és doctor en Filologia Catalana i llicenciat en Farmàcia—, ha esdevingut un destacat especialista en el camp del llenguatge científic català. De fet, el *Manual de traducció de textos científics de l'anglès al català* complementa altres obres que ha publicat aquest autor, alhora que suplementa el *Manual de traducció anglès-català* d'Ainaud, Espunya i Pujol, molt complet però més general, i el *Manual de traducció científicotècnica* de Montalt, molt orientat a la pedagogia.

Tal com diu Riera, es tracta d'un manual de traducció, però també és un manual de correcció, cosa que el fa molt útil. A més, l'autor li ha donat un enfocament eminentment pràctic, ja que exposa el contingut d'aquesta obra mitjançant un gran nombre d'exemples de traducció, en els quals proporciona la versió en anglès i, a continuació, la versió catalana publicada, juntament, si escau, amb les possibles millores que proposa. Els fragments s'han extret tant de traduccions catalanes de tractats clàssics universitaris com d'obres de divulgació científica redactades també en anglès i traduïdes al català.

Aquest manual consta de quatre parts, cadascuna de les quals estudia diverses qüestions referents a la traducció de textos científics. Així, a la part I, Riera tracta d'aspectes generals com ara la relació entre la ciència i la traducció. Afirmar que tot traductor especialitzat hauria de tenir quatre tipus de competències: la traductora, la lingüística (tant de la llengua de partença com de la d'arribada), la cultural (també d'ambdues llengües) i la tecnològica. Afegeix que, per ser un bon traductor de textos científics, convé conèixer el tema de què tracta el text, a més del vocabulari específic (koiné) de la disciplina a què pertany el text, i cal saber resoldre els problemes terminològics que es presentin —a banda de dominar la sintaxi, la pun-

tuació, etc., del català i els elements discursius propis del gènere textual que s'ha de traduir. Les qualitats d'una bona traducció són la fidelitat i la naturalitat, però també la correcció, l'adequació, la cohesió, la coherència, la concisió i la claredat. Pel que fa a les tècniques de traducció, Riera explica breument què són la condensació, l'amplificació, la transposició, la modulació, la translació i l'adaptació. També tracta de la producció, la difusió i la divulgació de la ciència en català, i assevera que «cada llengua configura una cosmovisió que influeix en la producció i comunicació de la ciència». Aquesta part acaba amb una revisió del panorama històric de les traduccions científiques de l'anglès al català.

Les altres tres parts constitueixen les seccions sistemàtiques o descriptives d'aquest manual. La part II tracta dels aspectes sintàctics, com ara les funcions sintàctiques i les diferències entre l'anglès i el català pel que fa als articles, als adjectius —no només qualificatius, sinó també demostratius, quantitatius, possessius i indefinits—, als verbs (veus actives i passives, règims verbals, modes i temps), als pronoms febles, relatius i interrogatius, als adverbis, a les preposicions i locucions prepositives, i a les conjuncions de coordinació i de subordinació.

Més endavant, a la part III, Riera exposa els problemes amb què es pot trobar un traductor de textos científics quant als aspectes estilístics. Comença definint què és l'estil i la concordança, ja sigui la del verb amb el subjecte, ja sigui la de l'adjectiu (o participi) o del pronom amb el substantiu. Dins dels déficits de concordança, esmenta, a més, els anacoluts i els zeugmes, i en dóna exemples aclaridors. Continua explicant en què consisteixen: les asimetries; el desordre (copiar l'ordre dels mots de la llengua d'origen en la d'arribada); l'ambigüitat (per mala col·locació, per una polivalència, per una estructura gramatical insuficient o per mala puntuació); la confusió, la contrarietat lingüís-

tica (poca claredat) i l'abstractisme (excessiva nominalització); la redundància (per element gramatical o de grau); la repetició o l'el·lipsi (de preposicions o de verbs), i alguns usos impropis d'indole molt diversa.

L'última part del manual, la part IV, és potser la més interessant des del nostre punt de vista, ja que tracta dels aspectes terminològics de la traducció científica. Aquí Riera comença explicant uns quants conceptes sobre terminologia en general, com ara sinonímia i polisèmia, homònims i parònims, llatinismes i mots híbrids, mots compostos i mots escurçats, i noms propis. A continuació, estudia la influència de l'anglès tenint en compte quatre tipus de termes: els manlleus o préstecs, els calcs, els cultismes i els paral·lelismes.

El tret que crida més l'atenció en el llenguatge que Riera utilitza —tant a l'hora de redactar com de traduir— és l'alt grau de formalitat. A més, pel que fa a l'ordre dels elements de la frase, l'autor anteposa l'adjectiu al substantiu en nombroses ocasions, no només quan hi ha altres complements de nom sinó també quan va sol («el present manual», per exemple). També s'hi detecten alguns usos alternatius (potser no del tot normatius) del gerundi.

Una altra característica del llenguatge científic és l'ús freqüent de la passiva. Tal com diu Riera: «si bé no és tan abundant en català l'ús de la veu passiva com ho és en anglès, ben sovint és la veu que convé de fer servir, especialment quan l'ús del pronom feble *es* pot resultar ambigu dins la frase, oi més en el llenguatge científic, el qual ha de ser tothora clar i precís». En aquesta frase, pot sorprendre l'escriptura de l'expressió *oi més*, que Riera escriu en dos mots però que apareix en el *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2) en

forma aglutinada. Podria pensar-se que es tracta d'un error ortotipogràfic més, però en aquest cas no és així perquè es reitera.

Potser es podria aconseguir que aquest manual encara fos millor si en la propera edició —que, sens dubte, es publicarà— se'n fes una revisió ortotipogràfica a fons; a més, uns altres aspectes que potser caldria també valorar són la inclusió de tantes notes a peu de pàgina i la realització de canvis sense justificar en les traduccions.

En definitiva, es tracta d'una obra ben estructurada que exposa les qüestions més rellevants per a la traducció de textos científics de l'anglès al català i ofereix la teoria d'una manera molt resumida, amb nombrosos exemples de traduccions reals publicades que clarifiquen el que l'autor explica. A més, té en compte diverses varietats dialectals, tant de l'anglès com del català. Riera, que és un dels màxims experts en el llenguatge científic català, mostra tenir una gran cura per la puresa del llenguatge, la qual cosa de vegades podria semblar un tret arcaïtzant —com ara l'ús de *ço*, *ací*, *ans*, *suara*, *d'antuvi*, *heus-ne*, *car*, etc. Per aquest motiu, potser seria millor utilitzar un llenguatge d'un registre no tan alt sinó una mica més planer; és a dir, formal, sí, però més contemporani (i això inclou l'ús del passat perifràstic en lloc de la forma simple). Al capdavant, el que interessa és la difusió de la ciència, i la majoria de les persones que s'hi dediquen no tenen coneixements superiors de llengua catalana.

TERESA MIRET-MESTRE
Societat Catalana de Terminologia

TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA (2014)
Terminologia electoral bàsica
Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia
(Diccionaris en Línia)
http://www.termcat.cat/es/Diccionaris_En_Linia/179

En temps d'una certa agitació política com els que vivim, resulta especialment adient la publicació de la *Terminologia electoral bàsica*, que inclou cent vint-i-cinc termes relacionats amb els sistemes i els processos electorals. Es tracta d'un diccionari que serà de gran utilitat, especialment per a la docència, que sovint s'ha hagut de basar en manlleus i solucions més o menys improvisades pels mateixos docents. Però més enllà de les aules, aquesta terminologia hauria de ser molt benvinguda per un ampli ventall d'usuaris: des dels representants polítics que debaten (encara!) diverses propostes de llei electoral per a Catalunya fins als periodistes que han d'informar d'aquests debats, o de processos electorals que, fora de les nostres fronteres, empenen sistemes de votació i recompte per als quals, en català, sovint no disposàvem de termes propis.

La voluntat de l'equip que, amb rigor i professionalitat, ha elaborat el diccionari ha estat fonamentalment la de trobar solucions pròpies i naturals en un àmbit en què sovint regna una certa confusió conceptual. Així, a banda de consensuar les solucions tècnicament i lingüísticament més adients, en l'elaboració de la terminologia s'ha fet una feina important de delimitació de conceptes. Per exemple, les fronteres entre el *balotatge* i la *segona volta*, entre el *vot de barreja* (solució consensuada per evitar el manlleu *panachage*) i les *llestes obertes*, o entre *fórmula* i *sistema electoral*, són subtils i sovint, en altres llengües, hi regna una certa confusió. Gràcies a la terminologia del TERMCAT, en català això es podrà evitar i hom podrà emprar els termes precisos en cada context.

Entre les solucions que preveu el diccionari destaquen alguns termes que poden ser de gran utilitat per al debat públic a casa nostra: per exemple, el *sistema proporcional personalitzat*, que és el terme triat per referir-se al que popularment hom denomina *sistema alemany* o, de manera més imprecisa, *sistema mixt*: un sistema electoral de doble vot en què els electors voten en una urna una llista electoral i en una altra, un candidat de districte uninominal. El resultat del primer vot determina la distribució dels escons entre els partits i el del

segon contribueix parcialment a definir les persones que ocuparan els escons de cada formació. Fa anys que diverses veus proposen una adaptació d'aquest sistema com el més adient per a les eleccions al Parlament de Catalunya, així que tenir el concepte ben definit i amb una denominació adient pot ser de gran utilitat per ordenar el debat.

Una lectura atenta de la terminologia també pot ajudar el lector a entendre que a Catalunya no hi ha un problema de *proporcionalitat* sinó de *prorratgeig desviat*, o que les famoses *llestes obertes* no són, en si mateixes, una alternativa a l'actual sistema electoral sinó només a un dels seus components.

Com en qualsevol operació d'aquesta naturalesa, en l'elaboració de la terminologia s'han pres algunes decisions que, per tal d'evitar el recurs excessiu a manlleus d'altres idiomes, comporten un cert risc de no ser adoptades per l'ús. La tria del terme *vot de barreja* per referir-se al que en altres llengües s'anomena *panachage*, o la tria com a terme preferent de *delimitació interessada* per referir-se al que sovint hom anomena *gerrymandering* són alguns exemples de decisions sobre les quals caldrà estar atents a la seva consolidació.

Finalment, cal fer esment al fet que en la delimitació del camp semàntic que abraça la terminologia s'ha optat per una concepció restringida que ha deixat fora, per exemple, els termes relacionats amb referèndums i consultes populars. Atesa la rellevància social que aquesta mena de processos de votació tenen al nostre país, hauria estat interessant incloure'ls, malgrat que no facin referència estrictament a eleccions. Potser en posteriors revisions es pot ampliar la terminologia en aquesta direcció.

En tot cas, la precisió i el rigor amb què s'ha elaborat la *Terminologia electoral bàsica* garanteixen que serà un punt de referència important per a tots els usuaris i professionals de la llengua que hagin de tractar qüestions relacionades amb les eleccions.

JORDI MUÑOZ

Departament de Dret Constitucional i Ciència Política
 Universitat de Barcelona

La terminologia comptable de les Normes internacionals d'informació financera (NIIF)

A2

Terminologia comptable de les NIIF

En una època de crisi econòmica com la que estem patint, la terminologia té una importància cabdal. La majoria dels economistes opinen, quan el que necessitem és que diagnostiquin. I en aquesta fase de la crisi no tenim encara diagnòstics perquè els termes es confonen entre qui parla i qui escolta.

Els professionals de la comptabilitat fa més de vint anys que intenten dotar-se d'unes definicions unívokes que facin possible que els seus informes siguin entesos a tot el món amb una única interpretació. Aquestes definicions estan incloses en les Normes internacionals de comptabilitat (NIC) —consensuades durant els anys noranta i aplicades mundialment— i les Normes internacionals d'informació financera (NIIF) —sorgides durant el segle XXI per millorar l'adaptació de les NIC a la pràctica financera.

L'any 2005 la Unió Europea (UE) també va adoptar aquestes normes (que apareixen publicades en el Reglament 1606/2002 de la Comissió Europea) per utilitzar-les a tots els estats membres. Aquestes normes estan redactades originàriament en anglès i es tradueixen a totes les llengües oficials de la UE. La manca de reconeixement del català com a llengua oficial de la UE ha dificultat que hi hagi una traducció al català d'aquestes normes, cosa que permetria establir la terminologia comptable catalana correcta.

Actualment, doncs, els professionals de la comptabilitat no dis-

posen d'una versió catalana de les normes i, per tant, han de recórrer o bé a la versió original anglesa o bé a la versió traduïda a l'espanyol. Aquesta situació fa que la terminologia comptable catalana presenti vacil·lacions en l'ús i també incorreccions.

El Departament de Comptabilitat de la Facultat d'Economia i Empresa i els Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona han treballat de manera conjunta per oferir una proposta terminològica en català que sigui lingüísticament correcta i comunicativament adequada en el marc de les NIIF i les NIC. El resultat n'ha estat l'obra en línia *Terminologia comptable de les NIIF* (<http://www.ub.edu/ubterm/obres/niif-diccionari.xml>).

L'elaboració d'aquesta obra ha partit del buidatge de tots els termes i de totes les definicions continguts en la versió anglesa de les NIIF i les NIC, i de l'associació de cada terme anglès amb els equivalents espanyol i francès que consten en les versions traduïdes respectives. Aquestes són les informacions que es mostren en l'obra, juntament amb la proposta terminològica catalana.

En absència d'unes normes oficials en català, s'ha optat per mostrar la definició recollida en la versió anglesa, ja que és el text originari del qual parteixen les altres versions traduïdes i és, també, la versió que preval en cas que alguna traducció s'aparti de la interpretació derivable de la versió anglesa. Els termes en espanyol tenen l'ob-

jectiu d'associar el terme anglès i la proposta catalana amb la forma probablement més coneguda pels professionals del nostre país. Els termes en francès, en canvi, ens han permès contrastar algunes traduccions a l'espanyol poc encertades i ens han ajudat a fer una proposta catalana més adequada. En alguns casos, també s'han tingut en compte les equivalències al portuguès i a l'italià, però no se n'ha fet un buidatge sistemàtic i per això no s'hi han fet constar.

Aquesta obra pretén ser, sobretot, un punt de partida cap a la fixació de la terminologia comptable en català, imprescindible perquè els professionals puguin transmetre el seu coneixement de manera precisa i lingüísticament correcta. En el context universitari, és una eina per a la docència en català i per facilitar la intercomprensió entre professors i estudiants de procedències geogràfiques diferents. També és una eina per als investigadors que han de publicar en llengües diferents a la catalana, ja que els permet trobar els termes precisos per a una correcta comprensió fora del nostre entorn.

JORDI MARTÍ PIDELASERRA
Facultat d'Economia i Empresa
Universitat de Barcelona

ÀNGELS EGEA PUIGVENTÓS
Serveis Lingüístics
Universitat de Barcelona

Terminografia adaptada a les necessitats del traductor: la plataforma col·laborativa Humanterm en l'entorn Tiki Wiki

Introducció

Si optem per obrir la porta de la terminologia que s'adapta millor a les necessitats del traductor entrem en un món de recursos en què actualment la tecnologia desenvolupa un paper primordial.

La metodologia de treball del traductor s'ha anat adaptant a les tecnologies d'accés i recopilació de la informació. Els recursos tradicionals o habituals fins fa pocs anys (lèxic, glossari, thesaurus, diccionari, etc.) han evolucionat amb la digitalització (recursos electrònics: discos òptics o accés en línia), han donat lloc a eines i recursos més específics (bancs de dades terminològiques, extractors terminològics, alineadors textuais, memòries de traducció, gestors de terminologia o estacions de treball terminològic, bancs textuais o corpus, plataformes de traducció en línia, etc.) o s'han transformat en recursos menys voluminosos, de temàtica més específica (bancs de coneixement especialitzat) i orientats a la col·laboració, el debat, els suggeriments o les recomanacions terminològiques (terminologia en núvol: plataforma col·laborativa).

Presentació de la plataforma col·laborativa Humanterm

La plataforma Humanterm que presentem aquí forma part d'un projecte de recerca, d'un any de durada (2012-2013), dut a terme per un equip de sis docents i dues alumnes del grau de Traducció i Comunicació Intercultural de la Universitat Europea, campus de Villaviciosa de Odón (Madrid).

Si bé l'origen d'aquesta plataforma surgeix de la idea de donar suport als nostres alumnes de traducció que solen fer pràctiques en organitzacions no governamentals, també es podria aplicar perfectament a qualsevol altra situació o àmbit de treball. En efecte, la manca de recursos en certs àmbits especialitzats en què la llengua d'arribada és el castellà (ciència i tecnologia, entre molts d'altres) i la inexistència d'un portal de terminologia on anar a buscar respostes en cas de dubtes i dificultats (validació terminològica), ens fan aportar el nostre granet de sorra amb propostes col·laboratives i d'intercanvi d'informació extrapolables a qualsevol fòrum de traducció especialitzada.

A partir de textos originals en castellà i de l'àmbit humanitari, extrets de revistes, llocs web i memòries de pràctiques de traducció en organitzacions no governamentals, es va constituir un primer corpus de referència que a poc a poc va anar agafant la seva forma definitiva, és a dir, tres-cents trenta entrades en castellà (unitats de significació general i unitats de significació especialitzada). Els criteris d'extracció i selecció van ser l'opacitat, la indispensabilitat i la traducció difícil o enganyosa. L'extracció es va fer manualment, malgrat haver fet alguna prova amb l'extractor automàtic TermoStat Web 3.0 de la Universitat de Montreal (Canadà).

Glossari amb enfocament terminològic

En l'àmbit de la traducció professional, el factor temps és decisiu a l'hora d'elaborar recursos i s'en-

tén que l'opció més ràpida sigui la llista d'equivalències o el recurs a la memòria de traducció amb el gestor terminològic que hi està associat. El criticat glossari en cercles acadèmics, especialment universitaris, perd la seva condició de «germà pobre del diccionari» i deixa de ser un «recurs poc valorat» en l'àmbit de la traducció professional, sobretot si, a més de la llista d'equivalències, proposa un enfocament terminològic: domini, context, suport conceptual, observacions i fonts. Aplicat a l'àmbit docent (llicenciatures, graus o màsters de traducció), és el que anomenem el *diccionari de classe* (eina de l'aula taller de traducció que incorpora al glossari elements clau de la fitxa de buidatge).

En ambdós casos sempre hi ha la possibilitat que, abans de fer la traducció pròpiament dita, el traductor remeti el seu glossari al proveïdor de serveis perquè en validi la terminologia.

Model de fitxa terminològica o fitxa de buidatge

La fitxa terminològica o de buidatge és probablement la font d'informació més útil, precisa i rigorosa de què pot disposar un professional de les indústries de la llengua o la comunicació plurilingüe. Sobre tot si aquesta fitxa s'ofereix en versió completa, amb tots els apartats susceptibles d'interessar a aquest tipus de professional.

Per la seva complexitat i laboriositat pot ser que s'apliqui més a la terminologia pròpiament dita i no tant a la seva vessant aplicada a la traducció professional, una activitat que depèn massa de terminis de lliurament curts.

Tot i això, si pretenem crear una plataforma col·laborativa, una àgora virtual que fomenti l'intercanvi d'idees, propostes, recomanacions i suggeriments terminològics, i que funcioni de manera col·lectiva en el si d'una associació, agrupació o fòrum de discussió, aleshores la fitxa de buidatge pot trobar-hi el seu espai.

A continuació detallem els apartats de què consten les fitxes de buidatge monolingües i plurilingües de la plataforma Humanterm:

a) Apartats de la fitxa de buidatge monolingüe (ES) utilitzada en la plataforma col·laborativa Humanterm (àmbit humanitari):

- Categoria gramatical.
- Domini, àrea o àmbit.
- Context i font corresponent.
- Definició i font corresponent.
- Notes o observacions i font corresponent.
- Possibles sinònims o antònims i fonts corresponents.

- Possibles sinònims o antònims i fonts corresponents.

En realitat, s'ha creat una fitxa de buidatge per idioma. Hi havia la possibilitat de crear una fitxa bilingüe, però no s'ajustava al nostre projecte plurilingüe. A més, pel contingut, tampoc no es podia crear una fitxa plurilingüe pròpiament dita. (Per a l'accés a les fitxes plurilingües, vegeu el menú de la plataforma —globus terraquí verd— All languages.)

Model de plataforma

Amb la finalitat de donar cabuda a la terminologia d'un àmbit tan inabastable com l'humanitari, es va idear una plataforma fàcil d'utilitzar, que permetés treballar en núvol, sense els condicionants del banc de dades terminològiques (profusió d'àmbits, de volum i de combinacions lingüístiques), ni del gestor terminològic (profusió de marques i versions).

Meeting on Computer-Assisted Translation and Terminology (JIAM-CATT), que a diferència de Humanterm només utilitza el sistema Tiki Wiki com a plataforma de gestió de recursos, intercanvi d'idees, fòrums i notícies, però no com a glossari o banc de dades terminològiques d'una àrea determinada.

Accés a la plataforma

Per accedir a la plataforma col·laborativa Humanterm n'hi ha prou amb clicar l'enllaç <http://www.humantermuem.es/tiki-index.php>. Aquest accés és de consulta simple. Per poder col·laborar-hi, l'usuari interessat s'ha de registrar (permisos de registre i accés). Després de l'autorització pertinent dels administradors, l'usuari pot afegir-hi termes nous i participar en els fòrums de discussió (modificació, rectificació, ampliació, recomanació, etc.). Com

Els apartats o camps òbviament poden variar segons la temàtica de què es vulgui tractar. Fins i tot s'hi podria incloure una il·lustració si la temàtica ho requerís («val més una imatge que mil paraules»).

b) Apartats de la fitxa de buidatge d'accés plurilingüe (EN, FR, CH i RU):

- Categoria gramatical.
- Notes o observacions i fonts corresponents.

Del desenvolupament i la implementació del sistema informàtic de codi obert Tiki Wiki, se'n va encarregar un informàtic col·laborador de la Universitat a partir d'un sistema de gestió de continguts i de col·laboració (Tiki Wiki CMS Groupware) que permet crear tot tipus d'aplicacions, pàgines i llocs web, portals, intranet i extranet.

Com a antecedent més proper podem citar la Joint Inter-Agency

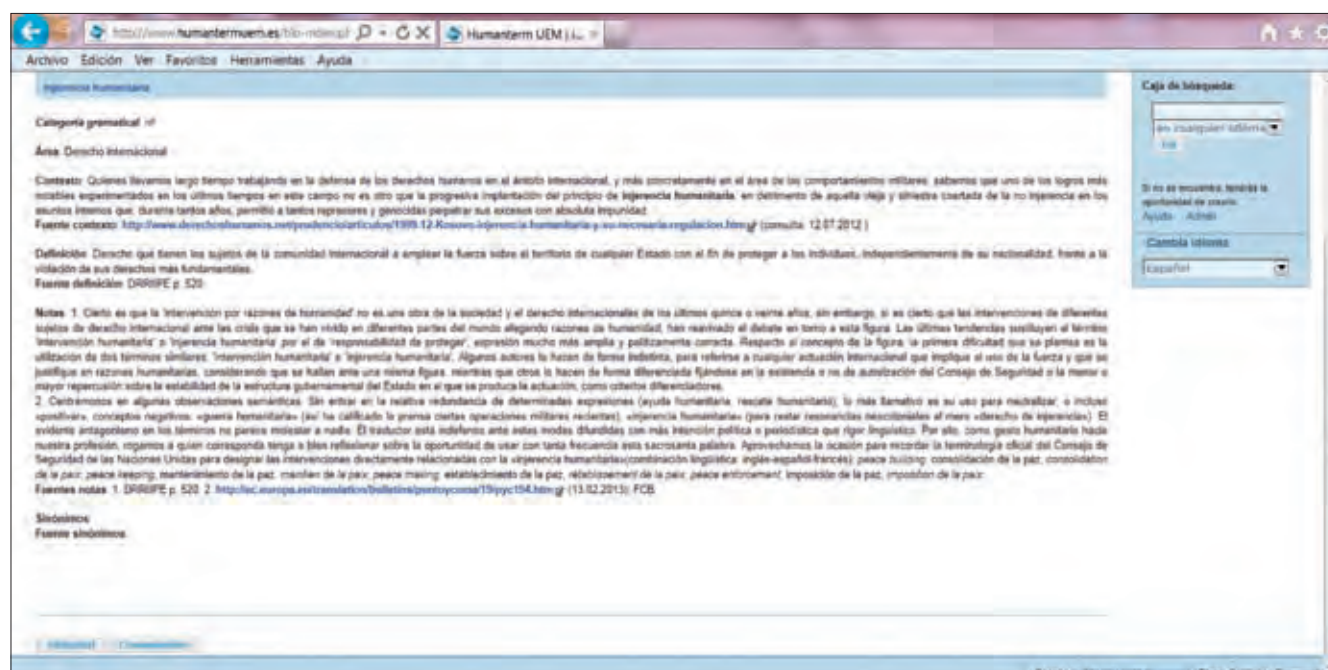
a «usuari registrat» pot afegir contingut, però no eliminar-ne, i com a «usuari editor», pot afegir i eliminar contingut. Els drets d'administració queden reservats als responsables del projecte.

Ús de la plataforma

Per tal d'adaptar-se a les necessitats del traductor en general, l'ordre dels termes és alfabètic (enfocament

Terminografia adaptada a les necessitats del traductor

FERNANDO CONTRERAS BLANCO

semasiològic) i no analògic (sistema de conceptes), encara que aquest element diferenciador entre la lexicologia (orientació semasiològica) i la terminologia (orientació onomasiològica) es fa cada vegada més difús en plena era digital i el debat queda tancat si entrem per la porta de la lingüística i incorporem la transversalitat disciplinària al treball terminològic.

De maneig fàcil, ús senzill i àgil, aquesta plataforma pot servir de model a qualsevol projecte terminogràfic monolingüe, bilingüe o plurilingüe.

La cerca terminològica dins de la base de dades es pot fer des de la «caixa de cerca» o per l'ordre alfabètic.

La primera opció de cerca és més exacta i ràpida, tot i que la segona permet una visió global de la terminologia de cadascuna de les lletres de l'alfabet.

Com que no és un sistema concebut únicament i exclusivament per allotjar una plataforma terminològica, el sistema de cerca té limitacions de tipus ortotipogràfic, uns inconvenients que a la llarga són esmenables.

Tota cerca es pot fer en l'idioma escollit (castellà, anglès, francès, xinès o rus), només s'ha d'escollir l'idioma (desplegable d'idiomes vinculat a la «caixa de cerca»: «en qualsevol idioma») o canviar-lo (desplegable d'idiomes).

Conclusió

Aportar recursos excel·lents als traductors suposa aplicar una bona metodologia de treball, mobilitzar quantitats ingents d'informació i implicar un bon nombre de col·laboradors. A més, si partim de la base que aquest tipus de treball no aspira a la completesa, si assumim que només són gotetes en l'oceà terminològic, potser podem anar-les ajuntant fins a convertir-les en bombolles d'oxigen.

FERNANDO CONTRERAS BLANCO
Universitat Europea. Campus
Villaviciosa de Odón
Traducció del castellà de TERMINÀLIA

Lluís Marquet i Ferigle (1937-2011)

Lluís Marquet: vida i obra terminològica

CARLES RIERA
Universitat Ramon Llull

TERMINÀLIA 10 (2014): 68-79 · DOI: 10.2436/20.2503.01.71
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)
<http://terminalia.iec.cat>

El 12 de març de 2011 moria l'enginyer industrial i lexicògraf Lluís Marquet i Ferigle (Barcelona, 1937 – Premià de Dalt, 2011). En aquest treball oferim una breu semblança de la seva vida i fem un repàs de la seva obra escrita. Som deutors dels treballs consignats en la bibliografia final, sobretot dels de Josep Ferrer. Agraïm la informació i assessorament de Glòria Fontova i Mariona Torra, del Centre de Terminologia TERMCAT.

1 Vida

Lluís Marquet va néixer a Barcelona el 7 d'abril de 1937. Era doctor en enginyeria industrial i estudis de la terminologia científica en català. Treballà sobretot en la fixació dels neologismes tècnics.

Cursà els estudis a l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Industrials (ETSEIB) de la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) a Barcelona, entre 1956 i 1962. S'especialitzà en electrotècnia i electrònica. En 1964 obtingué el títol d'enginyer industrial i en 1972, el de doctor enginyer industrial per l'ETSEIB (UPC).

Dedicà temps a la docència en àrees de la seva especialitat: professor encarregat de curs a la càtedra d'Electrònica de l'ETSEIB (UPC) (1970-1977), professor a l'Escola d'Enginyeria Tècnica de Barcelona (Escola Industrial) (1970-1972) i professor adjunt del Departament de Física de la Universitat Autònoma de Barcelona (1971-1973). També va fer cursos d'electrònica en diverses empreses.

Fotografia: Pau Barceló i Faix. Font: Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Recepció de Josep Carner al Palau Dalmau, seu de l'IEC, el 13 d'abril de 1970

Pel que fa als estudis, doncs, Marquet era enginyer, igual que Pompeu Fabra, però el seu interès va ser l'estudi de la llengua tècnica i científica. L'atreien enormement la terminologia en particular i la lexicografia en general.

Marquet participà en el grup de treball organitzat l'any 1966 dins la Societat Catalana de Ciències Físiques Químiques i Matemàtiques (SCCFQM), filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que havia d'elaborar un diccionari de ciència i tecnologia. Aviat passà a ser col·laborador de la *Gran enciclopèdia catalana* (GEC), a la qual dedicà els seus esforços durant un llarg període (de 1968 a 1980). Fou assessor i responsable científic i tècnic de la Secció d'Electricitat i Electrònica d'aquesta magna obra (el seu nom figura ja en el primer volum de la GEC, del 1969). Més endavant, hi féu col·laboracions per als tres primers suplementos (1983, 1989 i 1993), i encara col·laborà, entre 1980 i 1982, com a assessor científic i redactor, en l'elaboració del *Diccionari de la llengua catalana*, obra bastida sobre la base de la part lexicogràfica de la GEC. Marquet va col·laborar també en el *Petit Curial enciclopèdic* (1979) i en el *Gran Larousse Català* (1988-1992).

La tasca d'assessorament que féu en l'*Enciclopèdia desvetllà* en ell un interès creixent per l'estudi del lèxic tècnic i científic. Col·laborador, doncs, de la GEC, ho fou també amb treballs de normalització del lèxic especialitzat en la Comissió Lèxica del Col·legi d'Enginyers Industrials.

Fou secretari de la secció de Matemàtiques i Enginyeria de l'IEC, entre 1968 i 1973.

Marquet va pertànyer a la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències, creada en 1976 a iniciativa de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i integrada per altres acadèmies i institucions científiques i tècniques, la qual va tenir un important paper. Dins d'aquesta comissió, formava part de l'equip de redacció del *Full Lexicogràfic* (el primer número aparegué l'octubre de 1978, i Marquet hi publicà articles i notes).

Cal destacar les seves comunicacions presentades al Quart Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, 1976 (celebrat a la Universitat de Basilea del 22 al 27 de març), i al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, 1986.

Marquet fou el primer director de la Fundació Torrens-Ibern (vinculada amb universitats i centres professionals i de recerca), constituïda en 1977 amb el propòsit d'impulsar la normalització de l'ús del català en les activitats científiques i tècniques.

En 1979 guanyà per oposició la plaça de professor de Terminologia Científica a l'Escola de Bibliologia de la Diputació de Barcelona, on exercí fins a 1988, en què, havent estat extingida la plaça, la Diputació l'adscriu a l'Institut del Teatre, on treballà *pro panem lucrando* com a corrector i assessor lingüístic (en 1969 havia obtingut el certificat de professor de català de la Junta Assessoradora per als Estudis de Català, JAEC, grau

elemental; en 1970, el de grau mitjà i també, aquell mateix any, el de professor de català de la Diputació de Barcelona).

En 1980 fou designat membre del consell de redacció i alhora assessor lingüístic de *Ciència. Revista Catalana de Ciència i Tecnologia*, on publicà diversos articles (sortiren setanta-dos números d'aquesta revista, que desaparegué en 1991).

Durant trenta anys (de 1980 a 2010), va impartir cursos sobre lèxic i terminologia a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent. Fou un dels signants, l'any 1953, del Manifest de Prada (un dels fruits del col·loqui sobre el tema «El català, llengua d'expressió científica»).

Cal fer notar la seva dedicació a l'estudi i la reivindicació de l'obra i el pensament de Pompeu Fabra, figura cabdal en la fixació de l'idioma, a qui Marquet tingué sempre com a referent principal.

Va ser un dels fundadors de l'Associació Llengua Nacional, creada l'any 1991 (en fou vicepresident fins a 1996), i un habitual col·laborador de la revista homònima (*Llengua Nacional*), promotora de l'ús i el bon ús de la llengua. Membre del consell de redacció de la revista, hi publicà articles sobre neologia, lexicologia i llengua en general.

Prestà, a més, assessorament terminològic en altres obres, com per exemple en el *Diccionari visual Duden*, d'*Enciclopèdia Catalana* (Barcelona, 1994).

Col·laborà en la recerca d'escrits inèdits per al volum novè sobre textos dispersos i esparços de l'*Obra completa*, de Pompeu Fabra, dirigida per Joan Solà i Jordi Mir.

En morir, havia pràcticament enllestit la compilació de l'*Obra gramatical i lingüística completa*, de Jaume Vallcorba (n'és curador juntament amb Josep Ferrer i Ferrer).

Dintre els actes de la III Setmana per la Llengua als Països Catalans (del 18 al 24 d'abril de 2011), promoguda per la Federació d'Organitzacions per la Llengua Catalana, hi va haver un record per a Lluís Marquet. L'Associació d'Amics i Amigues de la Universitat Catalana d'Estiu li va retre un homenatge pòstum, a l'Ateneu Barcelonès, el 4 de juliol de 2011. El Consell Municipal de Cultura de l'Ajuntament de Premià de Dalt li atorgà, a títol pòstum, el premi Càrmina 2012.

Marquet, tal com ja hom ha recordat moltes vegades, era un patriota que entenia la importància de la llengua com a element d'identitat nacional.

2 Obra

L'obra lingüística de Lluís Marquet té un vessant lexicogràfic (vocabularis i diccionaris), un vessant d'estudi del lèxic (articles sobre neologismes, sobretot tècnics i científics) i un vessant d'indagació de l'obra de Pompeu Fabra.

A continuació, inventariem els seus treballs pertanyents únicament als dos primers d'aquests tres vessants, repartits en dues àrees: vocabularis i diccionaris (2.1) i estudi del lèxic (2.2). Anotem també els treballs dels quals Lluís Marquet és coautor. En cada apartat consignem primer els llibres i, a continuació, els articles en revistes o miscel·lànies (resenyes, notes, etc.), seguint l'ordre cronològic de publicació. Marquet va publicar els seus articles en diverses revistes, principalment dins *Serra d'Or*, *Full Lexicogràfic*, *Els Marges*, *Revista de Catalunya* i *Llengua Nacional*.

En un cos de lletra més petit i després de la referència bibliogràfica, hi fem constar un petit resum del treball en qüestió (resum que a vegades reproduïm de la base de dades TRACES; vegeu la bibliografia).

2.1 Vocabularis i diccionaris

Llibres

Diccionari d'electrònica (1971). Barcelona: Pòrtic. 202 p. (Llibre de Butxaca; 34) [Amb pròleg d'Heribert Barrera]

«Diccionari basat en la terminologia de l'electrònica física i de l'enginyeria electrònica.» (Informació extreta de TRACES). Amb l'assessorament de Ramon Aramon i Serra, el qual revisà íntegrament l'obra.

Vocabulari de luminotècnia (1979). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 41 p. (Arxius de la Secció de Ciències; 58) [Premi Marià Aguiló 1972 de l'IEC]. També disponible en línia.

Es tracta d'un recull dels termes bàsics de luminotècnia en relació amb els seus aspectes teòrics, físics o fisiològics. Vocabulari també revisat per Ramon Aramon i Serra.

Vocabulari de metal·lúrgia: equivalències català-castellà (1984). Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya. Servei de Publicacions. 44 p.

«Aproximadament 800 termes en català amb equivalències en castellà.» (Informació extreta de TRACES)

Vocabulari d'electrònica català-castellà-anglès (1986). Barcelona: Marcombo Boixareu. 208 p. [Obra elaborada en col·laboració amb Ferran Espuñes i Serra]

Recull lexicogràfic amb les equivalències català-castellà-anglès.

Pesos mides i mesures dels Països Catalans (1990). Barcelona: Curial Edicions Catalanes. 427 p. (Biblioteca Popular Catalana; 67) [Obra escrita conjuntament amb Claudi Alsina i Gaspar Feliu]

Obra de referència, resultat d'un treball de recerca per tot el país menat juntament amb Claudi Alsina des del 1979, que donà origen també a una important exposició itinerant patrocinada pel Museu de la Ciència (1980-1984).

Diccionari del taller mecànic (1991). Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya: Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya: La Llar del Llibre. 307 p. (Cultura, Tècnica i Societat; 4) [Obra escrita conjuntament amb Rafael Castellanos, Jiménez de Cisneros, Jaume Martí i Llobet i Jaume Olivé, amb correspondència a l'anglès, l'espanyol i el francès]

«Aproximadament 480 termes en català, amb categoria gramatical, definició, remissions i equivalències en castellà, francès i anglès. El camp terminològic se centra en les operacions, les tècniques, els elements mecànics i els materials dels tallers de mecanització, forja, estampació, caldereria i muntatge metàl·lics.» (Informació extreta de TRACES)

Diccionari de mesures catalanes (1996). Barcelona: Curial Edicions Catalanes. 259 p. (Manuals Curial; 14) [Escrit conjuntament amb Claudi Alsina i Gaspar Feliu]

Versió reduïda de l'obra de 1990, vegeu *supra*. Malgrat el títol, manté tant la part d'estudi com la part de diccionari originàries.

Resolguem dubtes (1998). València: Eliseu Climent. 242 p. [Amb Jordi Badia i David Casellas, i pròleg de Gabriel Bibiloni]

Vocabulari d'aclariments lingüístics a propòsit d'una llista de mots la grafia, la morfologia o la sintaxi dels quals origina dubtes. Segueix l'ordre alfabètic d'entrades.

Diccionari de la qualitat (2001). Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya: Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya: Marcombo Boixareu. 124 p. (Cultura Tècnica i Societat; 21) [Amb Lluís M. Jiménez de Cisneros Pañella, Jaume Martí i Llobet, Josep M. Pera, Lluís Saderra, amb equivalències a l'alemany, l'anglès, l'espanyol i el francès, i els vocabularis inversos corresponents]

Recull lexicogràfic de termes (amb definicions) de la gestió de la qualitat com a pràctica habitual en tots els sectors de l'activitat econòmica i com a tema que ha estat objecte de sòlides elaboracions teòriques fonamentadores de les aplicacions pràctiques.

Diccionaris, normativa i llengua estàndard: Del Fabra al Diccionari de l'Institut (2003). Palma: Documenta Balear. 318 p. (Arbre de Mar; 8) [Amb Francesc Esteve, Josep Ferrer i Juli Moll]

Estudi dels autors a l'anàlisi del *Diccionari de la llengua catalana*, de l'Institut d'Estudis Catalans, aparegut l'any 1995.

Articles

«Diccionari de l'utilatge químic, Salvador Alegret i Sanromà: paraules i tècnica». *Serra d'Or*, núm. 228 (setembre 1978), p. 50. [Ressenya]

Ressenya d'aquest llibre, que és un recull dels mots bàsics i comuns de l'utilatge i la instrumentació de les diverses branques de la química, guardonat amb el VIII Premi Marià Aguiló l'any 1975, de l'Institut d'Estudis Catalans.

«Els diccionaris i els vocabularis científics i tècnics». *Ciència*, núm. 2 (setembre 1980), p. 42-43.

Article sobre les obres de lexicografia científica i tècnica en català.

«El lèxic i els diccionaris als quals el públic atribueix autoritat». A: *FUNDACIÓ TORRENS-IBERN* (1992). *L'ús del català científic i tècnic*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 21-24.

«Repàs dels diccionaris de caràcter general i dels diccionaris especialitzats (vocabularis bàsics, vocabularis multilingües i diccionaris definitoris) dels quals disposa el públic català, i anàlisi dels problemes d'autoritat que es deriven de la proposta de solucions diferents per a un mateix problema.» (Informació extreta de TRACES)

«Elaboració d'un diccionari bàsic de tecnologia mecànica». A: *II Congrés Llengua Catalana, IV* (1992). Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears, p. 387-393. [Amb Rafael Castellanos i Llorenç, i Lluís M. Jiménez de Cisneros Pañella]

«Sobre els objectius, els problemes i la metodologia d'elaboració del diccionari.» (Informació extreta de TRACES)

«En defensa meva». *Serra d'Or*, núm. 466 (octubre 1998), p. 4-5. [Carta al director]

«Lluís Marquet defensa la seva valoració crítica del diccionari de l'IEC davant la defensa aferissada que en fa Ventura Palau en una carta publicada el mes de març a *Serra d'Or*.» (Informació extreta de TRACES)

«Sobre les polèmiques entorn de la llengua». *Serra d'Or*, núm. 459 (març 1998), p. 6-7. [Carta al director]

«Lluís Marquet creu oportunes les crítiques i les polèmiques que s'han originat arran de l'aparició del DIEC, en contra del que opina Andreu Moral en una carta publicada a *Serra d'Or* el desembre de 1997.» (Informació extreta de TRACES)

«Sobre el diccionari de l'Institut». *Llengua Nacional*, núm. 24 (setembre 1998), p. 14-16.

Presentació de les conclusions de l'article de Francesc Esteve, Josep Ferrer, Lluís Marquet i Juli Moll «El diccionari de l'Institut. Una aproximació sistemàtica», a *Els Marges*, núm. 60 (abril 1998).

«Un gran diccionari». *Llengua Nacional*, núm. 30 (primavera 2000), p. 37-40. [Ressenya del *Diccionari de geologia*, dirigit per Oriol Riba i Arderiu]

Ressenya d'una obra extensíssima que conté, a més dels termes especialitzats de geologia, una gran quantitat de sintagmes i expressions que constitueixen un recull d'una riquesa terminològica inestimable.

2.2 Estudi del lèxic

Llibres

Novetat i llenguatge: Aclariments sobre la terminologia científica i tècnica del català (1979-1985). Barcelona: Barcino. 3 vol. (Popular Barcino; 233, 235, 238) [Amb una «Taula alfabètica» dels termes tractats en tots tres volums]. També disponible en línia.

Reculls d'articles publicats a la revista *Serra d'Or*. Sèrie iniciada l'any 1971 que va continuar ininterrompudament durant deu anys (de 1979 a 1982 sota la rubrica «Notes de llenguatge»), fins a 1982, amb un total de cent articles, recollits després en els tres volums, revisats per Ramon Aramon. El primer volum recull els trenta-set primers articles publicats entre 1971 i 1974; el segon volum recull trenta-vuit articles més, publicats entre 1975 i 1978, i el tercer volum recull vint-i-cinc articles més, apareguts entre els anys 1979 i 1982. En 1990 reprenqué la sèrie a *Serra d'Or* (recuperant el títol de «Novetat i llenguatge»), durant set anys, fins a 1997; en total, seixanta articles més, que no han estat recollits en cap volum (dels quals donem la referència més avall).

El llenguatge científic i tècnic (1993). Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya: Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya. 318 p. (Cultura, Tècni-

ca i Societat; 6) [Calgué fer-ne una segona edició dos anys després: 2a ed., revisada i actualitzada el 1995, amb un pròleg d'Enric Casassas]

Manual estructurat en sis parts dedicades al lèxic, la terminologia, la neologia, les obres lexicogràfiques, la traducció científica i tècnica, i el català científic i tècnic. Sistematització dels coneixements de Marquet en neologia i terminologia.

Bibliografia bàsica científica i tècnica en català (1880-1980) (1995). Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya i Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya. (Cultura Tècnica i Societat; 21). 395 p. [En col·laboració amb Joaquim Romaguera i Ramió]

Treball que inventaria 1.644 obres (fitxes bibliogràfiques), amb índexs de matèries, de títols, de col·leccions i d'autors.

Parlar bé el català no és gens difícil: Reflexions sobre el català que ara es parla, un llenguatge interferit i autocensurat (2005). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 152 p. [En col·laboració amb Oriol de Bolòs, Enric Hernández i Roig, Oriol Riba i Josep Vigo]

Llibre que pretén ajudar la gent que vol parlar i escriure bé el català a destriar les formes normals i correctes d'altres que dissonen en el llenguatge normal o que tendeixen a eliminar-ne de més naturals.

El llibre científic i tècnic en català (2005). Barcelona: Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya. 65 p.

Treball bibliogràfic especialitzat.

«Diàlegs entorn del català científic i tècnic». A: *FUNDACIÓ TORRENS-IBERN (2007). El vocabulari tècnic català: actualització i recuperació.* Opuscle de 28 p. [Conferència dictada el 24 de maig de 2006]

Text de la conferència sobre actualització i recuperació del vocabulari tècnic en llengua catalana.

Articles

«Els neologismes científics». A: *Actes del Quart Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Basilea, 22-27 de març de 1976) (1977).* A cura de Germà Colón. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 251-268.

Exposició de les línies generals de la fixació de la terminologia científica i tècnica en català que apunta les solucions per a alguns neologismes del català modern.

«El guionet en els mots composts». *Full Lexicogràfic*, núm. 2 (gener 1979), p. 2-3.

L'autor exposa els criteris d'ús del guionet segons Fabra i segons els criteris de la GEC.

«Les unitats de mesura elèctriques i electròniques». *Full Lexicogràfic*, núm. 4 (juliol 1979), p. 2-3.

Establiments dels noms i símbols de les unitats físiques de manera inequívoca per al català, d'acord amb les normes establertes internacionalment.

«Confusió de gèneres». *Full Lexicogràfic*, núm. 6 (gener 1980), p. 3.

Brevíssima nota a propòsit del gènere dels mots en castellà i en català.

«Accentuacions errònies». *Full Lexicogràfic*, núm. 7 (abril 1980), p. 3.

Breu nota sobre mots catalans que correntment són mal escrits i pronunciats.

«Entorn del moviment dels fluids». *Full Lexicogràfic*, núm. 8 (juliol 1980), p. 2-3. [En col·laboració amb Jordi Bosser]

Article sobre un concepte la denominació del qual ha resultat de traducció lingüística incòmoda: quantitat de fluid que s'escola per unitat de temps.

«El replà d'una funció». *Full Lexicogràfic*, núm. 8 (juliol 1980), p. 4 [En col·laboració amb Claudi Alsina]

Breu nota sobre l'ús del mot *replà* per a anomenar les parts rectes o planes d'un gràfic.

«Dels apòstrofs i les xifres». *Full Lexicogràfic*, núm. 8 (juliol 1980), p. 4. [En col·laboració amb Claudi Alsina]

Breu nota sobre el criteri d'apostrofar davant xifres.

«Els mots. Un vocabulari de microelectrònica». *Ciència: Revista Catalana de Ciència i Tecnologia*, núm. 14 (març 1982), p. 55-57.

Vocabulari de la A a la W sobre termes de microelectrònica, dels quals hom dona la definició.

«La terminologia tècnica i científica». A: *Problemàtica de la normativa del català: Actes de les Primeres Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa (1984).* A cura de M. Teresa Cabré, Joan Martí, Lúcia Pons i Joan Solà. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Biblioteca Milà i Fontanals; 1), p. 51-56.

Exposició sumària del tema repartida en quatre apartats: la terminologia tradicional, els neologismes, el calc i l'ús dels sufixos.

«L'ús del català en la tècnica». A: *Jornades sobre Enginyeria, Societat i Cultura (1894).* Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya: Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya. [Amb Jaume Olivé]

Article que repassa l'ús del català en les publicacions sobre tecnologia.

«Nova versió actualitzada de la gramàtica Ruaix». *Serra d'Or*, núm. 317 (febrer 1986), p. 61.

«La ressenya fa especial atenció a tres punts tractats per Ruaix: els verbs “ésser/estar” i l’ús de les preposicions “per/per a” i “a/en”.» (Informació extreta de TRACES)

«La terminologia electrònica i informàtica (I)». *Quaderns Tècnics*, núm. 16 (1988), p. 59-60.

«La terminologia electrònica i informàtica (II)». *Quaderns Tècnics*, núm. 17 (1988), p. p. 58-59.

Article signat per la Comissió Lexicogràfica del Col·legi d’Enginyers Industrials de Catalunya, redactat per Marquet com a membre de la comissió.

«Nova aportació de Ruaix a l’estudi de la llengua». *Serra d’Or*, núm. 356, (juliol-agost 1989), p. 65-66. [Ressenya del llibre *Punts conflictius del català*. Barcelona: Barcanova, 1989]

Ressenya d’aquest llibre de Josep Ruaix que tracta d’aspectes de la normativa catalana.

«Panell o pannel?». *Serra d’Or*, núm. 367 (juliol-agost 1990), p. 39.

L’autor rebutja la forma híbrida *pannell* i proposa triar-ne una d’aquestes dues: *panell* o *pannel*.

«Els sorbets». *Serra d’Or*, núm. 368 (setembre 1990), p. 37.

Cal acceptar en català el mot *sorbet* ja que es tracta d’un mot universal usat en totes les llengües més difoses i més properes a nosaltres.

«És admissible mata-segells?». *Serra d’Or*, núm. 370 (octubre 1990), p. 45.

L’autor proposa els termes *obliterador* i *obliteració* com a substituïts de *mata-segells*, «que no és gens genuí».

«Un ús poc genuí de registre». *Serra d’Or*, núm. 371 (novembre 1990), p. 41.

En l’article, l’autor defensa evitar el mot *registre* (en l’accepció «obertura que permet de tenir accés a l’interior de les xemeneies, de les canalitzacions...») i proposa de substituir-lo per *accés*, *forat* (o *obertura*) d’*inspecció* o algun altre mot més d’acord amb la llengua ja establerta.

«Ganivet i ganiveta». *Serra d’Or*, núm. 372 (desembre 1990), p. 34.

L’autor no creu que sigui acceptable el terme *ganiveta* com a equivalent del castellà *cuchilla*, si no és per calc.

«Escandallar i escandir». *Serra d’Or*, núm. 373 (gener 1991), p. 41.

Proposta d’usar *escandiment*, en lloc de *escandallatge*, com a equivalent de *scanning*, i deixar *escandallatge* per al concepte estadístic.

«Gravat i gravadura». *Serra d’Or*, núm. 374 (febrer 1991), p. 36.

Proposa usar *gravadura* com a terme general per a indicar el procediment de gravar, i deixar *gravat* només com a resultat.

«Casquet o virolla d’una bombeta?». *Serra d’Or*, núm. 375 (març 1991), p. 41.

Proposa emprar el terme *virolla* per a substituir *casquet*, que no sembla adequat per a aquest concepte.

«Sobre els noms del signes del zodíac». *Serra d’Or*, núm. 376 (abril 1991), p. 71.

En català hi ha uns noms populars per a designar els signes del zodíac i són aquests els que cal emprar en el llenguatge corrent.

«Lèxic i lexical». *Serra d’Or*, núm. 377 (maig 1991), p. 40.

És perfectament acceptable, i fins i tot preferible, fer servir *lexical* com a adjectiu corresponent al substantiu *lèxic*.

«Creuar i encreuar». *Serra d’Or*, núm. 378 (juny 1991), p. 46.

No hi ha possibilitat de confusió entre *creuar* i *encreuar*, els quals no són de cap manera sinònims, almenys en usos normatius.

«Repussar o repujar». *Serra d’Or*, núm. 379-380 (juliol-agost 1991), p. 34.

L’autor posa en contrast l’opinió de Fabra, que adoptà el gal·licisme *repussar* (sin. de *rebutjar*), amb la de Coro-

mines, que critica aquesta sinonímia i dóna repujar com a bo en català.

«Comanda i comandament». Serra d'Or, núm. 381 (setembre 1991), p. 32.

Usos d'aquests dos mots que resultaren inexplicablement confosos en la GEC (sortosament hom va rectificar en la segona edició i en el diccionari que en prové).

«Vacci i vacunació». Serra d'Or, núm. 382 (octubre 1991), p. 26.

L'autor defensa que cal preferir les formes *vaccinar* i *vaccinació* a les formes manllevades del castellà *vacunar* i *vacunació*.

«Arrossegament i emportament». Serra d'Or, núm. 383 (novembre 1991), p. 28.

Defensa en el sentit de prescindir dels termes *arrossegar* i *arrossegament* en mecànica.

«Sobre l'ús del mot *longitud*». Serra d'Or, núm. 384 (desembre 1991), p. 47.

Segons l'autor, cal preferir els mots en -ària (o en -ada, com a fomes secundàries) per a referir-se a les tres dimensions d'un cos, i deixar *longitud* (juntament amb *latitud* i *altitud*) per als usos especialitzats.

«Mots amb l'accent desplaçat». Llengua Nacional, núm. 4 (gener 1992), p. 19-21.

«Es comenten aquells mots catalans que, per influència del castellà, han desplaçat el seu accent. Es transcriuen

algunes regles de Pompeu Fabra i de l'Institut d'Estudis Catalans en referència a l'accent.» (Informació extreta de TRACES)

«Atmosfera o atmòsfera». Serra d'Or, núm. 385 (gener 1992), p. 38.

L'autor conclou que no sembla que tingui gaire sentit en català admetre la forma *atmòsfera*, la qual no resulta prou justificada.

«Refredar i refrigerar». Serra d'Or, núm. 386 (febrer 1992), p. 46.

Cal no confondre *refrigerar* amb *refredar*, que no són sinònims perfectes ja que tenen aplicacions diferents.

«Sobre el mot *control*». Serra d'Or, núm. 387 (març 1992), p. 39.

L'autor creu que és acceptable en català la nova acceptió del mot *control* provinent de l'anglès (amb un sentit clarament actiu).

«Fabra. Centenari d'un article memorable». Serra d'Or, núm. 388 (abril 1992), p. 33-34.

Fa referència a un article de Fabra, «Sobre la reforma lingüística y ortográfica», publicat a *La Vanguardia* el 22 de març de 1892.

«La disbauxa lingüística actual». Llengua Nacional, núm. 5-6 (abril 1992), p. 18-21.

Arran de l'existència d'una llista de 778 paraules proposades a l'Institut d'Estudis Catalans perquè les accepti, es comenta la llengua utilitzada pels mitjans de comunicació escrits. Es critiquen aquells que proposen l'acceptació i propagació de castellanismes i barbarismes.

«El petroli i els seus derivats». Serra d'Or, núm. 388 (abril 1992), p. 65.

Caldria admetre i fixar els mots *petrolier* (en comptes de *petroler*) i *petroliar* (en comptes de *petrolejar*).

«Eixugar i assecar». Serra d'Or, núm. 389 (maig 1992), p. 36.

L'autor creu que cal emprar tots dos verbs adequadament, fent la genuïna distinció de l'un respecte de l'altre.

«Llanda o llanta». Serra d'Or, núm. 390 (juny 1992), p. 32.

Cal preferir *llanda*, que és un mot ben català.

«Sobre alguns verbs manllevats acabats en -ejar». Serra d'Or, núm. 391 (juliol-agost 1992), p. 58.

Tot sembla indicar, hom observa, que les formes en -ejar (per exemple *bloquejar*, *boicotejar*, *boxejar*, *flirtejar*, *sabotejar*) són adaptades a partir de les castellanes en -ear, mentre que caldria considerar si no fóra preferible fixar-les en -ar.

«L'actualització de la terminologia catalana. La tasca realitzada i els problemes pendents». A: *II Congrés Llengua Catalana, IV* (1992). Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears, p. 347-352.

«Després d'algunes consideracions generals sobre la terminologia, es comparen els termes catalans i els equivalents en les altres llengües, especialment en espanyol, per tal de determinar el grau d'universalitat de la terminologia catalana.» (Informació extreta de TRACES)

«Parlem una mica dels ordinadors (I)». *Serra d'Or*, núm. 393 (setembre 1992), p. 34.

«Parlem una mica dels ordinadors (II)». *Serra d'Or*, núm. 394 (octubre 1992), p. 42.

Sèrie de dos articles sobre el vocabulari dels ordinadors (al final del segon article es recullen més de vuitanta termes).

«Sobre certs termes informàtics (I)». *Serra d'Or*, núm. 395 (novembre 1992), p. 41.

«Sobre certs termes informàtics (II)». *Serra d'Or*, núm. 396 (desembre 1992), p. 43.

Sèrie de dos articles sobre els termes informàtics més corrents, alguns dels quals són emprats sovint en formes errònies o almenys dubtoses.

«Cobertura o cobriment?». *Serra d'Or*, núm. 397 (gener 1993), p. 55.

Segons l'autor, si no és absolutament rebutjable en català el mot *cobertura*, tampoc no és estrictament necessari en cap cas.

«Corrent altern o alternatiu?». *Serra d'Or*, núm. 398 (febrer 1993), p. 50.

L'ús de l'adjectiu *altern*, com a sinònim de *alternatiu*, és un cas més de calc lingüístic del castellà.

«Nus i node». *Serra d'Or*, núm. 399 (març 1993), p. 47.

És acceptable en català, malgrat que no existeixi en totes les llengües, la distinció entre *nus* i *node*.

«Els coixinets, en mecànica». *Serra d'Or*, núm. 400 (abril 1993), p. 63.

L'autor considera absolutament desafortunat emprar *rodament* en lloc de *rodolament*.

«Un manual de consulta obligada». *Serra d'Or*, núm. 400 (abril 1993), p. 85. [Ressenya del llibre de Carles Riera *Manual de català científic*]

L'autor destaca, en la ressenya d'aquest llibre, que es tracta d'un primer intent de sistematitzar i exposar d'una manera estructurada tota una colla d'aspectes i particularitats del llenguatge científic en català.

«Sobre diversos verbs emprats en metal·lúrgia». *Serra d'Or*, núm. 401 (maig 1993), p. 32.

Més exemples de verbs amb el sufix *-ejar* per calc del castellà.

«Acondiciar i condicionar». *Serra d'Or*, núm. 402 (juny 1993), p. 40.

Cal no confondre, en català, els verbs *acondiciar* i *condicionar* (aquest darrer no s'ha de voler fer equivalent del castellà *acondicionar*).

«Cap i capçal, com a termes tècnics». *Serra d'Or*, núm. 403-404 (juliol-agost 1993), p. 55.

L'autor s'inclina per l'ús de *cap* magnètic en comptes de *capçal* magnètic, per *cap* d'impressió i *cap* nuclear.

«Brúixola o búixola?». *Serra d'Or*, núm. 405 (setembre 1993), p. 30.

Segons l'autor, la forma *búixola* és ben genuïna i tradicional i caldria admetre-la, a més de *brúixola* (o, fins i tot, fer-ne la substitució).

«Els decibels». *Serra d'Or*, núm. 406 (octubre 1993), p. 42.

Cal abandonar la forma *decibelis* (i *voltis* i *amperis*) i utilitzar les formes pròpies adequades (*decibel* i *anàlogues*).

«Sondar i sondejar». *Serra d'Or*, núm. 407 (novembre 1993), p. 30.

En català caldria preferir sempre *sondar* i *sondatge*, com a termes tècnics d'usos diversos.

«Algunes consideracions sobre el català en la ciència i en la tècnica». *Cultura [Valls]*, núm. 533 (novembre 1993), p. 21-22.

L'autor sosté que, des del punt de vista teòric, el català no té cap problema lingüístic per a adequar i actualitzar la terminologia.

«Sobre el mot estrella». *Serra d'Or*, núm. 408 (desembre 1993), p. 73.

Sembla prou clar, segons l'autor, que podem prescindir perfectament del castellanisme *estrella* en astronomia.

«Bastiment i bastidor». *Serra d'Or*, núm. 409 (gener 1994), p. 36.

L'autor creu que la GEC faria bé de restablir l'ús correcte i genuí de *bastiment*, tal com feia inicialment.

«Els pals i els bastons». *Serra d'Or*, núm. 410 (febrer 1994), p. 43-44.

No sempre dos mots anàlegs en dues llengües han de correspondre's exactament en tots els casos (verbigràcia: cast. *palo* – cat. *pal*).

«L'emmotllament». *Serra d'Or*, núm. 411 (març 1994), p. 35.

En català els termes correctes són *emmotllar* i *emmotllament* (o variants).

«És realment català cinturó?». *Serra d'Or*, núm. 412 (abril 1994), p. 30.

Caldria retornar a cinyell els significats genuïns, alhora que fóra bo d'arraconar cinturó, mot foraster innecessari.

«Les mides i les mesures». Serra d'Or, núm. 413 (maig 1994), p. 36.

L'autor conclou que al castellà *medida* li correspon el català *mesura*, bo i recordant que *mida* serveix per a les de caràcter lineal; anàlogament, per al castellà *medir* farem servir en general *mesurar*, sense oblidar, tractant-se de mides, els derivats *amidar* o *midar* i *amidament* o *midament*.

«Sobre el mot *creuera*». Serra d'Or, núm. 414 (juny 1994), p. 31.

Cal aprofitar l'existència del mot *creuera* per a designar modernament qualsevol «peça o element en forma de creu».

«Aïllar i isolar». Serra d'Or, núm. 415-416 (juliol-agost 1994), p. 58.

Com fa la GEC, en català hem de tenir tots dos mots, i fer la distinció entre *aïllant* i *aïllador*, anàlogament al que fan les altres llengües.

«Sala i saló». Serra d'Or, núm. 417 (setembre 1994), p. 41.

Cal preferir el mot *sala* i deixar *saló* només per als usos especialitzats.

«Sobre el mot *piconadora*». Serra d'Or, núm. 418 (octubre 1994), p. 38.

L'autor creu que el terme *piconadora* no respon sinó a un calc del castellà (suggereix *compactadora*, *afermadora*, *afetgegadora*).

«El pont aeri». Serra d'Or, núm. 419 (novembre 1994), p. 43.

La denominació *pont aeri* resulta, per a l'autor, una mica estranya; proposa *llançadora*, *avió llançadora*, *llançadora aèria*.

«És admissible el verb *simultaniejar*?». Serra d'Or, núm. 420 (desembre 1994), p. 38.

La forma més adequada en català per al verb esmentat, si hom no troba la manera de prescindir-ne, és *simultaneïtzar*.

«Els mànecs». Serra d'Or, núm. 421 (gener 1995), p. 37-38.

En català, a més de *bastó* i d'altres termes semblants, tenim *mànec*, amb el qual podem evitar d'emprar *pal*, a imitació del castellà.

«Antesala o avantsala?». Serra d'Or, núm. 422 (febrer 1995), p. 39.

D'acord amb la GEC, cal fer en català *avantsala* i *avantcambra*, en lloc de *antesala* i *antecambra*.

«Bombar i bombament». Serra d'Or, núm. 423 (març 1995), p. 36.

Cal fer servir *bombar* i *bombament*, tal com s'ha fet sempre, i rebutjar *bombejar* i *bombeig*, mots introduïts modernament i sense cap tradició en català.

«L'adaptació dels mots francesos en -e muda». Serra d'Or, núm. 424 (abril 1995), p. 36.

L'autor no veu gens clar per què cal fer les adaptacions de mots francesos femenins en -e seguint uns criteris que trenquen amb el que havia estat, en general, el català fins ara.

«És admissible *quirofan*?». Serra d'Or, núm. 426 (juny 1995), p. 38.

Segons l'autor, sigui quin sigui el terme universal, *sala d'operacions* és perfectament utilitzable en tots els casos.

«Gasar i gasejar». Serra d'Or, núm. 427-428 (juliol-agost 1995), p. 64.

Caldria fer *gasar*, com fa la GEC, en lloc de *gasejar*, i admetre aquest darrer amb el significat de «desprendre gas una cosa».

«Reflexions entorn d'una norma inaplicable de l'Institut d'Estudis Catalans». *Revista de Catalunya*, núm. 98 (juliol-agost 1995), p. 35-84. [Amb Josep Ferrer i Juli Moll]

«Publicació de la "Sol·licitud de revisió i reformulació dels criteris "Sobre la grafia dels compostos i derivats de mots que presenten etimològicament una essa inicial seguida de consonant"', signada per vuitanta-quatre professionals de la llengua i que fou lliurada a l'Institut d'Estudis Catalans.» (Informació extreta de TRACES)

«Sobre els mots en taxi». Serra d'Or, núm. 430 (octubre 1995), p. 29.

La distinció que fa la GEC entre les formes sufixades -taxi i -tàxia no es veu prou clara.

«Les mànegues i els maneguets». Serra d'Or, 432 (desembre 1995), p. 34.

Com a termes d'aplicació tècnica és encertat el canvi que féu la GEC de *maniguet* per *maneguet*, mantenint aquell com a terme secundari.

«Sobre el mot *busca*». Serra d'Or, núm. 434 (febrer 1996), p. 47.

L'autor avisa de no confondre els mots *recerca* (ni encara menys *busca*) amb *cerca*.

«Sobre el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans». Serra d'Or, núm. 435 (març 1996), p. 22-23.

Resposta de Lluís Marquet (al costat de la d'altres professionals) a dues preguntes sobre la recepció del diccionari de l'Institut.

«Fruit i fruita». *Serra d'Or*, núm. 436 (abril 1996), p. 57.

Observacions sobre aquests dos mots, ben semblants, però amb significats diferents.

«Els contestadors». *Serra d'Or*, núm. 438 (juny 1996), p. 50.

Article sobre la conveniència d'analitzar l'ús genuí dels verbs *contestar* i *respondre*.

«Sobre el mot fusell». *Serra d'Or*, núm. 442 (octubre 1996), p. 32.

L'ús del mot *fusell*, amb el significat de 'eix', ben genuí i antic, pot ser aprofitable com a terme de mecànica.

«Sobre els mots en -clasi». *Serra d'Or*, núm. 444 (desembre 1996), p. 35.

Valdria més reservar -clasi per als fenòmens geològics i -clasa per a designar noms de minerals.

«Els refrigeradors». *Serra d'Or*, núm. 446 (febrer 1997), p. 27.

En català hauríem de preferir, com a terme normal per a designar els aparells electrodomèstics que permeten de conservar els aliments a baixa temperatura i alhora refredar les begudes, el mot *refrigerador*.

«Sobre el mot bústia». *Serra d'Or*, núm. 448 (abril 1997), p. 40.

Segons l'autor, el mot *bústia* pot servir per a introduir el terme *bústia postal*, el qual ens permet d'eliminar el calc *apartat de correus*.

«Abús dels plurals de certs noms». *Serra d'Or*, núm. 450 (juny 1997), p. 43.

Article sobre la tendència abusiva a emprar els plurals de noms que ja indiquen per si mateixos una idea de pluralitat (noms col·lectius).

«Els desgreixants». *Serra d'Or*, núm. 451-452 (juliol-agost 1997), p. 66.

Com a substància que lleva el greix, que neteja de greix (un estri, una peça, etc.) cal fer servir el mot *desgreixant*, i no *desengreixant*, que vol dir 'que fa perdre greix'.

«Glaç i gel». *Serra d'Or*, núm. 454 (octubre 1997), p. 30.

Segons l'autor, cal preferir *glaç a gel* (almenys per al natural), *glaçar a gelar*, *glacera a gelera*, etc., i deixar *gel* per a l'artificial, i *gelat* per al «producte glaçat».

«Les icones». *Serra d'Or*, núm. 456 (desembre 1997), p. 48.

Recepció de Josep Carner al Palau Dalmau, seu de l'IEC, el 13 d'abril de 1970

A diferència del que fa el castellà que empra *icono*, substantiu masculí, com a terme informàtic, el català, seguint l'anglès i les altres llengües, ha adoptat el terme *icona*, nom femení.

«El diccionari de l'Institut. Una aproximació sistemàtica». *Els Marges*, núm. 60 (abril 1998), p. 5-96. [Amb Francesc Esteve, Josep Ferrer i Juli Moll]

«A partir d'una tasca de confrontació exhaustiva entre el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC) i el publicat anteriorment d'*Enciclopèdia Catalana* (DGEC, 3a edició), aquest treball pretén valorar l'aportació del DIEC a la tradició lexicogràfica catalana.» (Informació extreta de TRACES)

«De diccionaris i autoritats. Resposta a Aina Moll (I)». *Revista de Catalunya*, núm. 159 (febrer 2001), p. 114-127. [Amb Francesc Esteve i Josep Ferrer]

«De diccionaris i autoritats. Resposta a Aina Moll (II)». *Revista de Catalunya*, núm. 160 (març 2001), p. 107-138. [Amb Francesc Esteve i Josep Ferrer]

«De diccionaris i autoritats. Resposta a Aina Moll (III)». *Revista de Catalunya*, núm. 161 (abril 2001), p. 88-126. [Amb Francesc Esteve i Josep Ferrer]

«De diccionaris i autoritats. Resposta a Aina Moll (IV)». *Revista de Catalunya*, núm. 162 (maig 2001), p. 114-154.

«Es tracta d'una contraresposta sistemàtica a l'article d'Aina Moll publicat a la *Revista de Catalunya* (núm. 143-146, setembre-desembre de 1999) en què defensava el DIEC de les objeccions que li havien fet els signants d'aquest article.» (Informació extreta de TRACES)

«Paellera, mot manllevat innecessari». *Llengua Nacional*, núm. 34 (primavera 2001), p. 22.

En català, el mot *paellera*, calcat del castellà, no és gens adequat ni de cap manera necessari.

«Condom i no condó». *Llengua Nacional*, núm. 35 (estiu 2001), p. 30.

Cal adoptar la forma universal *condom*, la qual és més conforme al nostre esperit lingüístic.

«El català, entre la modernitat i la genuïnitat». *Serra d'Or*, núm. 499-500 (juliol-agost 2001), p. 68-69.

«Sobre la necessitat d'actualitzar la terminologia especialitzada catalana i de fixar uns criteris clars i acceptats per tothom en la creació i acceptació de neologismes. L'autor opina que cal seguir unes directrius basades en la genuïnitat del català i evitar així calcar solucions forasteres sense relació amb la tradició.» (Informació extreta de TRACES)

«Sobre el mot pauta». *Llengua Nacional*, núm. 36 (tardor 2001), p. 25.

L'autor és del parer de prescindir del mot *pauta* i fer servir *norma*, *regla*, *guia*, etc.

«Un ús estrany del mot rotonda». *Llengua Nacional*, núm. 37 (hivern 2001), p. 27.

Mentre no es trobi una solució millor, la forma més natural és *rodona* (o *giratori*).

«Sobre el mot solapa i derivats». *Llengua Nacional*, núm. 38 (primavera 2002), p. 19.

Cal rebutjar tots els derivats de *solapa*, perquè, a més d'innecessaris, no són de cap manera gens genuïns.

«Canó i tub, falsos sinònims». *Llengua Nacional*, núm. 39 (estiu 2002), p. 23.

D'acord amb la majoria de les llengües, mantenim en català l'ús tradicional del mot *canó*, alhora que reduïm el camp de *tub*, actualment massa ampli.

«Sobre el mot bodega». *Llengua Nacional*, núm. 40 (tardor 2002), p. 23.

Cal rebutjar en català l'ús de *bodega* en lloc de *celler*, *rebost*, *taverna*, etc., i mantenir-lo únicament per a l'accepció nàutica.

«Propostes per a un gallec no subordinat». *Llengua Nacional*, núm. 40 (tardor 2002), p. 43. [Ressenya del llibre de Carlos Garrido i Carles Riera, *Manual de galego científic. Orientacions lingüístiques*]

Ressenya sobre l'adaptació al gallec del *Manual de català científic* (1992) i del *Curs del lèxic científic* (1998), combinats en un sol i gruixut volum.

«Pesant i pesantor». *Llengua Nacional*, núm. 41 (hivern 2002), p. 29.

L'adjectiu *pesant* (que no és sinònim de *pesat -ada*) serveix en física per a qualificar els cossos que, per efecte de la gravetat, tenen pes.

«Sobre el mot guió i derivats». *Llengua Nacional*, núm. 42 (primavera 2003), p. 25.

Sobre dos usos moderns del mot *guió* (no recollits per Fabra ni pel DCVB) que, segons l'autor caldria rebutjar: descripció succinta d'un text més llarg (*guió* → *esquema*) i en cinema (*guió* → caldria trobar un mot escaient).

«Mena i tipus, mots no sinònims». *Llengua Nacional*, núm. 43 (estiu 2003), p. 20.

Confondre *mena* i *tipus* és empobridor i representa conformar el nostre lèxic als motlles del castellà.

«Invertir i investir». *Llengua Nacional*, núm. 44 (tardor 2004), p. 35.

Com a termes econòmics caldria reconsiderar la solució acastellanada *invertir* – *inversió* i optar o bé per la solució tradicional *esmerçar-esmerç* o per la universal *investir-investment*.

«Sobre el mot casco». *Llengua Nacional*, núm. 47 (segon trimestre 2004), p. 28.

Un cas més del fenomen anomenat eixamplament semàntic d'un manlleu; en castellà, *casco* ha passat a tenir modernament uns altres significats exclusius d'aquesta llengua i que no valdria copiar.

«Fuita, fuga i fugida». *Llengua Nacional*, núm. 52 (tercer trimestre 2005), p. 27.

Aplicat a un flux (líquid, gas, elèctric), l'ús de *fuita/fugida* és modern, però evita el castellanisme *escape*; segons l'autor, fóra preferible parlar també de *punt de fuita* o *de fugida* en comptes de *punt de fuga* (dibuix).

«Barraca, barracó i barracot». *Llengua Nacional*, núm. 54 (primer trimestre 2006), p. 16.

L'autor es pregunta si no fóra preferible prescindir tant de *barracó* com de *barracot* i emprar simplement *barraca*.

«Sobre el mot pissarra». *Llengua Nacional*, núm. 57 (quart trimestre 2006), p. 18.

Conclusió de Marquet: caldria emprar, com a terme mineralògic, *llicorella* o *llosa* en lloc de *pissarra*, i reservar aquest darrer només per a les altres accepcions.

«Sobre el substantiu informe». *Llengua Nacional*, núm. 64 (tercer trimestre 2008), p. 26.

L'autor proposa de rebutjar el substantiu *informe* i parlar sempre de *report*, si bé en alguns casos hom pot fer servir *comunicació*, *informació*, *notícia*, *avís*, etc.

«Abús del mot intercanvi». *Llengua Nacional*, núm. 66 (primer trimestre 2009), p. 24-25.

Caldria, segons l'autor, l'ús del mot *intercanvi* en aquells casos en què és més propi *bescanvi* (anàlogament amb *bescanviar/intercanviar* i *bescanviador/intercanviador*).

«Sobre els gentilicis en *-eny*». *Llengua Nacional*, núm. 67 (segon trimestre 2009), p. 29.

El sufix *-eny* no és apropiat per a formar gentilicis catalans (cal reservar-lo per a gentilicis forasters).

«Els substantius postverbals en *-e*». *Llengua Nacional*, núm. 68 (tercer trimestre 2009), p. 26.

La formació de postverbals mitjançant el morfema *-e* (pròpia del castellà) és inexistent en català.

«Sobre el verb *tensar*». *Llengua Nacional*, núm. 70 (primer trimestre 2010), p. 32.

Segons l'autor, *tensar* és un verb gens genuí, superflu i de formació anòmala en la nostra llengua, en què hi ha mots propis i tradicionals per a expressar el mateix concepte.

«Els mots plans en *-ol*». *Llengua Nacional*, núm. 71 (segon trimestre 2010), p. 32.

«Sobre els mots plans acabats en *-ol*. L'autor els classifica segons siguin mots en *-ol* etimològic, obtinguts a par-

tir de mots en *-o* genuïns i els obtinguts per catalanització artificial de mots castellans.» (Informació extreta de TRACES)

«Vertigen i llatinismes anàlegs en *-gen*». *Llengua Nacional*, núm. 72 (tercer trimestre 2010), p. 23.

«Segons l'autor de l'article: "No veiem per què Fabra, que va adoptar encertadament el mot *vertigen*, recull en el *Diccionari general* mots mal adaptats com *cartílag* i anàlegs, calcats del castellà i injustificables en català."» (Informació extreta de TRACES)

«Sobre el mot *plafó*». *Llengua Nacional*, núm. 73 (quart trimestre 2010), p. 29.

En català es tracta d'un gal·licisme amb un ús que no fa servir el francès ni cap de les llengües que l'han manllevat.

«Els llatinismes en *-us*». *Llengua Nacional*, núm. 75 (segon trimestre 2011), p. 14.

Els mots *tipus*, *globus* i *focus* a l'autor li semblen poc apropiats per a algunes aplicacions. ✱

Bibliografia

- BARRERA, Agustí. «Lluís Marquet i Ferigle (1938-2011). In memoriam». *Llengua Nacional*, núm. 75 (segon trimestre 2011), p. 41.
- ESTEVE, Francesc. «Lluís Marquet, mestre en termes de solvència científica». *Llengua Nacional*, núm. 76 (tercer trimestre 2011), p. 36-42.
- FERRER, Josep. «Lluís Marquet, ciència i consciència al servei de la llengua». *Llengua Nacional*, núm. 76 (tercer trimestre 2011), p. 32-34.
- FERRER, Josep. «Lluís Marquet i Ferigle (1937-2011)». *Estudis Romànics*, vol. 34 (2012), p. 771-776.
- MANENT, Jordi (2011). «Record de l'enginyer i lingüista Lluís Marquet». *Avui* (15 març), p. 44.
- RIERA, Carles (1992). «Lluís Marquet i la terminologia científica». A: SOLÀ, Joan (ed.) (1992). *Sobre lexicografia catalana actual*. Barcelona: Empúries, p. 59-73.
- TRACES, base de dades de llengua i literatura catalanes [en línia]. Cerdanyola: Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Filologia Catalana.

L'experiència de fer equip amb Lluís Marquet i Ferigle a la Comissió Lexicogràfica del Col·legi d'Enginyers Industrials

JAUME MARTÍ I LLOBET

Societat Catalana de Terminologia

TERMINÀLIA 10 (2014): 80 · DOI: 10.2436/20.2503.01.72

ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)

<http://terminalia.iec.cat>

La Comissió Lexicogràfica, sostinguda durant més de vint anys pel Col·legi i l'Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya, dues institucions complementàries i ben avingudes en el dia a dia, va ser creada el 1983 arran d'una iniciativa sorgida de les commemoracions d'homenatge a Pompeu Fabra de l'any anterior. Aquest col·lectiu professional va considerar que el millor tribut a la memòria del gran lingüista i enginyer era fer un treball lexicogràfic que cobrés alguna necessitat del món de la tècnica.

De seguida va ser-hi Lluís Marquet, que ja era la màxima referència en la lexicografia catalana dels camps de la tècnica, en les seves especialitats d'electrònica i àmbits afins, i un reconegut assagista pels articles publicats a Serra d'Or sobre neologia en català.

Encara que el camp escollit per al primer treball lexicogràfic va ser el de la tecnologia mecànica, ningú no va dubtar que Marquet hi havia de ser; i ell ho va acceptar. L'equip tenia especialistes en mecànica; i ell, que també en sabia, hi feia aportacions tretes dels estudis que duia a terme paral·lelament i hi afegia un bagatge superior d'experiència i coneixements.

A les sessions de treball setmanals, en què s'omplien fitxes de cartolina de 15 × 10 cm, Marquet hi discutia poc els conceptes, però sempre mirava d'introduir interrogants i posava damunt la taula raonadament qualsevol petit detall lèxic o sintàctic. Podia ser inflexible: mai no va claudicar, per exemple, en la defensa del criteri que els termes referits a operacions industrials duen preferentment el sufix *-atge* i no pas *-at*. Però no semblava que en sabés més que els altres, com si el que volgués fos, simplement, ajudar a trobar les solucions adequades.

El bon humor habitual de l'equip, sovint l'incrementava amb els comentaris irònics que sorgien inevitablement quan un detall de la feina ens transportava metafòricament al context polític. I de complicitats, no n'hi mancaven mai.

Com a últim apunt sobre el seu tarannà, vull destacar la disposició per col·laborar i l'esperit d'amistat que el definien. Ho va fer palès, en l'àmbit personal, quan va acceptar, sense rumiar-s'ho, formar part de la comissió avaluadora de la meua tesi, precisament sobre els termes de la mecànica. ✱

Activitats i publicacions de la Societat Catalana de Terminologia

Activitats previstes per a la primavera del 2015

- * **XII Jornada de la SCATERM:** «Presència del català en l'espai científicotècnic. Quina terminologia tenim, sense textos especialitzats?» [16 d'abril del 2015]. La XII Jornada té la voluntat de debatre sobre la producció terminològica en català des de la perspectiva de l'especialista com a generador, usuari i difusor de termes, específicament en àmbits científics i tècnics altament especialitzats.

Publicacions

- * Revista **TERMINÀLIA**. Té periodicitat semestral i constitueix l'instrument de divulgació científica de la SCATERM.
- * **Butlletí de la Societat Catalana de Terminologia**. És una publicació bimestral en línia que s'edita regularment des del mes de març de l'any 2007. S'adreça especialment als socis de la SCATERM i, en general, a totes les persones que estan interessades en la terminologia.
- * La col·lecció «**Memòries de la Societat Catalana de Terminologia**». Aplega treballs derivats de les activitats més rellevants organitzades per la SCATERM, especialment les de les jornades i els seminaris anuals:

MARTÍ, Jaume; SALSE, Marina (coord.) (2010). *La terminologia i la documentació: relacions i sinèrgies*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia; Universitat de Barcelona. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 1)

COROMINA, Eusebi; MESTRES, Josep M. (cur.) (2010). *Aspectes de terminologia, neologia i traducció*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia; Universitat de Vic. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 2)

POTRONY, Lluç; ROMANÍ, Joan Maria (cur.) (2011). *Indexació, terminologia i llenguatge jurídic*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia; Societat Catalana d'Estudis Jurídics. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 3)

SÀNCHEZ FERRIZ, Miquel-Àngel (cur.) (2013). *La terminologia en les ciències de la vida, en la química i en el món educatiu*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 4) [publicació electrònica.]

STRUBELL I TRUETA, Miquel (cur.) (2014). *La terminologia instrumentalitzada. Quan els termes no són neutres ni innocents*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 5) [publicació electrònica]

Podeu consultar el web de la SCATERM per concretar i actualitzar dates i informacions. Pel que fa a l'adquisició de les nostres publicacions podeu consultar el portal de Publicacions de l'IEC.

Normes de presentació d'originals

Llengües. Les propostes d'articles enviades han de ser en català o en anglès. Es poden acceptar també originals en espanyol i en francès.

Formats. Els articles s'han d'enviar en un format de qualsevol processador de textos, preferentment MS Word o Open Office. L'arxiu ha d'incloure tot el contingut (títol, autoria, cos de l'article, imatges, taules, bibliografia, annexos, notes, resums i paraules clau) en la distribució prevista.

Resums i paraules clau. Cal incloure un resum de l'article en català i un altre en anglès (com a màxim, de setanta paraules cadascun) i una llista de paraules clau en català i en anglès (com a màxim, cinc paraules per llengua). Si la proposta és en espanyol o en francès també s'ha d'incloure el resum i la llista de paraules clau en la llengua original.

Extensió màxima. L'extensió màxima del document, incloent-hi imatges, resums i bibliografia, no pot excedir els 7.000 mots o les 12 pàgines a un espai i mig.

Gràfics. El material de suport gràfic (taules, gràfics, esquemes, fotografies, figures) inclòs en l'article s'ha de presentar també en arxius independents separats del text, preferentment en format TIFF o JPEG, i amb una resolució mínima de 300 ppp.

Tipus de lletra. Per al cos de l'article i la bibliografia, cal fer servir la lletra Times New Roman de 12 punts. Les citacions textuais, si són breus, van inserides en el text, es componen en regular rodona i entre cometes baixes («»); i, si són llargues, van entrades i es componen en regular rodona de la família Times New Roman d'11 punts. Les notes, si n'hi ha, van en Times New Roman de 10 punts.

Apartats. Els títols dels apartats han d'anar numerats (exemple: 1, 1.1, 1.1.1, 1.1.2...), amb el mateix cos de lletra, en negreta rodona. La primera línia de cada paràgraf ha d'anar entrada.

Interlineat. A un espai i mig, en tots els casos. Els paràgrafs no se separen amb cap interlineat extra. Cal deixar una línia en blanc entre títol i text i dues línies entre text i títol.

Notes. Com a criteri general, no hi ha d'haver notes. Si no es pot evitar, es poden posar un màxim de vuit notes breus al final del text i una única nota que remeti al títol de l'article, per fer referència a projectes, premis o dedicatòries.

Bibliografia. Les referències bibliogràfiques que hagin de figurar dins el text han d'aparèixer entre parèntesis de la manera següent: (Cognom de l'autor/a, any, p. 000-000).

Al final de l'escrit hi ha d'haver les referències bibliogràfiques completes, ordenades alfabèticament segons els exemples següents:

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). *Títol del llibre*. Número d'edició. Lloc d'edició: Editorial.
COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). «Títol del capítol». A: COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). *Títol del llibre*. Número d'edició. Lloc d'edició: Editorial, p. 000-000.

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). «Títol de l'article». *Títol de la Revista*, volum de la revista, número de la revista (tal com s'indica en l'original), p. 000-000.

Títol del diccionari. Número d'edició. Lloc d'edició: Editorial, any.

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). *Títol [en línia]*. Lloc d'edició: Editorial. [Consulta: dia mes any].

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). *Títol [recurs electrònic]*. Lloc d'edició: Editorial. 1 disc òptic (CD-ROM).

Abreviatures. Per a la bibliografia, cal unificar les abreviatures amb les formes següents (tant si són en singular com en plural): ed. (editor/a o editors/ores), dir. (director/a o directors/ores), coord. (coordinador/a o coordinadors/ores), p. (pàgina o pàgines).

Sigles. Es recomana reduir al màxim l'ús de sigles en el cos de l'article. Quan n'hi hagi, cal assegurar que la primera vegada que hi surtin ho facin acompanyant la forma lèxica desenvolupada. Si s'usen sigles per referir-se a fonts bibliogràfiques, cal indicar-ho també en la bibliografia final.

Autoria. El nom complet de l'autor o autora del treball va a la primera pàgina de l'article, amb indicació de l'adscripció institucional. El Consell de Redacció lliurarà una còpia anònima de l'article als avaluadors externs. Quan la tramesa sigui acceptada per a la publicació, els autors hauran de lliurar un currículum breu de presentació i una fotografia de mida carnet en suport digital.

Crida d'articles

Els articles, que han de ser originals i inèdits, són avaluats per revisors externs designats pel Consell de Redacció de la revista. En cas que s'accepti la proposta, els autors poden rebre suggeriments de modificació.

Les propostes han de seguir les normes de presentació d'originals de la revista.

Els autors han d'enviar les seves propostes per correu electrònic a terminalia@iec.cat. Alternativament, es poden registrar en el sistema electrònic de gestió de la revista (Open Journal System), a <http://revistes.iec.cat> o a <http://terminalia.iec.cat>, i penjar-hi les trameses.

Per al número 12 (desembre 2015)

Tramesa d'articles: fins al 31 de març de 2015

Resultats de la selecció: fins al 30 d'abril

Versió final: fins al 31 de maig

Publicació de la revista: desembre del 2015

Per al número 13 (juny 2016)

Tramesa d'articles: fins al 30 de setembre de 2015

Resultats de la selecció: fins al 31 d'octubre

Versió final: fins al 30 de novembre

Publicació de la revista: juny del 2016

Per al número 14 (desembre 2016)

Tramesa d'articles: fins al 31 de març de 2016

Resultats de la selecció: fins al 30 d'abril

Versió final: fins al 31 de maig

Publicació de la revista: desembre del 2016

